T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇEDE NAZAL N (SAĞIR KEF)

Tezi Hazırlayan
Hülya NAZİF

Tez Yöneticisi
Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

OCAK - 2006
KAYSERİ

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY danışmanlığında **Hülya NAZİF** tarafından hazırlanan **" TÜRKÇE'DE NAZAL N (SAĞIR KEF) "** adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

01 / 02 / 2006

JÜRİ:

Danışman : Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY .....

Üye : Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN .....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜNŞEN .....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun 17.02.2006 tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

17/02/ 2006

Prof. Dr. Kerim TÜRKMEN
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Ses unsurlarının tarihî gelişimi ve bunların yazı dilindeki durumlarının belirlenmesi Türk dilbilgisinin önemli konularından biridir. Hazırlamış olduğum tezin amacı Türk dilinin tarihî devir ve şivelerdeki gelişimini de dikkate alarak kelime yapısında bulunan **nazal n** (sağır kef) / **ñ**, **ŋ** değişikliklerini tespit etmektir. Çalışmamda yedi kitabı kaynak olarak kullandım. **Orhun Abideleri, İyi Kötü Prens Öyküsü, Altun Yaruk, Maymunlar Beyi Hikâyesi, Dîvânü Lugat-it-Türk, Kutadgu Bilig, Dede Korkut.** Metod olarak da eserlerin taranıp fişlenmesi benimsenmiştir. Aktarılan örneklerin alındığı eserler ve yerleri ayraç içinde belirtilmiştir.

Tezin hazırlanması sırasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY ve Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN'a teşekkür ederim. Ayrıca dizgi ve baskıda emeği geçenlerin hizmetleri ile yardımlarını takdir ve şükranla karşılıyorum.

05 Ocak 2006

Hülya NAZİF

ÖZET

TÜRKÇEDE NAZAL “N”

Ses unsurlarının tarihî gelişimi ve bunların yazı dilindeki durumlarının belirlenmesi Türk dil bilgisinin önemli konularından biridir. Hazırlamış olduğum tezin amacı, Türk dilinin tarihî devir şivelerdeki gelişimini de dikkate alarak kelime yapısında bulunan nazal “n” değişikliklerini tespit etmektir. Yöntem ve esas bakımından iki ilkeye uymuş bulunuyorum. Birincisi, kelime yapısında bulunan nazal “n” konsonantının nasıl bir değişime uğradığını göstermek. İkincisi, Türk dilinin fonetik yapısı üzerinde çalışmalara kaynaklık edecek bir tez hazırlamak. Böylece dilimizi tarih içerisinde daha iyi anlamamıza yardımcı olacak.

Uygulanan bu yöntem gereğince eldeki tezin bölümleri önsöz, metin ve sonuç olmak üzere üç ana bölüme ayrılmıştır. Konu elden geldiğince ayrıntılara inilerek değerlendirilmiştir. Çalışmamda yedi kitabı kaynak olarak kullandım. Metot olarak da eserlerin taranıp fişlenmesi benimsenmiştir. Aktarılan örneklerin alındığı eserler ve yerleri ayraç içinde belirtilmiştir. Nazal “n” sesi bugün halâ Türkiye Türkçesi ağızlarında ve diğer lehçe ve şivelerinde yaşamaktadır fakat yazı dilinde yoktur.

17. yüzyılda ortadan kalkmaya başlamıştır. 18. yüzyıl ortalarında İstanbul Türkçesinde artık nazal “n” yoktur.

Anahtar Kelimeler: nazal, değişiklik, yazı dili.

ABSTRACK

TURKISH NASAL “N”

Historical development of sound components and determination of these conditions in literary language are one of the important subjects of Turkish grammar. The aim of thesis I have studied is to determine the alteration of nasal “n” which is in the word structure by taking into consideration the development of Turkish language in historical period accents. We have followed two bases on account of method and basis.

One of these is to indicate how consonant nasal “n” in word structure has changed second is to prepare structure of Turkish language. So it will help understand better our language in history.

The parts of this thesis consist of three parts: introduction, text and conclusion. Because of the method which is followed. The subject has been studied in detail. I have studied seven books as source. Scanning and making a card index of works have been followed as method.

Works from which the examples have been taken and their positions have been indicated parenthesis. Today sound nasal “n” still lives in Turkish dialects and other accents and dialects. But it is not in literary language it has started to disappear in 17 century sound nasal “n” has been not in Turkish of Istanbul since the middle of 18 century anymore.

Keywords: nasal, alteration, literary

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ III

ÖZET IV

ABSTRACK V

İÇİNDEKİLER VI

KISALTMALAR VII

TRANSKRİPSİYON VIII

METİN

GİRİŞ 1

ORHUN ABİDELERİ 3

İYİ KÖTÜ PRENS ÖYKÜSÜ 24

ALTUN YARUK 41

MAYMUNLAR BEYİ HİKÂYESİ 83

DİVANÜ LÛGAT-İT-TÜRK I.CİLT 102

KUTADGU BİLİG 127

DEDE KORKUT 142

SONUÇ 162

KAYNAKÇA 166

ÖZGEÇMİŞ

KISALTMALAR

bkz.	bakınız
Cü.	cümle
EAT	Eski Anadolu Türkçesi
ET	Eski Türkçe
gr.	gramer
İng.	İngilizce
krş.	karşılaştırın(ng)
Lât.	Lâtince
Osm.	Osmanlıca
s.	sayfa
TDK.	Türk Dil Kurumu
TT.	Türkiye Türkçesi
v.b.	ve başkaları
Tat.	Tatarca
Kır.	Kırgızca
Adn./AA	Adana Adil Arıkan, Kozan (Adana) Ağzı
Ady./SHN	Sadi Hınçal Nakiboğlu, Adıyaman ve Yöresi Ağızları
Af./ADÜM	Ahmet Caferoğlu, Anadolu, Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme
Ky/KGU	Kamile Güner Ünal, Develi Ağzı
Nv/ZK	Zeynep Korkmaz, Nevşehir ve Yöresi Ağızları
Ng/OAAD	Ahmet Caferoğlu, Orta Ansadolu Ağızlarından Derlemeler
Brş/SK	Sevgi Kulja, Bursa Ağzı
Sm/EB	Esma Birer, Bafra Ağzı Üzerine Bir Dil İncelemesi
İzmit/KA	Kenan Acar, İzmit'in Taşköprü, Ova ve Başören Ağızları
Gr/HŞ	Hatice Şensoy, Giresun Ağzı
Dy/FO	Filiz Oğuzata, Diyarbakır Ağzı
El/BI	Bekir İşbaşaran, Karakoçan (Elazığı) ve Yöresi Ağızları

TRANSKRİPSİYON

ġ : غ

ḥ : ح

ḫ : خ

ḳ : ق

ň : ك

ṣ : ص

ṯ : ث

ṭ : ط

ẕ : ذ

ẓ : ظ

ʿ : ع

GİRİŞ

Türkçede üç nazal ünsüz vardır. Bunlar “m, n, ñ” dir. Bu seslerin oluşumunda hava geniz yolundan çıkar. Bunların dışında kalan diğer ünsüzler ağız ünsüzleridir ve oluşumları sırasında geniz yolu kapalı tutulur, N ünsüzü boğumlanma yeri bakımından damak ünsüzüdür. İnce ünlülerle ön damakta, kalın ünlülerle alt damakta boğumlanır. Boğumlanma tarzı bakımından genizsi bir nitelik taşır. Nazal n sesi patlayıcı ve sedalı bir sestir. N ve g seslerinin birleşmesinden oluşur. Bu ses Türkçenin teşekkülünden beri mevcut olan bir konsonanttır. Nazal n’nin tarihî gelişimini inceleyecek olursak: Göktürk alfabesinde , Uygur alfabesinde , Çağatay Türkçesinde , Osmanlı Türkçesinde ك harfleriyle yazılır.

Eski Türkçeden itibaren Osmanlı Türkçesine kadar olan süreç içerisinde nazal n’nin ses ve biçim özellikleri aşağıda örneklerle gösterilmektedir.

Köktürkçede:

İyelik eklerinde og(u)l+uŋ, süŋük+üŋ, oglan+ıŋız, şahıs ekleri iyelik eklerinde görülür. **İlgi hâli eki:** +(n) / ñ siz+iŋ, bodun+ıŋ, Bayırku+nıŋ örneklerinde olduğu gibi.

Yönelme hali eki: 3 şahıs iyelikten sonra +ŋArU şekline girer ortusı+ŋaru

Şahıs zamirlerinde kaynaşma vardır: baŋaru, aŋaru

Emir kipi: çokluk ikinci şahısta (x) ŋ biçimindedir barıŋ.

Köktürkçe ile Uygurcanın ses ve biçim özellikleri büyük ölçüde aynıdır. Bizim konumuz olan ng (ñ) sesiyle aradaki farklılıkları maddeler halinde vereceğiz:

İlgi Hâli eki + nIŋ biçimindedir: teŋrileriniŋ, kılmaknıŋ

Hal eklerinin bazen üst üste geldiği görülmektedir siziŋe, biziŋe

Uygurcada ikinci şahıslarda daima ŋ sesi vardır.

Karahanlı Türkçesinin aslî seslerinden olan **ŋ** sesi biçim özellikleri açısından Köktürk ve Uygur Türkçeleriyle hemen hemen aynıdır. Eski Oğuz Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi

dönemlerinde de devam etmiştir. 17. yüzyılda ortadan kalkmaya başlamıştır. 18. yüzyıl ortalarında İstanbul Türkçesinde artık ŋ yoktur.

Osmanlı döneminde nazal n tek harfle gösterilir ك ve sağır kef adıyla anılmaya başlanır.

ORHUN ABİDELERİ

ağısıŋ͡ga: ipek kumaşına

Suçig sabıŋ͡ga yımşak ağısıŋ͡ga arturup öküş Türk budun öltüg / Tatlı sözüne yumşak ipek kumaşına aldanıp çok çok Türk milleti, öldün (Kt, G6)

aŋ͡g: en

aŋ͡g il Toġu Balıḳda süngüşdümüz / En önce Togu Balıkta savaştık (Kt,K4)

aŋ͡gar: ona

aŋ͡gar körü biling / Ona bakarak bilin (Kt, G 11)

aŋ͡garu: ona karşı

Aŋ͡garu sülemeser kaçan [n]eŋ͡g erser ol bizni/ Ona karşı ordu sevk etmezsek, ne zaman bir şey olsa o bizi (Ty, D 3)

aŋ͡gılur: şaşırır

Bilge Tonyuḳuḳ anyıg ol, üz ol, aŋ͡gılur Bilge Tonyukuk kötüdür, kindardır, şaşırır

(Ty, K 10)

antaġıŋ͡gın: öyle olduğun

Antaġıŋ͡gın üçün igidmiş ḳaġanıŋ͡gın sabın almatın yir sayu bardıġ / öyle olduğun için, beslemiş olan kağanının sözünü almadan her yere gittin (Kt, G8)

baŋ͡ga:

Bilge Tonyuḳuḳḳa baŋ͡ga aydı / Bilge Tonyukuka, bana söyle dedi (Ty, K 7)

baŋ͡garu: bana böyle

Bög[ü] Ḳaġan baŋ͡garu ança yıdmış / Bögü Kaġan bana böyşe haber göndermiş (Ty, K 10)

barıŋ͡g: gidin!

Sü barıŋ͡g tidi / Ordu gidin dedidemiş (Ty, K 7)

basıŋ͡ga: başına

Yarıḳında yalmasında yüz artuk akın urtı, yüziŋ͡ge başıŋ͡ga bir ok tegürmedim / Zırhından kaftanından yüzden fazla ok ile vurdular yüzüne başına bir tane değdirmedi (Kt,D 33)

batsıkıŋ͡ga: batısına

İlgerü kün toġsıḳ [ḳ]a birigerü kün ortusıngaru ḳurigarü kün batsıḳıŋ͡ga yırıgaru tün ortusıŋ͡garu onda içreki budun [ḳop] m[ang]a k[örür] / Doğuda gün doğusuna,güneyde gün ortasına, batıda gün batısına,kuzeyde gece ortasına kadar, onun içindeki millet her bana tabidir (Kt, G 2)

bayırkunuŋ͡g: Bayırkunun

Kül Tigin Bayırkunuŋ͡g ak adġırıg binip oplayu tegdi / Kül Tigin, Bayırkunun ak aygırına binip atılarak hücum etti (Kt,D 35)

begiñg: beyin

Üçünç Yigen Silig begiñg kedimlig toruġ at binip tegdil üçüncu olarak Yigen Silig beyin giyimli doru atına binip hücum etti. (Kt,D 33)

beñggü: ebediyen, ebedi

Ötüken yış olursar beñggü il tuta olurtaçı sen / Ötüken ormanında otururs an ebediyen il tutarak oturacaksın (Kt, G 8)

beñglig: mukaddes

Yinçü ögüzüg keçe Tinsi Oġlı aytıgma beñglig Ek taġıġ ertü[rtüm] / İnci nehrini geçerek Tinsi Oğlu denilen mukaddes Ek dağını aşırdım (Ty, K 9)

beniñg: benim - beniñg budunum onda erür timiş / Benim milletim ordadır demiş

(Ty, D 4)

biñg: bin

Tabġaç atlıġ susi birtümen artuḳı, yiti biñg süg ilki kün ölürtüm / Çin süvarı sini, on yedi bin askeri ilk dün öldürdüm (Bk, G 1)

biliñg: bakarak, görüp

Angar körü biliñg / Ona bakarak bilin (Kt, G 11)

bişukiñçe: akrabasına

Bir kişi yañgılsar oġuşı budunı bişukiñge tegi kıdmaz ermiş / Bir insan yanılsa, kabilesi, milleti, akrabasına kadar barındırmazmış (Kt, G6)

biziñge: bize karşı

üçün biziñgge yangılduḳın üçün kaġanı ölti / için, bize karşı yanlış hareket ettiği için kağanı öldü (Kt,D 19)

biziñg: bizim

Biziñg sü atı toruḳ azuḳı yoḳ erti / Bizim askerin atı zayıf, azığı yok idi (Kt,D 39)

böñçser: tekme atsa

böñgser, semiz buḳa toruḳ buḳa tiyin bilmez ermiş tiyin ança saḳındım / Tekme atsa semiz boğa, zayıf boğa olduğu bilinmezmiş derler deyip, öyle düşündüm(Ty, B6)

budunuñg: milletin

Olurupan Türk budunuñg ilin töresin tuta birmiş, iti birmiş / Oturarak Türk milletinin ilini töresini tutu vermiş, düzenleyi vermiş (Kt,D 1)

buñg: sıkıntı

Türk ḳaġan Ötüken yış olursar ilte buñg yok /Türk kağanı Ötüken ormanında otursa ilde sıkıntı yok (Bk, K 2)

buñgadıp: bunalıp

Buñgadıp ḳaġan yelü kör timiş / Bunalıp kağan dört nala koşturu ver demiş (Ty, K 2)

buñgı: sıkıntısı

büntegi bar erser ne buñgı bar erteçi ermiş / Böylesi var olsa, ne sıkıntısı mevcut olacakmış (Ty, K 7)

buńçsuz: sıkıntısız

Altun kümüş işgiti Ḳutay buńg suz onça birür / Altını, gümüşü, ipeği ipekliyi sıkıntısız öylece veriyor (Kt, G 5)

buńgug: sıkıntın

Ötüken yir olurup arkış tirkiş ısar neńg buńguġ yok / Ötüken yerinde oturup kervan, kafile gönderirsen hiç sıkıntın yoktur (Kt, G 8)

buluńg: taraf

Tört buluńg ḳop yaġı ermiş / Dört taraf hep düşman imiş (Kt,D 2)

buluńgdaḳı: taraftaki

Sü sülepen tört buluńgdaḳı budunuġ ḳop almış, ḳop baz kılmış / Ordu sevk ederek dört taraftakimilleti hep almış, hep tâbi kılmış (Kt,D 2)

çańg: çang

Bark itgüçi bediz yaratıġma bitig tas itgüçi Tabġaç ḳaġan çıkanı Çańg seńgün kelti (Kt,K 13)

çoruńg: çorun

Ańg ilki Tadiġıng Çoruńg boz [atıġ binip tegdi. Ol at anda] / En önce Tadıgın, Çorun boz atına binip hücum etti. O at orda (Kt,D 32)

ebińge: evine

Özüńg edġü körteçi sen, ebińge [ki]rteçi sen,- bungsuz boldaçi s[en… onda] kirse

[TabĞaç ḳaġand]a bezidciġ ḳop kelürtüm / kendin iyilik göreceksin, evine gireceksin dertsiz olacaksın… Ondan sonra Çin kağanından resimciyi hep getirttim (Bk, K14)

emgetmeñg: zahmet çektirmeyin

igidiñg, emgetmeñg, tolgatmañg / besleyin zahmet çektirmeyin, incitmeyin (Bk, K13)

ertiñgu: fevkalâde

Sebig Kül İrkin başlayu ulayu buyruk bunça amtı begler ḳangım ḳaġanka ertiñgu / Sebig kül İrkin başta olarak, arkasından buyruk, bunca şimdiki beyler, babam kağana fevkalâde (Bk, G 14)

eşidiñg: işitin

Türk begler budun bunı eşidiñg / Türk beyleri, milleti bunı işitin (Kt, G 10)

gakıñga: yerine doğru

… gakıñga yiriñgerü subıñgaru kontı / yerine doğru, suyuna dosru kondu (Bk, D40)

içikdiñg: teslim oldun

kanıngın kodup içikdiñg / Hanını bırakıp teslim oldun (Ty, B 3)

igidiñg: besleyin

İgidiñg, emgetmeñg, tolgatmañg / besleyin, zahmet çektirmeyin,incitmeyin (Bk, K 13)

iñgrek: inek

İñgrek kölükün Tolġada Oġuz ketli / İnek, yük hayvanı ile Tolgada (Ty, G 8)

İlin͠ge: iline, ilinde

Küregün͠gün üçün igidmiş bilge ḳaġanıngın ertmiş barmış edgü ilinge kentü yan͠gıldıġ, yablak kigürtüg / Disiplinsizliğinden dolayı, beslemiş olan bilgili kağanınla hür ve mustakil iyi iline karşı kendin hata ettin, kötü hâle soktun (Kt,D 23)

ilin͠gin: ilini

Türk budun, ilin͠gin törün͠gin kim ortatı [udaçı, erti]? / Türk milleti ilini töreni kim boza bilecektir (Kt,D 22)

kaganın͠g: kağanının

Tabġaç ḳaġanın͠g içreki bedizcig ıtı. / Çin kağanının maiyetindeki resimciyi gönderdi (Kt, G 12)

kaganın͠ga: kağanına

Küregün͠gün üçün igidmiş kaganın͠ga ermiş [barmış edgü] ilinge kendü yangıldıġ, yablak kigürtüg / disiplinsizliğinden dolayı, beslemiş olan kağanına, hür ve müstakil iyi iline karşı kendin hata ettin, kötü hale soktun (Bk, D19)

kaganın͠gda: kağanından

[…] a bu kaġanın͠gda bu beglerig[de … su] bun͠gd[adrılmasar?] / bu kağanından, bu beylerinden … suyundan ayrılmazsan (Bk, K 13)

kaġanın͠gın: kağanının

uçun igidmiş ḳaġanın͠gın sabın olmatın yir sayu bardıġ / için beslemiş olan kağanının sözünü almadan her yere gittin. (Kt, G 9)

kan͠gı: babası

kaŋ͡ı Lisün Tay sengün basad biş yüz eren ketli / babası Lisün Tay generalin başkanlığında beş yüz yiğit geldi. (Bk, G 11)

kaŋ͡ım: babam

… budun bolçun tiyin kaŋ͡ım İltiriş Ḳaġanıġ / millet olsun diye babam İltiriş Kağanı (Kt,D 11)

kaŋ͡ımız: babamızın

kaŋ͡ımız, eçimiz ḳazġanmış budun atı küsi yok bolmazun / Babamızın, amcamızınkazanmış olduğu milletin adı sanı yok olmasın (Kt,D 26)

kaŋ͡ın: babası

anda kirse inisi eçisin teg kılınmaduk erinç, oġlı ḳaŋ͡ın teg kılınmaduk erinç / Ondan sonra küçük kardeşi büyük kardeşi gibi kılınmamış olacak, oğlu babası gibi kılınmamış olacak (Kt,D 5)

kaliŋ͡[ın]: malını

K[…]m içgertim, kalıŋ͡ [ın] ebirü kelürtüm tâbi kıldım, malını çevirip getirdim (Bk, D 25)

kanıŋ͡: kanın

Ḳanıŋ͡ subça yügürti, süŋ͡güküng toġça yatdı / Kanın su gibi koştu, kemiğin dağ gibi yattı. (Kt,D 24)

kanıŋ͡ın: hanını

kanıŋ͡ın kodup içikdiŋ͡ / hanını bırakıp teslim oldun (Ty, B 3)

keńgü: kengü

ḳuriġaru keńgü Tarmanḳa tegi Türk Budunug ança ḳondurtumuz, ança itdimiz / Batıda Kengü Tarmana kadar Türk milletini öyle kondurduk, öyle düzene soktuk (Kt,D 21)

kelińgünüm: gelinlerim

kelińgünüm ḳunçuylarım bunça yime tirigi küng boldaçı erti / gelinlerim, prenseslerim, bunca yaşayanlar cariye olacaktı (Kt,K9)

kińgşürtukin: Birbirine düşürmek

… inili eçili kińgürtukin uçun / küçükkardeş ve büyük kardeşi birbirine düşürdüğü için (Kt,D 6)

köńglüngce: gönlünce

köńglünce uduz tidi / Gönlünce sevk et dedi (Ty, G 8)

köńgülte: gönülde

közde yaş kelser tıda köńgülte sıġıt kelser yonturu saḳıntım / Gözden yaş gelse manı olarak, gönülden ağlamak gelse çevirerek düşünceye daldım (Kt,K 11)

köńgülteki: gönlümdeki

köńgülteki sabımın u[rturtum … / Gönüldeki sözümü vurdurdum (Kt, G 12)

ḳutıńga: devletine

umay teġ ögüm ḳatun ḳutıńga inim kül tigin er at buldı / Umay gibi annem hatunun devletine küçük kardeşim Kül Tigin er adını aldı (Kt,D 31)

küñg: cariye

tabġaç budunḳa beglik urı oġlın kul boldı işilik kız oġlın küñg boldı / Çin milletine beylik erkek evladı kul oldu, hanımlık kız evladı cariye oldu (Kt,D 7)

küñgedmiş: cariye olmuş

yitiyüz er bolup ilsiremiş ḳogan sıramış budunug, küñgedmiş kuladmış budunug / Yedi yüz er olup ilsizleşmiş, kağansızlaşmış milleti, cariye olmuş, kul olmuş milleti (Kt,D 13)

küñglüg: cariyeli

[küñg küñglüġ bolmış erti / cariye cariyeli olmuştu (Kt,D 21)

küregüñgün: disiplinsizliğinden

küregüñgün uçün igidmiş bilge ḳaġanıngın ertmiş barmış edġu iliñge kentü yañgıldıġ yablak kigürtüg / Disiplinsizliğinden dolayı beslemiş olan bilgilikağanınla, hür ve müstakil iyi iline karşı kendin hata ettin, kötü hale soktun (Kt,D 23)

likeñg: likeñg

Tabġaç ḳaġanda İsiyi Likeñg kelti / Çin kağanından İsiyi Likeng geldi (Kt,K12)

mañga: bana

… anda içreki budun [ḳop] m[añg]a k[örür] / onun içindeki millet hep bana tâbidir (Kt, G 2)

meniñg: benim

Meniñg sabımın sımadı / Benim sözümü kırmadı (Kt, G 11)

neńg: hiç, şey, mal, asla, nesne

Ötüken yır olurup arḳış tirkiş ısar neńg buńgug yok / Ötüken yerinde oturup kervan, kafile gönderirsen hiçbir sıkıntın yoktur (Kt, G8)

oġlanıńgızda: oğlunuzdan

İġar oğlanınğızda tayġunuńguzda yigdi igidür ertigiz / Değerli oğlunuzdan, evladınızdan çok daha iyi beslerdiniz (Kt, D 1)

oġlıńga: oğluna

on Ońg oġlın]a tatıńga tegi bunı korü biling / On Ok oğluna yabancına kadar bunu görüp bilin (Kt, G 12)

oġluńg: evlâdın

Beglik urı oġluńg kul boldı, işilik kız oġluńg küńg boldı / Beylik erkek evlâdın kul oldı, hanımlık kız evlâdın cariye oldu (Kt,D 24)

oġluńgın: evlâdını

Beġlık urı oġlıńgın kulkıldıġ [işilik kız oġluńgın küńg kıldıġ / Beylik erkek evladını kul kıldın. Hanımlık kız evlâdını cariye kıldın (Bk, D 20)

ońg: ong, ok

on ońg oglıńga tatıńga tegi bunı körü biling / On ok olguna, yabancına kadar bunu görüp bilin (Kt, G 12)

oluruńg: oturun

Sübarıńg tidi, Altun yışda oluruńg tidi / Ordu, gidi dedi.Altunormanında oturun dedi

(Ty, K 7)

ortusıŋ͡garu: ortasında

İlgerü kün toġsıḳı[ḳ]a birigerü kün ortusıŋ͡garu ḳuriġaru kün batsıkıŋ͡ga yırıġaru tüm ortasıŋ͡garu anda içreki budun ḳop m[aŋ͡g]a k[örür] / Doğuda gün doğusunda, güneyde gün ortasında, batıda gün batısına kuzeyde gece ortasına kadar, onun içindeki millet hep bana tabidir. (Kt, G 2)

ödiŋ͡ge: ödüne

Teŋ͡gri yir bulġaḳın üçün ödin[e] / Gök yer bulandığı için, ödüne (Bk, D29)

öŋ͡gdin: doğuda

Tabġaç biridin yan teg, Kıtany öŋ͡gdin yan teg, ben yırıdınta yan tegeyin / Çin güney taraftan hücum et,- ben doğu taraftan hücum edeyim (Ty,D4)

öŋ͡gre: doğuda

Yoġçı sıġıtçı öŋ͡gre kün toġsıkda Bokli çöl [l]üg il Tabġaç Tüpüt Apar Purum Ḳırḳız Üç Ḳurıḳan Otuz Tatar Kıtany Tatabi bunça budun kelipen sıgtamış yoġlamış / Yasçı, ağlayıcı, doğuda gündoğusunda Böleli Çollü halk Çin, Tibet, Avar, Bizans, Kırgız, Üç Kurıkan, Otuz Tatar, Kıtay Tatabı bunca millet gelip ağlamış, yas tutmuş. (Kt,D 4)

öŋ͡greki: doğudaki, öndeki

... biriyeki budun ḳurıyakı öŋ͡greki budun kelti / güneydeki millet, batıdaki kuzeyde, doğudaki millet geldi (Ty, D10)

öŋ͡güg: çiğneyerek

Kök öŋ͡güg yoġuru Ötüken yışgaru uduztum / Kök Ongü çiğneyerek Ötüken ormanına

doğru sevk ettim. (Ty, G 8)

öŋgüg: öŋgü

kök öŋgüg yoguru sü yorıp tünli künli yiti ödüşke subsuz keçdim /… Gök Öngü çiğneyerek ordu yürüyüp, gece ve gündüz yedi zamanda susuz geçtim (Bk, D 1)

ölsikiŋg: öleceksin!

Türk budun ölsikiŋg / Türk milleti öleceksin (Kt, G 6)

ölsikiŋgin: öleceğini

yaŋgılıp ölsikiŋgin yime / yanılıp öleceğini yine (Kt, G 10)

özüŋg: kendin

özüŋg edgü körtesi senebiŋge [ki]r teçi sen bungsuz boldaçı s[en.. anda] kirse [Tabġaç kaġand] a bedizçig ḳop k[elürtüm. / kendin iyilik göreceksin, evine gireceksin, dertsiz olacaksın … Ondan sonra Çin kağanından resimciyi hep getirttim (Bk, K 14)

sabıŋga: sözüne

süçig sabıŋga yımşak ağısıŋga arturup öküş Türk budun öltüg / Tatlı sözüne, yumuşak ipek kumaşına aldanıp çok çok Türk milleti, öldün. (Ty, G 6)

saŋga: sana

Ben saŋga ne ayayın tidi / Ben sana ne söyleyeyim dedi (Ty, K 8)

sakınıŋg: düşünün

[Türk] begler [budun ançʼ]a sakınıŋg onça biling / Türk beyleri, milleti, böyle düşünün

böyle bilin (Bk, D33)

seŋgün, seŋgünke, seŋgünüg: general, generali

ölürti, Uluġ oġlum aġrıp yok bolça Ḳuġ Seŋgünüg balbal tike birtim / öldürdü. Büyük oğlum hastalanıp yok olunca Ku'yu, generali balbal olarak diki verdim (Bk, G 9)

Ku seŋgün başadu tört tümen sü ketli / Ku general kumandasında kırk bin asker geldi (Bk, G 8)

Bir otuz yaşınga Çaşa seŋgünke süŋgüşdümüz yirmi bir yaşında iken Çaça generale karşı savaştık (Kt, D 32)

seleŋge: Selengadan

Seleŋge kodı yarıpan Ḳarġan kısıtla ebin barkın anda bozdum / Selengadan aşağıyayürüyerek Kargan vadisinde evini barklını orda bozdum (Bk, D37)

sıŋgar, süŋgüşgeli: bir kısım savaşmak

Sıŋgar susi ebig barḳıġ yulıġalı bardi, sıŋgar süsi süŋgüşgeli kelti / Bir kısım ordusu evi barkı yağma etmek için gitti, bir kısım ordusu savaşmak için geldi (Bk, D 32)

sıŋgarça: yarısı kadar

Bizinle iki uçı sıŋgarça artuk erti / Bizden, iki ucu yarısı kadar fazla idi (Ty, B 5) -

siŋgilim: küçük kız kardeşim

siŋgilim ḳunçuyug birtimiz / küçükkız kardeşim prensesi verdik (Kt,D 20)

soŋga: Soŋga

ḳaġanın birle Soŋga yışda süŋgüşdümüz/kağanı ile Songa ormanında savaştık (Kt,D35)

subın͡garu: suyuna

[…] ġaḳın͡ga yirin͡gerü subın͡garu konti / yerine doğru, suyuna doğru kondu (Bk, D40)

… su] bun͡gd[a adrılmasar?] / suyundan ayrılmazsan (Bk, K 13)

sün͡güg: Mızrak

sün͡güg batımıḳarıġ söküpen kögmen yışıġ toġa yorıp Kırgız budunuġ uda basdımız /Mızrak batımı karı söküp kögmen ormanını aşarak yürüyüp Kırgız Kavmini uykuda bastık (Kt,D 35)

sün͡güglüġ: mızraklı

sün͡güglüġ ḳondın kelipen süre iltdi? / Mızraklı nereden gelerek sürüp gönderdi

(Kt,D 23)

sün͡gükung: Kemiğin

Ḳanın͡g subça yügürti, sün͡gükung toġça yatdı / Kanın su gibi koştu, kemiğin dağ gibi yattı. (Kt, D 24)

sün͡güş, sün͡güşmis: savaş yapmış

ḳırk artuḳı yiti yolı sülemiş, yigirmi sün͡güs sün͡güşmiş / kırk yedi defa ordu sevk etmiş yirmi savaş yapmış (Kt,D 15)

sün͡güşdi: savaştı

Kül Tigin ol sün͡güşde otuz yaşayur erti / Kül Tigin o savaşta otuz yaşında idi (Kt,K2)

sün͡güşdüm: savaştım

Tabġaç tapa uluġ sü iki yigirmi süledim… sün͡güşdüm / çine doğru on iki defa büyük ordu sevk ettim … savaştım (Kt,D 28)

sün͡güşdümüz: savaştık

Ḳamaġı biş otuz süledimiz, üç yigirmi sün͡güşdümüz / Yekun olarak yirmi beş defa ordu sevk ettik, on üç defa savaştık (Kt, D 18)

şantun͡g: şantung

Eçim Ḳaġan birle İlgeru Yasıl Ögüz Şantun͡g yazıka tegi süledimiz /Amcam kağan ile doğuda Yeşil Nehir, Santung ovasına kadar ordu sevk ettim (Kt,D 17)

tadıgın͡g: tadıgın

an͡g ilki tatıgın͡g çorung boz [atıg binip tegdi ol at anda] / En önce Tadıgın, çorun boz atına binip hücum etti. O at orda (Kt,D 32)

tan͡g: şafak

Bolçuka tan͡g öntürü tegdimiz / Bolçuya şafak sökerken ulaştık (Ty, K 11)

tatın͡ga: yabancıya

on on͡g oġlın͡g]a tatın͡ga tegi bunı körü biling / on ok oğluna, yabancısına kadar bunu görüp bilin (Kt, G 12)

teń͡gri: gök

üze kök teń͡gri asra yaġız yir kılundıḳta ikin ara kişi oġlı kılınmış / üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insan oğlu kılınmış (Kt,D 1)

teńgrisi: tanrısı

üze Türk teńgrisi Türk ıduk yiri / yukarıda Türk tanrısı, Türk mukaddes yeri (Kt,D 10)

teńgri: tanrı

teńgri teg tengride bolmış Türk Bilge Ḳaġan bu ödke olurtum / Tanrı gibi gökte olmuşTürk Bilge Kağanı, bu zamanda oturdum (Kt, G 1)

teyeńgin: sincap

edgü özlük atın ḳara kişin kök teyeńgin sansız kelürüp ḳop ḳotı / iyi binek atını, kara samurunu, mavi sincabını sayısız getirip hep bıraktı (Bk,G 12)

tıńgla: dinle

Toḳuz Oġuz beyleri budunı bu sabımınedgüti eşid ḳatıġdı tıńgla / Dokuz Oğuzbeyleri, milleti Bu sözümü iyice işit, adam akıllı dinle (Kt, G2)

tigineńg: Tiginin (kül)

Kül Tigineńg altunın kümüşin aġışın barımıntört bing / Kül Tiginin altınını, gümüşünü, hazinesini, servetini, dört binlik… (Kt, GB 1)

togsıkıńga: doğusunda

budunumun ilgerü kün to[gsıkıńga] / milletimi doğuda gün doğusunda (Bk, K 11)

tońga: Tonga

oza kelmiş süsin Kül Tigin ağıtıp Tońgra bir oguş alpaġuon erig Tońga Tigin yagıda egirip ölürtümüz/ ilerleyip gelmiş ordusunu Kül Tigin püskürtüp Tongradan bir boyu, yiğit on eri Tonga Tigin mateminde çevirip öldürdük (Kt,K7)

toŋ̄gra: tongradan

onda Toŋ̄gra yılpagutı bir oġusuġ̇ Toŋ̄ga Tigin yagında egire takdım / Orda Tongra yiğiti bir boyu Tonga Tigin mateminde çevirip vurdum (Bk, D31)

toŋ̄gtamış: yere dikilmiş

Türk begler budun ogirip sebinip toŋ̄gtamış közi yügerü körti / Türk beyleri, milleti memnun olup, sevinip, yere dikilmiş gözü yukarı baktı (Bk, D2)

tolgatmaŋ̄g: incitmeyin!

igidiŋ̄g, emgetmeŋ̄g, tolgatmaŋ̄g/ besleyin zahmet çektirmeyin, incitmeyin! (Bk, K 13)

toyġunuŋ̄guzda: evlâdınızdan

İġar oġlanıŋ̄gızda taygunuŋ̄guzda yiġdi yigidür ertigiz / Değerli oğlunuzdan evladınızdan çok daha iyi beslerdiniz (Kt,GD1)

töŋ̄kes:Töngkes

Ḳu seŋ̄gün başadu tört tümen sü ketli. Toŋ̄kes taġda tegip tokıdım / Ku general kumandasında kırk bin asker geldi. Tongkes dağında hücum edip vurdum (Bk, G8)

törüŋ̄gin: töreni

Türk budun, ilingin törüŋ̄gin kim artatı [udaçı erti] ? / Türk milleti, ilini töreni kim boza bilecekti? (Kt,D 22)

tutsıkıŋ̄gın: tutacağını

Türk budun tirip il tutsıkıŋ̄gın bunda urtum / Türk milletini toplayıp il tutacağını burada

vurdum (Kt, G 10)

unamaŋg: kabul etmeyin

Sü yorılım tideçi, unamaŋg / orduyu yürütelim diyecek, kabul etmeyin (Ty, K 11)

ürüŋg: beyaz

sarıġ altunı]n ürüŋg kümüşin kırġaġlıġ ḳutayın kinlig işg [itis]in özlük atın adġırın kara k[işin] / Sarı altınını, beyaz gümüşünü, kenarlı ipeğini, ipekli kumaşını, binek atını aygırını kara samusunu (Bk, K 11)

yablakıŋgın: kötülüğün

Bilmedük üçün [yablaḳıŋgın üçün eçim ḳaġan uça bardı] / Bilmediği için kötülüğün yüzünden amcam, kağan uçup gitti (Kt,D 24)

yaŋgıldı: yanıldı, ihanet etti

özi yaŋgıldı, ḳaġanı ölti, budunı küŋgkul boldı / Kendisi yanıldı, kağanı öldü milleti cariye, kuloldu (Kt,D 20)

yaŋgıldukın: yanlış hareket etmek

üçün biziŋge yaŋgıl [d] uḳın üçün ḳaġanı ölti / için, bize karşı yanlış hareket ettiği için kağanı öldü (Kt,D 19)

yaŋgılıp: yanılıp, şaşırıp

Yaŋgılıp ölsikiŋgin yime bunda urtum / Yanılıp öleceğini yine burada vurdum (Kt, G 10)

yaŋgılsar: yanılsa

Bir kişi yaŋgılsar oġuşı buduni bişukiŋge tegi kıdmaz ermiş / Bir insan yanılsa kabilesi milleti, akrabasına kadar barındırmazmış (Kt, G 6)

yaŋgıltaçı: yanılacaksınız

Türk antı budun begler bödke körügme beġler gü yaŋgıltaçı sız? / Şimdiki Türk milleti beyleri, bu zamanda itaat eden beyler olarak mı yanılacaksınız(Kt, G 11)

yalıŋg: çıplak

yalıŋg budunug tonluġ, çigany budunug bay kıldım / çıplak milleti elbiseli, fakir milleti zengin kıldım (Kt,D 29)

yalıŋgın: çıplak olarak

barmış budun ölü yitü yadaġın yalıŋgın yana kelti / gitmiş olan millet öyle yite yaya olarak çıplak olarak dönüp geldi (Kt,D 28)

yaşıŋga: yaşında

altı yigirmi yaşıŋga eçim ḳaġan ilin törüsün ança ḳazgandı / On altı yaşında amcam kağanın ilini, töresini şöyle kazandı (Kt,D 31)

yazıŋga: ilk baharında

Amġa Ḳorġan ḳıslap yazıŋga Oġuzġaru sü taşıkdımız / Amga kalesinde kışlayıp ilk baharında Oğuza doğru ordu çıkardık (Kt,K8)

yiriŋge: yerine, ülkesine

Yırıġaru Yir Bayırku yiriñge tegi süledim / Kuzeyde Yır Bayırku yerine kadar ordu sevk ettim (Kt, G 4)

yiriñgerü: doğru

[…] ġaḳıñga yiriñgeru subıñgaru kontı / yerine doğru, suyuna doşru kondu (Bk, D 40)

yoñgıldıġ: hata etmek

Küregüñgün üçün igidmiş bilge ḳaġanıñgın ertmiş barmış edgü iliñge kentü yañgıldıġ, yablak kigürtuġ / Disiplinsizliğinden dolayı, beslemiş olan bilgili kağanınla hür ve müstakil iyi iline karşı kendin hata ettin, kötü hale soktun (Kt,D 23)

yoñgşurtukın: karşılıklı çekişmek

… belgi budunlıġ yoñgurtuḳın üçün Türk budun illedük ilin içgınu ıdmış /bey ve milleti karşılıklı çekiştirdiği için Türk milleti il yaptığı ilini elden çıkarmış (Kt,D 6)

yüziñge: yüzüne

yarıḳında yalmasında yüz artuḳ okın urtı, yüziñge başınga bir oḳt[e gürmedi…] / zırhından kaftanından yüzden fazla ok ile vurdular, yüzüne başına bir tane değdirmedi (Kt,D 33)

I. İç seste –ñg-

añgar, añgura, añgılur, bañga, basıñga, batsıkıñga, ebiñge, ertiñgü, gakıñga, iñgrek, iliñge, kaganıñga, kañgım, kañgın, keñgü, kutıñga, mañga, oğlañga, ortusıñgaru, öñgre, öñgeki, öñgüg, sabıñga, sañga, señgün, soñga, tañgut, tatıñga, teñgri, tıñgla, yablakıñgın, yañgıldı, yazıñga, yiriñge.

II. Son seste –ñg-

añg, barıñg, begiñg, biziñg, bununuñg, beñg, cañg, eşidiñg, içikdiñg, kaganınıñg, kanıñg, küñg, likeñg, meniñg, neñg, oğluñg, oluruñg, özüñg, sakınıñg, şantuñg, tiginiñg, tolgatmañg, unamañg, ürüñg, yañg, yalıñg.

İYİ KÖTÜ PRENS ÖYKÜSÜ

äβiŋä : evine

udçı är öz äβiŋä elitti

[sığırtmaç onu kendi evine götürdü] (LXVII, 6)

açınıŋlar: bakmak, özen göstermek

ädgü açınıŋlar tep bir ay

[iyi bakın, diye tembih etti] (LXVIII, 1)

alıŋ: alın

çä alıŋ barça poşi

[göre alın; ne kadar varsa hepsini sadaka] (XVI, 6)

alŋudı: zayıflamak, bitkinleş-, tükenmek,

kuçi alŋudı täpräyü yorıyu

[gücü tükenmişti, ne kımıldayabiliyor ne de yürüyebiliyordu] (XXXVII, 2)

an ög qaŋ tetir qayu [bürünmüş Buddha'ya ana ve baba denir](XI, 4]

aŋ (äŋ): böyle

ança aŋ (äŋ) bozlun birök yazugum yog

[böyle güçsüz olsun. ama hatam yoksa] (A kalıntısı, ön sayfa, 2)

aŋa: ona
bilgä tetir aŋa ayıtıŋ
[bilge deniyor. Ona sorun] (LXXIV, 6)

äŋirär : eğiriyor, çeviriyor (II, 3)
lar çıyarı äŋirär yuŋ äŋirär (II, 3)
kentir äŋirär .. böz bertätip qars (II, 4)

lig yip äŋirär .. elgindä (XLI, 3)
kümüş yıp äŋirär bu qayay (XLII, 3)

äŋirär-lär: eğiriyorlardı
altun yıp äŋirär-lär tegin (XLIII, 2)

äränniŋ: kişi, adam, erkek
teginkä bes yüz kişinin
[prens beş yüz kişinin] (XXVIII, 2)

ärdinig (ŋ ?): mücevher
intaqı ärdinig (ŋ?) alıp inisin*
[başındaki mücevheri alıp küçük kardeşine] (LV, 8)

ärtiŋü: son derece, çok
näŋ kigiç beri umadı ärtiŋü
[hiç cevap veremedi, son derece …] (XV, 8)

nomladı ol lö qanı ärtiŋü
[vaaz etti. Ejderhalar hanı çok] (XLVI, 7)

qopuzqa* ärtiŋü uz erti

[kopuzda son derece ustaydı] (LXX, 7)

tegin-kä inçä tep tedi siz ärtiŋü

[prens şöyle söyledi: siz, çok..] (A kalıntısı, ön sayfa 8)

tegin-kä inçä tep tedi ärtiŋü qal

prens şöyle söyledi: siz, çok çılgın] (A kalıntısı, arka sayfa, 13)

ärtüŋü: çok fazla

körüp ärtüŋü buşuş* luy qadyu-lu

[görüp, çok fazla üzüntü ve kaygı duyarak] (III, 8)

aruqlaŋ: dinlenin, yorgunluk

siz aruqlaŋ az udıŋ

[siz yorgunsunuz. Dinlenin] (LV, 5)

asγaŋ: bağlayın

ä birärçıŋrat u asan

[her birinin üstüne çıngırak bağlayın] (LXXIX, 7)

asγıŋ: asın

ratuasın bir sögüt üz

[çıngırağı asın söğüt ağacının üzerine] (LXXIX, 6)

ayıŋa: aylarca

ayıŋa munçulaycı berip ałıg

[aylarca böyle verildiği için hazinedeki] (VII, 5)

ayıtıŋ: sormak, söylemek
bilgä tetir oŋa ayıtıŋ
[bilge deniyor. Ona sorun] (LXXIV, 6)

aγzıŋızta: ağzınızdan
S'B ayzıŋızta önär baranas uluş
[söz ağzınızdan çıkar? Benares ülkesindeki] (A kalintısı, arka sayfa, 15)

baŋ: bağlayın
işiγbaŋ qama ıγşıy
[birer ip bağlayın. Bütün iplerin] (LXXX, 1)

barıŋ: gidin, varın
birlā barıŋ barıŋ yerçi
[onunla gidin, onun rehberi olun] (XXVII, 6)

barıŋlar : gidin (siz)
sizlär barıŋlar men bu muntu*
[siz gidin. Ben burada](XXXIV, 8)

bary-sadıŋaz: gitmek istiyorsunuz
bary- sadıŋaz köŋlüŋüzni
[neden gitmek istiyorsunuz, gönlünüzü] (LXVIII, 8)

barmaŋ gitmeyin!
kim bertdi barmaŋ tep
[kim yaraladı? Gitmeyin! dedi] (LXIX, 1)

beriŋ: verin, ver-
beriŋ nä üçün ölüm
[verin! Niçin ölümlü] (XVI, 7)

bertmäŋlär: ezmek, çiğnemek, vurarak sertleştirmek
berzün köŋlin bertmänlär ötürü
[onun gönlünü kırmayın, bu durumda] (VIII, 5)

biziŋ: bizim
tuşuŋ biziŋ beş yüz
[dostun ve bizim beş yüz] (LIII, 5)

biziŋä: bize
eniŋ biziŋä nam…
[bize yasayı vaaz edin] (XLIX, 5)

boltuŋuz: düştünüz, oldunuz
irinç yarlıy boltuŋuz … tegin
[acınacak duruma düştünüz? Prens] (XVI, 7)

boluŋ: olun
boluŋ tep yarlı qadı aβıçga
[olun! Dedi. ihtiyar tümüyle] (XXVII, 7)

boluŋlar: olsunlar
kä eş boluŋlar nä kärgäkin
[prensin arkadaşı olsunlar, ne gerekiyorsa] (XXII, 3)

bultuŋuz: buldunuz
bultuŋuz mu tep tedi tegin
[buldunuz mu?” dedi. Prens] (LV, 1)

buluŋ-da: yana, tarafa
tört buluŋ-da yadıltı küniŋä*
[dört bir yana yayıldı. günlerce] (VII, 2)

busanmaŋ: üzülmeyin
täŋrim gorgmaŋ busanmaŋ
[haşmetlim, korkmayın, üzülmeyin] (XL, 4)

… çıŋaz: düşünce [saqın-çıŋaz]
çıŋaz bar esrar maŋa amtı
[düşünceniz varsa bana şimdi] (LXIX, 6)

çıŋratyu: çıngırak
ä birär çıŋratyu asaŋ
[her bir ağacın üstüne çıngırak asın] (LXXIX- 7)

eçiŋäz: ağabeyiniz
tedüküŋüz nägü ol öz eçiŋāz*
[o sizin öz ağabeyiniz] (LIX, 5]

elitiŋ: götür-; ilet-; sevk et-;
-ŋta elitiŋ anta al
[beni bahçenize götürün] (LXXV, 1)

eniŋ: inin (inmek]
eniŋ biziŋä nam
[(=inin), bize yasayı vaaz edin] (XLIX, 5)

eşiŋ: eşin
ayıttı amrag qadaşım eşiŋ
[sordu, sevgili kardeşim eşin] (LIII, 4)

içiŋä: içine
balig içiŋä kirdi öŋtün*
[şehrin içine girdi. Doğudaki] (XLI, 7)

-inisiŋ: küçük kardeş
ıntagı ärdinig (ŋ?] alıp inisiŋ
[basındaki mücevheri alıp küçük kardeşine] (LV, 8)

iŋāk: inek
sın entürmiş* inäk täg
[arayan inek gibi bögürüp] (LXXVII, 4)

-iŋläyü: burgu gibi dönerek
Tört adaqın iŋläyü
[dört ayağı ile burgu gibi dönerek] (LXV, 5)

kältiŋ: üzüldün
kältiŋ tegin inçä tep ötünti-
[üzüldün? “Prens, şöyle arz etti] (V, 3)

kāltiŋiz: geldiniz (kapıldınız)

Kältiŋiz tegin gaŋı qanqa

[kapıldınız. Prens han babasına, ağlayarak] (IV, 6)

kälürüŋ: getirmek, götürmek

men esän(asan?) tükäl kälürün tep

[emanet ediyorum. Onu sağ sağlim geri getirin dedi] (XXV, 6)

käntü-niŋ: üstünlük kendi kendisi

käntü-niŋ gutı ülügi üçün

[kendi üstün gücü ve talihi için) (LXIV,1)

käŋränü: homurdanarak mırıldanarak

yemā aγrug bultı keŋränü

[ağır bir yük olarak gördüler ve ona homurdanarak] (LXVIII, 3)

kertgüntüŋüz: doğru kabul etmek, inanmak

Kertgüntüŋüz mü ki.. tegin

[size gerçekten inandım” dedi Prens] (A kısalt., ön sayfa, 6)

kiriŋlär: girmek, gelmek, gitmek

tesär kiriŋlär oγlum tegin

[derlerse gelsinler ve oğlum prensin] (XXII, 2)

köŋli: yürek, gönül, kalp

tegin uqtı köŋlü yerinti…

[Prens bunu anladığı zaman yüreği burkuldu] (LXVIII, 5)

köŋlin: gönlünü
berzün köŋlin bertmänlär ötürü
[yerine getirsin onun gönlünü kırmayın bu durumda] (VIII, 5)

ög gaŋ köŋlin
[ana ve babamın gönlünü] (XI, 8)

köŋliŋä: gönlüne, kalbine
ayaγögli tegin köŋliŋä
[Kötü Düşünceli Prensin kalbine] (LVI, 4)

köŋlüŋüzni: gönlünüzü
barıγsadıŋaz köŋlüŋüzni
[gitmeyi düşündünüz? Gönlünüzü] (LXVIII, 8)

köŋül: gönül
gunçuy-ı-ŋa köŋül
[prensesine gönlünü] (sayfa ken., metin dışı yazılar LXIX: post)

köŋülçä: gönlüne göre
Köŋülçä berdi ol ädgü kü at
[onun gönlüne göre verdi, bu iyi, şanlı ad] (VII, 1)

köŋül-täki: gönüldeki
kä kirip* köŋül-täki küs
[gidip gönlündeki arzularını(XIV, 5)

köŋülüg: gönül, arzu, duygu, vicdan
olγı üçün temäz mü köŋülüg
[oğlu içindir, denmez mi? (oğlunun) arzusunu] (VIII, 4)

körüŋ: görmek, bakmak
körüŋ te(=u)p (p?) tedi.. aβıç-
[bakın!" dedi. ihtiyar] (XXXVII, 7)

köziŋä: gözüne
ekki köziŋä sançıp täzti
[onun iki gözüne saplayıp kaçtı] (LVIII,1)

közüŋüz: gözünüz, gözleriniz
ärkä yaztım yaŋıltım esrär közüŋüzüz
[Eğer adama karşı hata etmiş yanılmışsam gözleriniz] (A kısalt., ön sayfa 1)

küniŋä: günlerce
tört buluŋ-da yadıltı küniŋā*
[dört bir yana yayıldı. Günlerce] (VIII, 6)

ögüküŋüzni: sevgili, sevilen çocuk
ärdini täg ögüküŋüzni ölüm
[mücevher gibi sevgili yavrunuzu bu ölüm] (XXVI, 3)

öŋi*: dışarıda, kenarda, ayrı farklı
ayıçı-lar birär ödün öŋi*
[hepsi, zamanında (prens geleceği zaman) başka bir yere] (IX, 8)

öŋlüg: renk, güzel görünüm
gürür ekkinti suβda suβ öŋlüg
[yutar, ikinci suda su renginde] (XVII, 4)

öŋrä: önceleri, eskiden
tep yarlıqadı… yaraγay öŋrä
[buyurdu: “olsun! (Uygun olacak!) Eskidende] (XLVIII, 6)

öŋtün: ön, önde (doğu)
ayur öŋtün kedin satıqaγ
[dedi ki. Doğuya, Batıya alım satım için] (XIII, 7)

öztüŋ: kaçmak, çıkmak, kurtulmak
öztüŋ tep tesâr … bir
[kurtuldun, deyince … bir] (LIV, 5)

qanı-ŋa: hanı’na
qanı-ŋa közüngäy siz ärdini bul
[Hanı’na görüneceksiniz ve mücevherleri bul] (XL, 1)

qaŋ: baba
Tep yarlıγpadı qaŋ gazγansar
[Eğer baba kazanırsa] (VIII, 3)

qaŋı: han, prens, ulu hakan
kältiŋiz tegin qaŋı qanqa
[kapıldınız, prens, han babasına] (IV, 6)

mü siz qaŋı ellig inçä tep
[Baba kral … sevgili yavrum, ben seni avucumun içindeki…](VI, 5)

tapa kigürdi qaŋı qan
[yanına getirdi. Babası han](XXV, 3)

Boltı än-(ärk?) ol ödün qaŋı
[o zaman babası han prensi araç gereçle …](XXVIII- I)

yemä qanı o ul qılınçı
[gerçekten de babası, oğlunun eylemleri] (XXX, 4)

qaŋım: babacığım, prensim ötü[n?] ti qaŋım qutı meni seβär
[haşmetli babacığım, beni seviyor musun] (VI, 4)

ögüm qaŋım eçim tegin-kä*
[Babam ve annem, her zaman, sadece prens ağabeyimi] (XXVII, 8)

qaŋsız: yetim
ti-lär ögsüz ögi qaŋsız qaŋı
[Öksüzün anası, yetimin babası siz oldunuz] (LXXVII, 6)

qataylanıŋ: gayret etmek
men amti siz qataylanıŋ
[şimdi siz gayret edin, onunla gidin] (XXVII, 5)

qayu-sıŋa: hangi, kime
Bar qayu-sıŋa ämgäktä ozγuray
[var. Hangi araçla onları sıkıntıdan kurtaracaksın?] (VI, 2)

qıdıγıŋa: sınırına, kıyısına
taluy ögüzkä qıdıγıŋa
[Okyanus ırmağına, sınırlarına ulaştırdılar] (LII, 4)

qılıŋ: kılmak, yapmak, üretmek
qılıŋ yettinç kün ärdini
[yedinci gün, mücevheri alıp, vereyim] (L, 1)

qunçuy-ı-ŋa: prensesine
qunçuy-ı-ŋa köŋül
[prensesine gönlünü] (sayfa kenarlarındaki metin dışı yazılar LXIX, post)

quŋqau: kopuz
çi är bir quŋqau tiläp kälür-
[O sığırtmaç, bir kopuz isteyip getirdi] (LXX, 3]

quŋqayu: kopuz, kitara
Bir qunqayu tiläp kālürüŋ
[bir köpuz isteyip getirin] (LXIX,7)

qutγarıŋ: kurtarmak, selamet getirmek
mäŋ qutγarıŋ* siziŋä
[beni terk etmeyin. Kurtarın, sizin] (LI, 7)

qutuŋuzta: gücünüz
qutuŋuzta bu suyluγät'öz
[gücünüz sayesinde bu günahkâr bedenden] (LI, 8)

taŋ: tan, gün ağarması, şafak sökmesi
kün tay taŋlayur erkän
[gün, şafak sökerken, iyi düşünceli] (XXXI, 7)

taŋlap: hayran olmak, hayranlık
körklärin taŋlap sizlär lö-
[onların güzelliği hayranlıkla seyrettikten] (XLIII, 3)

taŋlayu: beğenen (şarkıyı)
goβradı yırıy taŋlayu esirkäyü
[oraya koştu, şarkıyı beğenen, acıyan] (LXXI, 3)

taŋlayur: doğmak,ağarmak
kin taŋ taŋlayur erkän
[gün, şafak sökerken. İyi.Düşünceli] (XXXI, 7)

Täŋri: tanrı, gök
Ögükim yer täŋri törümiştä
[sevgili yavrum yer ve gök yaratıldıġında] (V, 8)

Kök täŋri ta-pa ulıdı sıgtadı
[gök yüzüne doğru feryat ederek inleyip sızladı) (LXI, 4)

Täŋrim: beyefendi, haşmetlim efendim, hünkârım , majeste
Täŋrim… yemä qaŋı qan inçä
[Hünkarım. Bunun üzerine babası han şöyle buyurdu] (VIII, 2)

ötünti-lär täŋrim elig törüg
[şöyle arz ettiler: Haşmetlim, devleti ve onun korumalarını] (IX, 1)

Täŋrisi: meleği, tanrı, gök
turdı… täŋrisi üntäyü yol
[kalktı… meleği bağırarak yol] (LX, 6)

tedüküŋüz: demek, söylemek
tedüküŋüz nägü ol öz eçiŋäz
[söz ettiğiniz de ne ki? O sizin ağabeyinizdi] (LIX, 5)

tegin-niŋ: prens, veliaht
ötrü tegin-niŋ bir közi
[üzerine, prensin bir gözü] (A kalıntısı, ön sayfa, 4)

tiliŋä: dil, dilinden
qutluy (metin dışı)
[dilinden (dedikodu edebileceğinden) korkup böyle emretmiş olmalı] (XI, 2)

tinli-γlarnıŋ: canlıların
tinliy-larnıŋ küsüşin inçip
[canlıların arzularını (yerine getirebilir). Ama, şöyle ki, prens bunların] (XV, 1)

titmäŋ: terk etmeyin
qutın bulsar.. meni titmäŋ
[mutluluğu bulursanız beni terk etmeyin] (XL, 7)

toŋ: Ton (kişi adı)
El toŋ [El Toŋ (a)? (kişiadı)?]
(say. Kenar, metin dışı yazılar LXXIX; int)

töŋitip: başını eğmek
tedi ötrü tegin başın täŋitip*
[dedi. o zaman, prens başını eğip] (XIX, 4)

tüŋür: dünür
erti tüŋür büşük* bolmış
[ve dünür olmuşlardı] (LXIV, 6)

tüşüŋ: arkadaş, karşılamak
tüşüŋ biziŋ beş yüz
[dostun ve bizim beş yüz] (LIII, 5)

täŋri-kä göğe, göklere
Tägdüktä eçim kök täŋri-kä
[oraya gidince ağabeyim göklere] (LVII, 2)

I. İç seste - ŋ

äŋirär, ärtüŋü, alŋudı, bertmäŋlär, boluŋlar, barıŋları, boltuŋuz, çıŋratyu, çıŋaz, eçiŋäz, içiŋä, iŋäk, gaŋım, gutuŋuzta, guŋgayu, kāltiŋiz, köŋülçä, köŋülüg, köŋül, öŋlüg, öŋrä, Täŋŋri, Täŋrim, Tiliŋä, taŋlayur

II. Son seste - ŋ

ayıtıŋ, asaŋ, aŋ, beriŋ, barıŋ, busanmaŋ, biziŋ, eşiŋ, enisiŋ, gaŋ, gataylanıŋ, kältiŋ, kälürüŋ, körüŋ, öztüŋ, toŋ, titmäŋ, tüşüŋ, tegininiŋ

ALTUN YARUK

açıġın͡ga: derdinden

Yirinü yıġlayu açıġın͡ga seringeli umatı,

[derdinden inleyerek ağlayarak acısına tahammül edemedi] (633-3)

açığın͡ga: acısına

Açıġın͡ga umatın ögin kön͡gülin içġındı

[acısına dayanamadan aklını gönlünü kaybetti] (634-15)

açın͡ga: açlığına

k(e)ntü açın͡ga umatın enüklerin yigeli oġramışın

[kendi açlığına dayanamadan yavrularını yimeye oğradığını] (638-20)

an͡g: en

An͡g kiçigi üçünçi M(a)ḥasatvi bodis(a)t(a)v

[en küçüğü üçünçü Mahasatvi Bodisatva] (638-16, 627-14)

an͡ga: ona

neg an͡ga: ay buyruḳ-a, amraḳ atayım

[ona: ey buyruk, sevgili çocuğum] (624-6)

aŋ͡gsız: fevkalâde
üstünki t(e)ngriler bu savıġ körüp angsız
[üstteki tanrılar bu işi görüp fevkalâde] (617-13)

alaŋ͡gurmış: zayıflamış
törümiş küçsiremis alangurmış aç
[güçsüzlenmiş zayıflmış] (610-22)

alaŋ͡gurup: zayıflamış
etüzleri alangurup küçi küsüni üzü-
[vücutleri zayıflamışgüçleri (Hend.) bitmiş(609-21)

alımçı-larnıŋ͡g: alacakların
ḳadir ḳatig ḳıynı alımçı-larnıng
[sert (Hend.) eziyetli alacakların] (9-23)

aŋ͡g:önce?
m(e)n igledükte ang başlayu manga
[Ben hastalanınca önce bana] (5-21)

aŋ͡ga: buna
Anga yaḳın balıḳtaḳı? …
[buna yakın şehirler (de oturan)] (21-3)

aŋ͡gilki: en ilk
(tö)zi erser, angilki öz
[kökü ise en ilk kendi (veya hayat?)] (22-23)

anıng͡: bu
bartılar, anıng͡ arasınta bu sav taḳı
[vardılar. Bu arada bu konuşma daha] (623-1)

anıng͡: o arada, şu arada, bu esnada, o esnada
tip tidi. anıng͡ ara iki emigi
[dedi. şu arada iki memesinden] (621-14)

arslannıng͡: arslanın
barsnıng, irbizning, manunıng, arslannıng
[parsın, ırbız'ın (lux), manu'nın? Arslanın] (610-15)

barsnıng͡: parsın
barsnıng, irbizning, manunıng, arslannıng
[parsın, ırbız'ın (lux), manu'nın? Arslanın] (610-15)

begiṅg͡: hanın
ilig begniṅg͡ ögüki bodis(a)t(a)v tigin ḳanta ol tip
[hanın oğlu Bodisatva prens nerededir deyip] (635-8)

begniṅg͡: beyin
oġlı bar erti ol begniṅg͡ M(a)hasatvi tip timlig
[Oğlu var idi o beyin Mahasatvi denilen] (629-17)

beṅg͡ing: hanın
ilig beṅg͡ing ögüki oġlı tigin M(a)hasatvi
[hanın yavrusu oğlu prens Mahasatvi'yi] (638-3)

belin͡g: korku içinde
turur erken belin͡g teg ötrü aḳtı yürün͡g süti
[böyle korku içinde dururken aktı beyaz sütü] (632-18, 633-22)

belin͡glep: dolayısıyla
öze belin͡glep oδunup ketli be oδunu
[dolayısıyla korkup uyanıverdi. uynınca] (621-1)

belin͡gleyu: işidince
esitip ürke belin͡gleyü, açıġı öze
[işidip-işidince – korkarak, acısına tıkılarak] (622-12)

belin͡glegüm: geliyor
belinglegüm kelir. inçe bolmazun ḳ(a)ltı
[geliyor. Öyle olmasın bari] (608-19)

belin͡glep: yıraklara (Hend.)
barça ḳorḳup belinglep ırak taşdı-
[hepsi korkup (Hend.) yıraklara çıkıp] (5-10)

belin͡gep mumanaat (kılırlar)
ötrü ürküp belinglep, tıδıġ ada ḳılıp
[sonra korkup (Hend.) mumanaat ederler (kılırlar) (615-11)

bengin͡g: hanın
Ol soġuk suv küçinti ilig begnin͡g ḥatunı
[o soğuk su tesiriyle hanın hatuni] (636-5)

bezinͣge: yalnız
kelmez tek bezinge neçükin erser
[gelmiyor. Yalnız nasılsa bizi] (609-2)

bilinͣg: bilin
tip. una ämti bilinͣg
[deyip. İşte şimdi bilin] (643-16]

bilinͣgler bilin!
anant-a, sizler inçe bilinͣgler
[Ananda, sizler şöyle bilimi](627-28)

biltürünͣg: bildirin
Biltürünͣg manga b(e)lgülüg barın yakın oġlumnınͣg
[bildirin bana muhakkak varını yokını oğlumun] (633-17)

birinͣgler: verin
Tarḳaru kiterü birinͣgler bususumuznı könͣgültin
[Dağıta gidere verin derdimizi gönlümüzden] (635-15)

biriminͣg: geçti (ödendi)
biriming erti. biz yme emgek
[geçti (ödendi). Biz dahı sıkıntıdan] (20-13)

birisininͣg: birisinin
birisininͣg ämti erür Soribudırıı arḥant etüzi
[Birisinin vücudu şimdi Sarıbudırı (rahip) vücududur] (643-4)

bizi͡ng̃e: bize

Neçükin erser ḳatıġlanıp körkiti͡ng̃ler bizinge

[nasılsa uğraşarak gösterin bize] (635-11)

bizi͡ng̃: bizim

ol künki bizing aşta ölürgüci

[o gün bizim ziyafette öldürülen] (6-11, 6-21)

bodis(a)t(a)v-nıng̃: Bodisatva'nın

Bodis(a(t(a)v-nıng̃ etüzin buşı birmiş arıġḳa

[Bodisatva'nın vücudunu hayır verdiği ormana] (642-1)

bolmak-nıng̃: olmanın

eδgülerke tükel-lig bolmak-nıng

[sevaba ortak olmanın] (23-8)

bolmışımnıng̃: olduğumun

t(e)rk bolmışımnıng tıltaġın nomlayu

[terk hemen ne olduğumun sebebini vaiz ede-](607-1)

bosġung̃alı: öğrenmek

Bu nom erdinig bosġunġalı, tutġalı

[Bu şeriat cevherini öğrenmek, tutmak] (24-15)

börini͡ng̃: kurdun

börining, tilküning erser

[kurdun tilkinin yemeği ise] (610-16)

bulun͡g: her taraf

bulun͡g yın͡gaḳ ḳararıp

[her taraf kararıp] (618-18)

burḥanlarnın͡g: Budalar

leyin burhanlarnıng nomı-nıng

[liyim Budalar şeriatının (kutsiyetinin)] (5-18)

burḥan-nın͡g: Burhan'ın

Bilge t(e)ngri t(e)ngrisi burḥan-nıng

[bilge Tanrı Tanrısı Burhan'ın] (3-17)

buyanın͡gız: liyaklatınız

Ezmektin tertmaḳlıġ buyanıng yitinçsiz titir

[ıstıraptan kurtarma liyakatınız her şeyin farkındadır] (618-4)

buyan-ıng-nın͡g: liyakatlı

-ding. ol buyan-ıng-nıng

[-din. Bu liyakatlı işin] (15-17)

çan͡g: çang

Yalanguḳ yirtinçü-sindeki çang baġ

[insanlar dünyasındaki Çang baġ] (14-14, 20)

-din͡g: din

-ding ol buyan- ıng-nıng

[din. Bu liyakatlı işin] (15-17)

elengler: gelin!

Elengler eδgülerüm m(e)n tirilmişke

[gelin iyilerim, benim dirilişimden] (5-14)

emgengülük: eziyet

Ler bar bolup, biz yoḳaδġuluḳ emgengülük

[(var) olup, biz mahv (Hend. ve eziyet)] (608-21)

enükleringe: yavrusuna

enükleringe egirtip ḳavşatıp açmaḳ suv-

[yavrusuna sarılarak (Hend?) açlık ve su-](609-19)

erding: idin

inimiz erding köçvez-a

[kardeşinizi gururumuz idin] (619-23)

erklig-inge: kudretine

üçünç ḳata biş yol erklig-inge

[üçüncü defa “beş yol” ün kudretine gönderdi] (13-23)

ertingu: fevkalâde

Yme öngre bar erti ertingu uluġ il ulus

[dahi önce vardı fevkalâde büyük memleket] (629-15)

ertingu: gayet

Öz enükin yigey tip, ertingü ḳorḳtı sizinti.

[kendi yavrularını yiyecek deyip gayet korktu, şüphelendi] (630-11)

ertmekiŋge: geçtiğine
(örit)miş bu estup ertmegiŋge ülgü
[yükselmiş bu stupanın geçtiğine sayı-] (643-19)

eşidiŋgler:dinleyin
köngülin esidingler
[gönülle dinleyin] (3-3)

eşitiŋgler: duyun
uluġ türlügin yme eşitingler tip
[büyük vasfını da duyun (deyip)] (5-19)

etüziŋge: vücuduna
Soġuk suvın bükürdi etüziŋge bütürü
[soğuk su serpti vucuduna tamamiyle] (636-2)

etüz-üŋgüzni: vücudunuzu
Etüz-üŋgüzniıδalap
[vücudunuzu feda ederek] (618-1)

genmişiŋge: çekmesine
(em) genmişinge
[ıstırap çekmesine] (18-3)

hannıŋg: hanın
öngin öngin erklig hannıng karşıs-
[ayrı ayrı kudretli hanın karşısında] (9-19)

ḥatunıñga: hatununa

y(a)rlıḳadı ilig beg ḥatunıñga inçe tip

[Han emretti hatununa şöyle diyerek:] (636-10)

hatunnıñg: hatunu

Yinçke ḳızlar ḳuvraġı körüp ḥatunnıñg ançulayu

[Zarif kızlar yığını görüp hatunu böylece] (634-17)

içileriñge: iki ağabeylerine

bügünüp ötrü iki içileringe: azḳıa

[düşünüp (sonra) iki ağabeyine: siz] (615-13, 609-6)

ikegüniñg: ikisinin

Toz topraḳ bolupetüzleri ikegüning bir yañglıġ

[toz toprak olup vücutları ikisinin birtarzda] (632-5, 621-19)

ikintisiniñg: ikincisinin

Birisniñg atı M(a)ḥabali ikintisiniñg adı M(a)ḥadivi tip

[birisinin adı Mahabali ikincisinin adı Mahadivi denen] (629-22)

inileriñge: küçük kardeşlerine

ang uluġı tigin iki inileringe

[(en) büyük prens iki küçük kardeşlerine] (608-16)

inimizniñg: küçük kardeşimizin

otġurak erki inimizniñg

[bunlar-muhakkak küçük kardeşimizin] (618-20)

inisiṅge: kardeşine

yana ortun inisinge ay

[yine ortanca (küçük)Kardeşine: “ey”] (611-7)

irbizniṅg:ırbız’ın (lux)

barsnıng, irbizning, manunıng, arslannıng

[parsın, ırbız’ın (lux), manu’nın? Arslanın] (610-15)

itgiṅgülük: yapmalı

yüz türlü liyakatlı işi yapmalı

[yüz buyanlıġ itigin itgingülük, tolu] (614-22)

k(e)tüniṅg: kendisinin

T(e)ṅgri t(e)ṅgrisi burḥan k(e)ntüniṅg

[tanrı tanrısı Buda kendisinin] (644-19)

ḳaṅgı: babası

Bu sanmısın olarnı körüp anta ög ḳaṅgı

[kederle onları görerek orada ona babası] (641-20)

kaṅgımız: babamız

Ögümüz, ḳaṅgımız biziṅge

[annemiz, babamız bize] (620-5)

ḳaṅgḳa: babaya

ögke ḳaṅgḳa sevitmiş erdiṅg ḳadaş-a,

[anaya babaya-kendini-sevdirmiş idin, ey kardeş] (619-24)

ḳaṅ͡glıkta: arabaya
Busuşluġun bartılar ḳaṅ͡glıḳta durup balıḳḳa
[kederle vardılar arabaya oturup şehire] (642-11)

kaṅ͡glın: araba
ötrü t(e)rkin tavratı ḳosuġluġ ḳaṅ͡glın yol körü
[Sonra çabuk davrandı kosulmuş araba ile yok bakarak] (641-13)

ḳaṅ͡glıta: kagnıya
Yügruk atların koşuġluġ ḳaṅ͡glıta
[koşu atlarıyla koşulu (kanglıya) kağnıya] (625-5)

kaṅ͡gı: araba at
aş içkü, ton kesim, orun töşek, at yanga, kanglı kölük
[yiyecek içecek, elbise, mesken, at fil, araba at] (613-3)

kannıṅ͡g: kan
tirgini ḳannıng yiringning ornaġı
[yiğini, kan irinin yeri,] (614-10)

kapıġ-ıṅ͡ga: kapısına
(tört yekler mini bir) ev kapıġ-ınga
[dört peri beni bir ev kapısına] (6-4)

keṅ͡geşu: istişare ederek
içili inili ikegü sözleşü keṅ͡gesü yme
[büyük ve küçük kardeş ikisi konuşarakistişare ederek ve] (631-9)

kelürtüng͡üz-ler: getirdiniz
munça keç kelürtüngüz-ler. Ämtı
[bu kadar geç getirdiniz,şimdi] (13-8)

kentününg͡: onun
k(e)ntününg uluġ y(a)rlıḳançuçı köngüllüg
[Fakat-onun büyük merhametli gönlü] (616-11)

ḳılınç-nıng͡: amelin
Neng ol ayıġ ḳılınç-nıng ämti
[katiyen o fena amelin şimdiki] (8-22)

kılmang͡: bilmiyorum
kılmang͡ mening͡ köküzümin
[kendi kendimi bilmiyorum] (624-9)

king͡: geniş
Burḥan ḳutılıġ yigtüstetaluy ögüz teg king͡ alḳıġ
[Buda kutlu iyi yerde denizler nehirler kadar geniş] (639-6)

kişilerning͡: kişilerin
(sansız) aḳıṣsız kişilering͡
[sayısız (Hend.) kişilerin (12-16, 9-2)

kişining͡: karının
bu sening kişining͡ bu emgekin
[bu senin karının bu acılarını] (18-10)

ḳoŋ͡gurulup: koparılıp
azıg tişleri aġızında koŋ͡gurulup
[guyagöksü dibine kadar biçiliyor] (620-20, 627-6)

kolundunŋ͡g: bu sebepten
kolundunŋ͡g. bu tıltaġ-tın ol ança
[Bu sebepten dolayı bu kadar] (15-21)

ḳorḳmanglar: korkmayın
sızlar, korkmanglar m(e)n ämti siz-
[korkmayın ben şimdi siz-] (5-16)

köŋ͡gülin:gönülle
köŋ͡gülin eşidingler
[gönülle dinleyin] (3-3)

(köŋ͡gül)-te: gönülle
katınu ḳoδuru süzük kirtgünç (köŋ͡gül)-
[Hend? sertleşerek, temiz imanlı gönülle] (11-14)

köŋ͡gül: akıllarını, gönlülerini, kendilerini
tüştiler kamıltılar, öğlerin köŋ͡gül-
[gibi düştüler devrildiler (Hend.). Kendilerinini] (625-15, 639-1, 644-12, 612-11)

köŋ͡güli: gönlü
teg busuş ḳaδġuḳa köŋ͡gülli köküzi
[gibi kayguya gönlü tutularak] (623-19)

köŋ͡gülin: gönlünden

ḳut ḳoluntı bir köŋ͡gülin ḳutḳarguḳa kinki öδte

[can gönlünden kut rica etti kurtarmıya sonraki zamanda] (639-3, 641-15, 629-20, 23-5)

köŋ͡gülleri: gönülleri

Busanu bulġanu köŋ͡gülleri emgendiler yiriŋ͡gürü

[Kederlenerek gönülleri karışarak sıkılarak feryad ettiler] (631-5)

köŋ͡güllüg: gönüllü

amraḳ ögüḳi M(a)ḥasatvi y(a)rlıḳançuçı köŋ͡güllüg bodis(a)t(a)v

[Sevgili yavrusu Mahasatvi merhametli gönüllü Bodisatva] (638-21)

köŋ͡gültin: gönlümüzden

Tarḳaru kiterü biriŋ͡gler busuṣumuznı köŋ͡gültin

[Dağıta gidere verin derdimizi gönlümüzden] (635-15)

köŋ͡gülüm: gönlüm

Meniŋ͡g köngülüm arıtı ançaḳı a inç ermez

[benim gönlüm (tamamiyle) biraz olsun rahat değil] (634-10)

köŋ͡gülümin: içim

ögümin köŋ͡gülümin ıçgınıp

[içim kederleniyor] (624-18)

köŋ͡gülümle: gönlümde

z köŋ͡gülümte örttim uluġ beδük

[kendi gönlümde ahtettim, büyük] (643-12)

köngülüngüz: gönlünüz
esirgençsiz ıduḳ köngülüngüz öze
[kendinizi-esirgemeyen mukaddes gönlünüz ile] (617-24)

köngülinte: gönlünden
lep ötrü k(e)ntü köngülinte ince tip
[leyip, sonra kendisi gönlünden şöyle (deyip)] (611-21)

köngülkerip: gönülleri
yaġçırtıp ol iki içilerin köngülkerip
[ferahlattı ve –iki kardeşini düşünerek] (615-9)

köngülleri: gönülleri
çı-larım-nıng yavlaḳ köngülleri şeşilz-
[alacaklarımın fena gönülleri yumuşasın]

köngül-lerin: gönüllerin
köngül-lerin bütürdeçi ḳorḳınç-sız
[gönüllerini ilâhi kuvvetle doldurankorkunçsuz] (21-23)

köngüllerinteki: kendi kendilerine
öz öz köngüllerindeki saḳınmışsav-
[kendi kendilerine düşünmüş sözleri akıllarından] (609-13)

köngüllüg: gönüllü
y(a)rlıḳançuçı köngüllüg ḳutluġ yalanguk-
[merhemetli, gönüllü, şerefli insanlar] (611-17)

köng͡ülüg: gönlü
k(e)ntününg uluġ y(a)rlıḳançuçı köngüllüg
[Fakat-onun büyük merhametli gönlü] (616-11)

köng͡ülüm: gönlüm'le
köngülüm öze ol ol tınl(ı)ġlarıġ
[gönlümle o mahlukları] (11-12)

köng͡ülüngüz: gönlünüz
Köngülüngüz süzük
[gönlünüz nasılsa temiz](11-1)

köng͡ülüngüzlerte: gönüllerinizde
-larnıng köngülüngüzlerte antaġ
[cemaatin gönüllerinizde böylece] (2-14)

körkiting͡ler: gösterin
Neçükin erser ḳatıġlanıp körkiting͡ler bizinge
[nasılsa uğraşarak gösterin bize] (635-11)

kövteng͡: gevşek
Kalmış kövteng͡ yaş süngüküg ḳarasaçı yme ançulayu ok
[arta kalmış gevşek genç kemiği kara saçı dahı böylece] (631-16)

ḳung͡uzlarnıng: kunguzların
ḳamaġ ḳurtlarnıng ḳunġuzlarnıng
[bütün kurtların kunġuzların] (614-9)

kurtlarnıng͡: kurtların
ḳamaġ ḳurtlarnıng ḳunġuzlarnıng
[bütün kurtların kunġuzların] (614-9)

ḳutiṅga: şerefine
Köni tüz tuymak burḥan ḳutiṅga b(e)k
[hakiki, esaslı bilgili Buda şerefine pek] (644-11)

ḳutiṅga: şerefine
Tengkeşisiz burḥan ḳutınga
[Buda şerefine erişeceksiniz] (618-7)

küçiṅge: kuvvete
tolu, alp atımsüülüg küçinge tükel-
[dolu idi. Kahraman askeri kuvvete malik] (607-13]

künçiṅg: künçing
künçing (atl(ı)ġ beg) …
[Künçıng adlı bey…] (19-1, 5)

küniṅge: günden güne
Ol ḳunçuylar kün küninge
[bu prenses günden güne] (20-18)

larıṅg: -ların
-larıng oġurınta anın sini
[-ların uğrunda (yüzünden) seni] (8-13)

-larnıng (ḳuvraġ): cemaatin
Upasanç, tört türlüg tirin ḳuvrağ-larnıng
ongülüngüzlerte antaġ [ve kadin müridler, dört türlü cemaatin gönüllerinizde böylece]
2-13-14)

m(a)ḥasatvi'ning: mahasatvi'nin
esittim m(e)n M(a)ḥasatvi'ning tsuyurḳayu
[ben merhametle Mahasatvi'nin] (618-23)

manga: bana
ögûkiem bar mu ermiş aysun manga aδırtlıġ
[yavrucuğum var mu imiş söylesin bana kat'i] (636-8)

mang: adım
üsteldi. mang mang soyu
[arttı (üsteledi). Adım adım (her adımda)] (10-7)

manuning: manu'nın
barsnıng, irbizning, manunıng, arslannıng
[parsın, ırbız'ın (lux), manu'nın? Arslanın] (610-15)

mengi: hepsi
ilinçü mengi ḳılġalı
[hepsi ormana gittiler] (623-24)

mengi: sevinç
aşayır erker birgerü mengiilinçü ir oyun

[teşrifat yaparken birlikte sevinç eğlence, oyun, şarkı] (632-16, 618-9)

meŋ: içecek?
leri iyp meng yumşak tilegü oḳ teginç
[yiyecek, içecek arayarak istediğini] (610-4)

meŋiletgülük: sevindirmelidir
Mengi öze mengiletgülük, tip munuçlayu
[sevinciyle sevindirmelidir, deyip böylece] (615-4)

meŋizlig: yüzlü
sevilig, körklüg mengizlig üç oğlu var
[sevimli, güzel yüzlü üç oğlu-var-] (608-1)

meŋlig: günahlarından
örü tartıp özgürüp, inç menglig ḳılayın
[ayağa kaldırıp, çekip çıkararak onları günahlarından kurtarıp] (616-7)

meŋü: ebedi
özeliksizüstünki yıg abamuluġ m(e)ngü
[daha yükarısı olmıyan en yukarıyı, en iyi daimi ebedi] (614-15)

meŋülüg: muhakkak surette
Mengülüg kirtü yig orunḳa
[muhakkak surette erişeceksiniz] (618-4)

meńgüsüz: bedbaht

b(e)ksiz mengüsüz titir. özke yanturu

[gevşek sevinçsiz-yani bedbaht- denir. yine kendine] (613-14)

menińg: benim

Menińg köngülüm arıtı ançaḳı a inç ermez

[benim gönlüm (tamamiyle) biraz olsun rahat değil] (634-10)

mińg: binlerce

atlıġ yüzlüg bir gerü mińg kara budun arḳası

[Eşrafberaber arkdan binlerce ahali] (637-1, 611-23)

muńg: derd

tınıp inçe tip tidimuńg ay, mung

[içini çekerek şöyle dedi; ey derd, ey derd] (623-9)

muńga: bunun

Munta yana közünmez muńga yigülük aş içkü

[burada yine görünmüyor bunun yiyeceği yiyecek içecek] (630-7, 611-2)

muńgaδıp: takdir ederek

muńgaδıp özeliksiz üstünki yig

[takdir ederek, daha yukarısı olmayan en üstdeki en iyi] (644-10)

muńgka: derdli

Tolġaḳlıġ muńgḳa tarḳa tegmiş

[(Hend). derdli (Hend)- derde ulaşmış] (628-8)

muńgaδınçıġ: harikulâde

bu etüzümin yunglap mungaδınçığ uluġ

[bu vücudumu kullanarak harikülâde büyük] (613-19)

muńgumuz-nı: kederimiz

öδte bu mungumuz-nı egmek-imiz-ni

[-manda bu kederimiz ve ıstırabımız (Hend.)] (7-7, 11)

munuńg: bunu

tın(ı)ġ üçün etüzüg titip munung

[mahluk için vücudunu feda ederek bunu] (611-4)

müńgredi: inledi

ötrü ḥatunı umatın uluġ ünin müńgredi

[sonra hatunı bitkin bir halde yüksek sesle inledi] (641-1)

neńg: daha

neńg bizińge k(e)rgeksiz

[daha iyi olurdu] (620-11, 622-18, 632-21, 611-8, 613-7, 612-1)

-nıńg: nın

-nıńg yas süńgükleri, naru berü, anta

[nın genç kemikleri her tarafa (Hend.)] (625-10)

nińg: nin

nińg tanı ḳamış butıkı öze asḳın

[nın donunun (elbisenin)kamış dalında asılı] (619-12)

nom’nung͡: şeriat kanununun
(amti munta) bu nom’nung kingürü
[Şimdi burada bu (şeriat) kanununun geniş] (2-4)

nomı-nıng͡: şeriatının
burḥan nomı-nıng uluġ türlüg
[Burhan şeriatının fevkalâde (büyük türlü)] (16-20, 5-18)

-nung͡: ın
-nıng bir tapıġçı ḳızı taştın turur
[-ın bir hizmetçi kızı dışarıda dururken] (621-18)

oġlanıng͡: oğlundan
Toġdı belin͡g teg sizigi oġlanınga yıçanu
[korkunç bir şüphe doğdu oğlundan şüphelenerek] (632-22)

oġlanınıng͡: oğlunun
erti. Ang ilki uluġı oġlanınıng
[idi. (en ilki) büyük oğlunun] (608-2)

oġlanlarnıng͡: yavrularının
yoltaḳı tınl(ı)g oġlanlarnıng uluġ
[yoldaki mahlük yavrularının büyük] (24-13)

oġlınıng͡: oğlunun
ang kiçigi oġlınıng atı M(a)ḥasatvi
[en küçük oğlunun adı Mahasatvi] (608-5)

oġlumnıng͡: oğlumun

Biltürüng͡ manga b(e)lgülüg barın yakın oġlumnıng͡

[bildirin bana muhakkak varını yokını oğlumun] (633-17)

ong͡aru: ters tarafa

Ögüzler köller erkeçlenip yayḳalıp tetrü ong͡aru savrıldı

[nehirler göller dalgalanıp çalkalanıp ters tarafa savruldu] (630-17)

oḳıng͡lar: çağırın

anıng turuş-çı-ların oḳınglar

[onun davacılarını çağırın] (13-9)

olarnıng͡: bunlarda

Ötrü toġdı olarnıng͡ munı munçulayu saḳınçın

[Sonra doğdu bunlarda böylece düşünce] (630-5)

olarnıng͡ bunların

inçip olarnıng arasınta aġladı. taḳı

[Böylece bunların yanında (Maḥasatvi] ağladı. Dahi] (612-13)

ong͡arsar: onlar

neçükin erser tuysar angarsar

[onlar-nasılsa duyarlarsa] (615-10)

ong͡arzun: iyileştirsin

t(e)ngrisi ongarzun tip ötindiler

[Tanrısı iyileştirsin (düzeltsin) deyip rica ettiler] (7-12)

oŋ͡gi: başka

ongıaδdrılmaḳlıġ bosuṣum yme yoḳ

[(başka) ayrılmak kederim dahı yoḳ] (609-9)

ögretiŋ͡geli: öğrene

ögretingeli usarlar, aşnuça

[öğrene bilirlerse (mumarese yapma bilirlerse, önce] (22-12)

öŋ͡gi: ayrı

Öz orunların kemişip oztılar ḳaçtılar öŋ͡gi öŋ͡gi

[yerlerini bırakıp geçtiler, kaçtılar ayrı ayrı] (631-1, 621-9, 631-20, 626-16)

öŋ͡gin: her taraftan

öŋ͡gin öŋ͡gin küseyü tilediler tiginiŋ͡g

[her taraftan istereyek aradılar prensi] (637-5)

öŋ͡gre: erken

öŋ͡gre kelip ertdürdi?

[bu kadar erken gelip yakaladı] (626-5, 642-14, 642-20)

öŋ͡greki: evvelki

Şariri erür,mun munçulayu m(e)n öŋ͡greki

[bakiyesidir (bunu) Böylece ben evvelki] (628-2)

öŋ͡grekite: eskisinden

öŋ͡grekite öŋ͡g, sük

[eskisinden başka türlü] (621-9)

öng̃süz: renksiz

öng̃süz boltı örtmiş teg

[renksiz oldu örtülmüş gibi] (621-8)

ölürmek-ning̃: öldürmenin

y(a)rlıḳadı. özlüg ölürmek-ning

[hareketli emretti. Canlıları öldürmenin karşılığı] (21-13)

ölürmemek-ning̃: öldürmemenin

Öldürmemek-ning yme buyan eδgü

[öldürmemenin dahi sevabı] (21-15)

ölürting̃: öldürttün

ya Kütü Tav! Tınl(ı)ġlarıġ ölürting

[ya Kürü Tav! mahlukları öldürttün] (15-10)

öng̃dün: cenubi

ḳ(a)ltı öngdün tavġaç ilinteki Küü

[kaldı ki, cenubi Çin elindeki Küü] (23-20, 3-11)

öng̃dürti: önden

ketkire tipün tüşe, öngdurti

msürüye sürüye, (aşağı) düşürerek önden] (10-8)

öng̃i: başka

muntada aδın taḳı öngi aş içkü yoḳ

[bundan ayrı başka yeyecek içecek yoktur] (610-18, 612-18)

öng̃i-birden:tamamıyla
Birtem öngi oδrülgey-siz
[veya birden sıkı olan dogmak ölmek bağından] (618-5)

öng̃in: ayrı
öngin öngin erklig hannıng karşıs-
[ayrı ayrı kudretli hanın karşısında] (9-19)

öng̃lüg: renkli, nurlu
te turup, ötrü altun önglüg y(a)ruḳ
[(ötrü) altın renkli, nurlu (Hend.)] (11-15)

öng̃re: önce
biz ḳamaġun yılḳı-lar-nıng öngre
[biz vaktiyle hayvanların daha (önce)] (6-14)

öng̃reki: önceki
eδgü bolup, öngreki teg igsiz kem-
[iyi olup, önceki gibi sağlam (Hend) (20-19)

öng̃üz: soluk (renksiz)
yaşuḳsuz öngsüz ölez boldı
[ışıksız (Hend) soluk (renksiz), ölü gibi oldu] (617-7)

özin̄ge: ona doğru
körti anta bir kişig özin̄ge oġrap kelmişin
[gördü orada bir kişinin ona doğru geldiğini] (637-10)

özüŋgin: kendini

negülüg titti͡ŋ özüŋgin

[niçin kendini attın (feda ettin?)] (620-3)

saḳınçıŋgızlar: düşünceleriniz

saḳınçıngızlar tursar, bar-mu

[düşünceleriniz varsa: var mı] (2-15, 21, 22)

saŋgram-ta: manastırda

sangram-ta tapışıp ötrü ḳoδturup

[manastırda bulup, sonra istinsah ettirip] (17-9)

savnıŋg: sözün

bu savnıng basa songınta M(a)ḥasatvi

[Bu sözün sonunda Mahasatvi] (611-10)

seniŋg: senin

Bu sening kişiningbu emgeḳin

[bu senin karının bu acılarını] (18-10)

seriŋgeli: müsterih

Busuş köŋgülinge basıtıp seringeli umatı

[gönlüne derd basarak müsterih olamadı] (635-1)

sıŋgar: tarafa

Törttin sıŋgar baḳtuḳlap barın ıdı tapmatı

[dört tarafa bakınarak hiçbir şey bulamadılar] (631-11)

siŋ͡giledi: ağladı

tip munçulayu siŋ͡giledi

[deyip böylece ağladı] (624-4)

siŋ͡gileyü: feryad ederek

egirdip, siŋ͡gileyü inçe tiptidi:

[tutularak, feryad ederek şöyle dedi] (623-20)

siŋ͡girtip: çekilmiş

ertimliġ törüke siŋ͡girtip erte kırılu teginmis

[fani kanun tarafından çekilmiş erken kırılma lütfunda bulunmuş] (638-17)

siŋ͡girtü: geçip

Ertimlig törülüg raḳsazḳa opa siŋ͡gürtü tüketmiş

[fani kanunlu Raksaz tarafından yutularak geçip bitmiş] (641-6)

siŋ͡guluk: ağlamak

kılmaŋ͡g meniŋ͡g köküzümin

[kendi kendimi bilmiyorum] (624-9)

siŋ͡girin: sinirle

Singirir tamırın, yörgelmiş süngükler

[sinirle damarla sarılmış kemikler] (614-11)

soŋ͡gınta: sonunda

bu savnıng basa songınta M(a)ḥasatvi

[Bu sözün sonunda Mahasatvi] (611-10)

söŋ͡geli: gemliye

Ne yme ḳılp unmaz tıδıngalı söŋ͡geli

[ne yapsam da getmiyor yatışmak ve sukunete gelmiye] (633-11)

sözleŋ͡g: söylesene

t(e)rkin sözleŋ͡g buyruḳ-a

[çabuk söylese buyruk] (624-14)

süŋ͡glüklüg: kemiklerini

Bodis(a)t(a)vnıng ḳalmış süŋ͡güklüg

[Bodisatva'nın geri kalmış kemiklerini] (627-22)

süŋ͡gük: kemik

Ḳalmış süŋ͡gük yir sayu

[kalmış kemikleri yer yer] (626-17)

süŋ͡güki: kemiği

ḳuruġ ḳaltı süŋ͡güki ötrü anta ilig beg

[kuru kemiği kaldı. Ondan sonra han] (639-16)

süŋ͡güki: kemikleri

turup tururın, sını süŋ͡güki saçı birle arḳuru

[durduğunu,kemiklerinin saçı ile birlikte darma] (619-13)

süŋ͡gükin: kemiğini

İtidiler yıġdılar bodis(a)t(a)v-nıŋ͡g sünkükin

[tertip ettiler topladılar Bodisatva'nın kemiğini] (642-5)

süŋ͡gükler: kemikler

Singirir tamırın, yörgelmiş süngükler

[sinirle damarla sarılmış kemikler] (614-11)

(tın öŋ͡g): yaşamadan

(tın öŋ͡g)i erki tip yat sakınç. M(a)haradı

[evvel, yabancı düşünceler beslemeden Maharadi] (642-18)

t(e)ŋ͡gisi: Tanrısı

T(e)ŋ͡grisi Burḥan bu oḳ yörügüg ikileyu kata ayu

[burhan bu tfsisi (izahı) ikinci defa söyliyerek anlatarak] (629-1)

t(e)ŋ͡gri: Tanrı

ötrü yana tükel bilge t(e)ŋ͡gri

[sonra yine kâmilen bilge Tanrı Tanrısı] (628-23, 644-19)

t(e)ŋ͡gridem: ilâhi

kökdin tüşer t(e) ŋ͡gridem

[gökden düşer ilâhi] (618-19)

t(e)ŋ͡griniŋ͡g: Tanrının

kiterip, üstün t(e)ŋ͡griniŋ͡g altın

[giderip yukarıdaki Tanrı'nın aşağıdaki] (628-14)

t(e)ŋ͡gridem: ilâhi

ḳalıġtın t(e)ngridem yıδ yıpar ḥva çeçek

[yüzünden ilahi misk kokusu ve çiçek-] (617-10)

t(e)n͡griler: Tanrılar
üstünki t(e)ngriler bu savıġ körüp angsız
[üstteki tanrılar bu işi görüp fevkalâde] (617-13)

t(e)n͡grilerim: Tanrı-larım
t(e)ngrilerim, kim m(e)n ol
[Tanrı-larım, eğer ben o] (8-18)

t(e)n͡grim: Tanrım
ün Anant teginelim t(e)n͡grin, kingürü
[ananda, öyleyeceğinize tazimle vasıl olalım (dinleyelim) Tanrım, geniş (surette)] (607-4)

t(e)n͡grining: Tanrı'nın
kün t(e)n͡grinin͡g y(a)ruḳı
[güneş Tanrı'nın ışığı] (621-7)

t(e)n͡grisi: tanrısı
lar. Tükel bilge t(e)ngri t(e)ngrisi
[Alim-i kül Tanrı Tanrısı] (16-19)

tan͡glap: hayret ederek
üstünki t(e)n͡griler bu savıġ körüp angsız
[üstteki tanrılar bu işi görüp fevkalâde] (617-13)

tan͡gda: şafaktan
kün tan͡gda erte ört …
[gün şafaktan önce (erken) ışık] (5-4)

teginiṅgler: deyip
Teginiṅgler tip ḳıḳırduḳta
[deyip seslenince] (7-17)

teṅgişip: sıkışarak
Emiglerim beliṅg teg itip teṅgişip süti akar
[memelerim korkudan itişerek sıkışarak sütü akıyor] (633-10)

teṅgḳeşisiz: Buda
Teṅgkeşisiz burḥan ḳutınga
[Buda şerefine erişeceksiniz] (618-7)

teṅgleser-mn: hesabıma göre
teṅgleser-mn bu emgekimtin idi
[hesabıma göre benim bu eziyetimden] (10-13)

teriṅg: derin
Teriṅg batıp köngülleri saḳınçlıġ ḳasġuluġ oot öze
[derin batıp gönülleri dertli kederli ateşle] (639-21, 639-9, 631-10)

tıṅgladaçı: dinleyen
Oḳıdaçı tıngladaçı bitideçi
[okuyan, dinleyen, yazan] (2-10)

tıṅglanglar: dinleyiniz
tıṅglanglar tip y(a)rlıḳadı. ötrü tüz-
[dinleyiniz deyip buyurdu. Sonra aziz (asıl) (607-3)

tınl(ı)ġ-lar-nıng͡: mahlukların

us ḳoyton͡guz baslap tınl(ı)ġ-lar-nıng

[öküz koyun domuz (başta olmak üzere) gibi mahlükların] (6-12, 14-4)

tiginning͡: prensimiz

tiginning͡ tapıġçıları tiginimiz keçdi

[prensin adamları: prensimiz gecikti] (620-18, 635-9)

tileng͡ler: arayın

T(e)rkin tavraḳ tileng͡er sever anrak ögükümin

[çar çabuk arayın sevgili yavrumu) (635-4)

tilküning͡: dilkinin

börining͡, tilküning erser

[kurdun tilkinin yemeği ise] (610-16)

titting͡: attın, feda ettin

negülüg titting͡ özüng͡in

[niçin kendini attın (feda ettin?)] (620-3)

tong͡uz: domuz

tong͡uz taḳıġu ḳaz ödirek bu muntaġ

[domuz, tavuk, kaz, ördek (ve) bunun gibi] (19-10, 19-22)

tsang͡ları: ambarları

ertin͡g uluġ bay barımlıġ tsangları

[fevkalâde (büyük) zengin (Hend) idi. Ambarları] (607-11)

tülümnüng: bir şeye
tüsemiş ol tülümnüng
[bu düş bir şeye alamettir] (621-13)

tüşinge: ecirlere
uluġ tüşinge utlısınga tegirler
[büyük ecirlere (Hend) nail olurlar] (23-23)

udunguz: olmak için
Uluġ tınl(ı)ġ udunguz
[mahluklara-ümit ve sığınak olmak için] (617-18)

udung: bula bildin
tükel ḳılġalı udungkim sn
[tam bula bildin,ki sen] (15-12)

ulang-ey: kurtarın (uzatın)
Küşüsüm ol ilig beg isig özümin ulang-ey
[isteğim odur han hayatımı kurtarın] (633-16)

uluṣnıng: memleketin
M(a)ḥaradi atlıġ ilig ḥan, ol il uluṣnıngiyesi erti
[Maharadi adlı hükümdar han o memleketin sahibi idi] (629-16)

utlısınga nail olurlar
uluġ tüşinge utlısınga tegirler
[büyük ecirlere nail olurlar] (23-23)

utruńg͡uluḳ: mukavemet
taḳı utruńg͡uluḳ turuşġuluḳ küçümüz
[Mukavemet ede ve savaşa bilmek kuvvetimiz] (7-10)

y(a)rlıġı-nıńg͡: emrinin
lar-nıng nomluġ y(a)rlıġı-nıńg͡
[ların şeriat emrinin] (22-22)

yańg͡ı: yeni doğduğunda
oġulum yańg͡ı bolmışta
[çocuk (yeni oldukta) doğduğu zaman] (623-11)

yańg͡ıġ: her
Yańg͡ıg kebig içġınıp köküzlerin toḳıyur
[her usulu kaybederek gögüslerine vuruyorlar] (641-17)

yańg͡ın: usulle
yańg͡ın keyir ençig ḳılınu ulıyu sıktaya talıp
[Usulle) feryad ederek, ağlıyarak sızlıyarak] (620-16)

yańg͡ırtı: yine
yańg͡ırtı yana üsteldi busmaḳ ḳoġurulmak emgeki
[yine yeniden arttı kederlenmek ıstırabı] (637-16)

yańg͡ku: yangku
Esitip ilig beg munçulayu emgeklig yańg͡ḳu yıġıünin
[işitip han böylece ıstıraplı yangku gürültüsünü] (634-22)

yan͡glıg: bu gibi
Muntag yan͡glıġ savlarıġ körü tegindim iki tiginig
[bu gibi kelimeleri gördüm iki prensi] (640-7, 642-6, 637-15)

yalan͡guk: insanlar
T(e)n͡gri, altın yalan͡guḳ alḳuġun barça
[Tanrı alttaki insanlar (tamamıyle) hepsi] (644-8)

yalan͡guḳ-nın͡g: insanın
Yalan͡guḳ-nın͡g baḥṣısı bolup tükel bilge
[insanın hocası olup, tam bilgeye] (628-15)

yalan͡guz: yalnız
Yalan͡guz ḳuruġ sünkükleri ök turu ḳatlı
[Yalnız kuru kemikleri geri kaldı (durakaldı) (618-13)

yalan͡guḳ: insan
yalan͡guḳ azun-lardaḳı ayıġ ḳılınç
[insan mevcudiyetindeki fena amel- (6-15)

yalan͡guḳ-lar-nıng: insanların
öste yalan͡guḳ-lar-nıng yirtünçü-lüg
[zaman, insanların dünyevi] (8-19)

yalan͡guz: yalnız
yirte yok. yalan͡guz mening evimte
[yerde yoktur, yalnız benim evceğizimde] (18-22]

yalaŋ͡gük-: insan
y(a)rlıḳançuçı köngüllüg ḳutluġ yalanguk-
[merhemetli, gönüllü, şerefli insanlar] (611-17)

yanga: fil
aş içkü, ton kesim, orun töşek, at yanga, kanglı kölük
[yiyecek içecek, elbise, mesken, at fil, araba at] (613-3)

yaŋ͡gı: yeni
Ançа yorıyu yaŋ͡gı enüklemiş bir tişi
[söyle yürürken yeni yavrulamış bir dişi] (609-16)

yaŋ͡gılmış: yanılmış
k(e)ntü özüm bilmetin yazmış yaŋ͡gılmış
[kendim (Hend.) bilmeden yanılmış (Hend.) olduğum] (9-11)

yaŋ͡gḳura: sesleniyorlar
umaġuluḳ ünleri öze yaŋ͡guluḳ
[işidilemiyecek sesleriyle sesleniyorlar] (12-23)

(yek)niŋ͡g: perinin
(yek)niŋ͡g yumışçısı bir yek
[perinin uşağı olan bir peri] (14-8)

yıŋ͡ga: taraf
buluŋ͡g yıŋ͡gaḳ ḳararıp
[her taraf kararıp] (618-18)

yıńgak: taraf

Buluńg yıngak ḳararıp körgeli bilgeli bolmadı

[Her taraf(hend) kararıp görmek ve bilmek olmadı] (630-20)

yıńgaḳtın: cihetin

Telmirirler körürler törttin yıńgaḳtın tüzüte

[arıyarak bakıyorlardı dört cihetin her tarafına] (640-12, 637-8)

yılḳı-lar-nıńg:hayvanların

biz ḳamaġun yılḳı-lar-nıńg öngre

[biz vaktiyle hayvanların daha (önce)](6-14)

yıńgak: hepsi

bulung yıńgaḳ barça bütürü ḳarardı

[Her taraf (hend.) hepsi büsbütün karardı] (617-8)

yińgen: iğne

Çımşılaşur etüzüm tüzü yińgen sançmış teg

[ürpenir vücudum tamamıyla iğne sançınmış gibi] (633-12)

yińgne: iğne

Tolp etüz çimileşti, yińgne sonçmış osuġluġ

[bütün vücudu ürperdi iğne sançılmış gibi] (632-20)

yińg: sümük

üzümin sıtmış kemişmiş yińg yerteg

[vücudumu atmış tükrük ve sümük gibi] (612-6)

yiriŋgürü: feryad etmek
Busanu bulġanu köŋgülleri emgendiler yiriŋgürü
[Kederlenerek gönülleri karışarak sıkılarak feryad ettiler] (631-5)

yiriŋgütiler: ağladılar
Yiriŋgütiler yıġladılar ötrü t(e)rkin
[ağladılar (Hend.) Sonra çar çapuk] (619-8)

yiriŋgüyü: ağlıyarak
yiriŋgüyü açıyu ögirip sevinip aδın
[ağlıyarak, acıyarak, sevinerek fevkalâde (hayret)] (644-9)

yiriŋgig: irini
ḳadaġlarıġ ḳartıġ bezig yiriŋgig
[sivilceli, şişleri, irini] (614-3)

yiriŋglig: irinli
Kim m(e)n ilkisizdin berü bu yıδıġ sarsız ḳanlıġ yiriŋglig
[ben ezelden beri bu kokulu kanlı, irinli] (613-1)

yiriŋgning: irini
tirgini ḳannıŋg yiringniŋg ornaġı
[yiğini, kan irinin yeri,] (614-10)

yirtinçü-nüŋg: dünyanın ümidi
yirtinçü-nüŋg (umuġı ınaġı tükel bilge)
[dünyanın ümidi ve sığınağı olan (Hend.) tam bilge] (11-2)

yol(an͡guḳ-nıng): o adamın

ay yumışçı-lar ol yal (an͡guḳ-nıng)

[ey hizmetçiler, o adamın] (13-5)

yorıgın͡ga: yoluna

ek bodis(a)tv-lar yorıgın͡ga

[bodhisattvalar yoluna] (24-8)

yun͡glaġuluḳ: işletecek

Teg k(e)rgeklig isletgülük yun͡glaguluk]

[kadar gerekli)istimal edecek, işletecek] (612-4)

yun͡glap: kullanarak

bu etüzümin yun͡gap mungaδınçığ uluġ

[bu vücudumu kullanarak harikülâde büyük] (613-19)

yürün͡g: beyaz

turur erken belin͡g teg ötrü aḳtı yürün͡g süti

[böyle korku içinde dururken aktı beyaz sütü] (632-18)

I- İç Seste –ñg-

añgaru, añgsız, alañgurup, añgilki, beliñglep, beliñgleyu, beliñglegüm, eleñgler, emgeñgülük, ertiñgü, içleriñge, inileriñge, itgiñgülük, ḳañgımız, kañgka, kañglını, keñgeşu, mañga, meñgiletgülük, meñgizlig, meñglig, oḳıñglar, olañgurmış, öñgsüz, öñgre, seriñgeli, sıñgar, siñgiledi, siñgirtü, t(e)ñgri, t(e)ñgrilerim, t(e)ñgrim, tañglap, tañgda, toñguz, udunguz, utruñguluk, yañgı, yañgıġ, yañgın.

II- Son Seste –ñg-

anıñg, arslannıñg, barsnıñg, begiñg, beliñg, biliñg, biziñg, çañg, erdiñg, hannıñg, ikegüniñg, inimizniñg, kannıñg, kentünüñg, kılmañg, kiñg, kişileriñg, kovteñg, kurtlarnıñg, mañg, meñg, meniñg, miñg, muñg, munuñg, neñg, niñg, nemi-nıñg, oġlanıñg, oġlınıñg, olarnıñg, ölürmekniñg, savnıñg, seniñg, sözleñg, teriñg, tiginniñg, udunğ, uluşnıñg, yılkılarnıñg, yiñg, yürüñg

UYGURCA ÜÇ HİKÂYE
MAYMUNLAR BEYİ HİKÂYESİ

adasıŋ: arkadaşın

Adaşın isiŋ m(e)n tip tilin söz-lep

[arkadaşın esinim deyip dille söyleyip [de]](84-59,74s-62)

adaşlarıŋa: dostlarına

-uḳraḳ sevinip adeşleriŋa utlı sevinç

[-siyle sevinip, minnettarlığını arkadaşlarına](84-59, 72s-52)

adınlar-nıŋ: başkalarının

-ḳaru adınlar-nıŋ ısig öz-lerin üz-geli

[-madiyen başkalarının sıcak özlerini üzmeye] (84-17, 34s-44, 84-59, 68s-33)

amarı-ları-nıŋ: kimilerinin

baḫşı-sı inçe tip tidi. amarı-ları-nıŋ

[öğretmeni şöyle deyip dedi: kimilerinin] (84-17, 32s-30)

anıŋ: onun

-lar. Anıŋ arasınta bodis(a)tv(a) oğuşluġ tavış

[nız. Onun arasınta Bodhisattva soylu tav] (84-59, 78s-87, 84-17, 36s-64, 84-4, 50s-154, 84-17, 46s-130, 84-40a, 14s-18, 84-4, 48s-134)

asaŋılıġ: asamkhyeya

Ḳayu t(e)ŋri burḥan asankiliġ[d: asaŋılıġ!] yolta

[Hangi tengri Buddha asamkhyeya yolda nasıl] (84-4, 56s-197, 84-4, 56s-186)

aş-ıŋız: aşınız

Aş-ıŋız içküŋüz ediŋiz tavarıŋız egsüki

[aşınız içkiniz malınız mülkünüz eksiği] (84-17, 44s-117)

az-unıŋa: mevcudiyetine

Munta-da ulatı yılḳı az-unıŋa bar-

[Bundan başka hayvan mevcudiyetine girmiş] (84-17, 30s-14)

barmaŋ: gitmeyin

Inaru meniŋ uluşumta biçin avḳa barmaŋ-

[ileri, benim memleketimde maymun avına çıkmayın (gitmeyin)] (84-40a, 14s-25)

barmaŋlar: varmayın

Tidi.adaşlarım-a bükün barmaŋlar yarın

[dedi. dostlarım-a bu gün varmayın: yarın](84-59, 78s-85)

baḫşı-sıŋa ince tip ötündi: t(e)ŋri

[öğretmenine şöyle deyip rica etti: ilâh(î)] (84-17, 32s-26)

begi-nıŋ: beyinin

Alpaġut, birle biçin-ler begi-niŋ et öz-in

[muharipleri ile maymunlar beyinin cesedini](84-40a, 14s-21, 84-4, 48s-133)

beliŋleyü: belinliyerek, çokkorkup
-in körüp beliŋleyü ögsüz asuġ-luġ bolup
[-in(i) görüp belinliyerek şaşkın gibi olup] (84-4, 48s-137)

biligiŋe: irfanına
Biligiŋe sizik köŋül turġurmaġuluḳ ol
[irfanından asla şüphe etmemelidir] (84-40a, 14s-16)

biz-iŋe: bize
…sintede adın biz-iŋe umuġ
[senden başka bize umu] (84-17, 40s-87, 84-17, 42s-92)

bodis(a)tv(a)-lar-nıŋ: Bodhisatlvaların
Tınl(ı)g-lar bu muntaġ bodis(a)tv(a)-lar-nıŋ ḳut
[mahlûklar, Bodhisattvaların böyle yemin] (84-4, 56s-193)

bodis(a)tv(a)-nıŋ: Bodhisattvanın
Ḳonturalım. Ötru olar Bodhis(a)tv(a)-nıŋ adaşları
[kandıralım. Derken onlar Bodhisattvanın adaşları] (84-59, 68s-24, 84-40a, 16s-31)

bolmaŋlar: olmayın
Emgekçe sakınıp sımtaġ köŋülüg bolmaŋlar.
[ıstırabınız gibi sayın. İhmalci gönüllü olmayın](84-59, 68s-34)

boltuŋ: oldun -ler.
Ay braman baḫşı negü boltuŋ yalŋuz
[-ler. Ey Brehmen öğretmen, ne oldun, yalnuz] (84-59, 82s-113)

boluŋlar: olun
Öŋtün yorıtġuçı boluŋlar bir ok siz-
[önden (ona) rehber olun. Siz)(84-59, 70s-41, 84-59, 68s-32, 84-17, 42s-102, 84-59, 70s-39)

çıŋa: -sun, -sıyle
-çıŋa…/ muġ yügürü ḳed-girer-ler
[-sun … koşarak şahlanırlar] (84-17, 30s-13)

edgüleşmiş-niŋ: istifadenin, iyileşmişin
Köni saḳınçın edgüleşmiş-niŋ utlısın
[sadıkâne niyetle bu manevi istifadenin şükranını](84-59, 72s-56)

ediŋiz: malınız
Aş-ıŋız içküŋüz ediŋiz tavarıŋız egsüki
[aşınız içkiniz malınız mülkünüz eksiği] (84-17, 44s-117)

ertiŋü: ziyadesiyle
Ertiŋü sımtaġsız erdiler. Anı üçün
[ziyadesiyle ihmalsiz idiler. Onun için](84-59, 64-8, 84-59, 82-116)

esriŋü: alaca
Avış-dın önmiş esriŋü öŋlüg
[Avıçı'den yükselmiş alaca renkli] (84-4, 50s-158)

et'öz-iŋe: özüne, kendine
tegürgeli sakınsın öz et' öz-iŋe ince

[göstermek niyetiyle kendi kendine söyle](84-59, 72s-53)

-gan-nıŋ: şanın
-gan-nıŋ ḳatıġ köŋül öritmisiŋe inçe
[sanın katı gönül yükseltince, nasıl] (84-59, 78s-88)

içküŋüz: içkiniz, içeceğiniz
Aş-ıŋız içküŋüz ediŋiz tavarıŋız egsüki
[aşınız içkiniz malınız mülkünüz eksiği] (84-17, 44s-117)

ilig-niy: illinin
Ört yalın önüp d(a)ntipali ilig-niŋ
[od (ateş) alev yükselip Dantipala illinin] (84-4, 50s-155)

iltdiŋ: ilettin
yıŋaġta turḳaru biz-ni uduz-up iltdiŋ
[yanda daima bizi ilettin] (84-17, 40s-84)

işiŋ: eşin
Adaşın isiŋ m(e)n tip tilin söz-lep
[arkadaşın esinim deyip dille söyleyip [de]](84-59,74s-62)

işleriŋe: eşlerine
-ki bar üçün ol isleriŋe artuḳraḳ
[ğu var için, o eslerine ziyadesiyle](84-59, 72s-48)

ḳaraḳıŋa: göz bebeğine
-in-ge ḳaraḳıŋa kan kodulup ḳıŋ
[lerini göz bebegine kan burudu, gazaplı] (84-17, 46s-128)

keliŋler: gelin
… ince tip tidi keliŋler tüz-
[şöyle deyip dedi. Gelin, adil…] (84-59, 80s-108)

keyik-ler-niŋ: geyiklerin
-mış keyik-ler-niŋ ülgüsüz öküş ḳorḳınç-
[mış geyiklerin ölçüsüz çok korku-] (84-17, 30s-15)

ḳıŋ: gazaplı
-in-ge ḳaraḳıŋa kan kodulup ḳıŋ
[lerini göz bebegine kan burudu, gazaplı] (84-17, 46s-128)

kiŋ: geniş
Atl(ı)ġ kız erti. Körki meŋiz-i ay t(e)ŋri til-
[adlı kız idi. Görünüşü yüzü Ay tengri kur-] (84-40a, 18s-47, 84-40a, 20s-54)

kiŋrek: kıymetli
-de aġ(ı)rraḳ kl da kiŋrek munuŋ
[den daha ağır, kıymetli bunun] (84-59, 86s-143)

ḳorḳıncıŋa: korkusuna
iş yüz sıġunlar isig öz ḳorḳınçıŋa
[beş yüz geyikler can korkusuna] (84-17, 38s-68)

ḳormuz-tat(e)ŋri-niŋ: Hormozda tengrinin
Altın irinleri ḳormuz-tat(e)ŋnri-niŋ
[altta dudakları. Hormuzda tengrinin] (84-40a, 20s-53)

köŋül: gönül
Biligiŋe sizik köŋül turġurmaġuluḳ ol
[irfanından asla şüphe etmemelidir] (84-40a, 14s-16, 84-17 44s-114, 84-17, 34s-47, 84-59, 78s-88, 84-59, 76s-83)

köŋülgerip: sezip
T(e)ŋrim köz-in köŋülgerip bodis(a)tv(a) oġus-
[ilâhi göz ile sezip Bodhisattva soy-] (84-59, 78s-94)

köŋülin: gönlü
-luġ tavışgan-nıŋ köŋülin
[lu tavşnın gönlü…] (84-59, 78s-95, 84-59, 80s-100, 84-59, 76s-82, 84-59, 66s-21, 84-59, 68s-30, 84-17, 42s-98, 84-17, 46s-132)

köŋüllüg: gönüllü
aġruş köŋüllüg bilge biliglig
[müşfik gönüllü irfan sahibi] (84-17, 40s-85, 84-17, 46s-125)

köŋülüg: gönüllü
Emgekçe sakınıp sımtaġ köŋülüg bolmaŋlar.
[ıstırabınız gibi sayın. İhmalci gönüllü olmayın](84-59, 68s-34, 84-40a, 20s-58, 84-17, 34s-43, 84-17, 36s-60)

köŋülümüz-: gönlümüz
Öz-ümüz teg amrak adasımız-a. Sini köŋülümüz
[canımız gibi sevgili (olan) dostumuz. Seni gönlümüz-] (84-59, 66s-19)

köŋülüŋüz: gönlünüz
-ġaru yorisar (y(a)rlıḳançuçı köŋülüŋüz üz-e
[-e doğru yol tutacak olsa, merhametli gönlünüz] (84-59, 70s-39)

körüŋler: görünüz
Edgülüg köyülin körüŋler
[bunun faziletli gönlünü temaşa edin!] (84-59, 86s-144, 84-59, 86s-141)

-lar-nıŋ: -ların
-lar-nıŋ isig öz-in üz-meŋler
[-ların canına kıymayın](84-59, 70s-37)

-ler-niŋ: nün
-ler-niŋ yimiş kelürüp tapınmışların art
[nün yemiş getirip hörmet gösterdiklerin ziyade-](84-59, 72s-51)

maŋa: bana
T(e)ŋri baḫşı anı nomlayu y(a)rlıḳaz-un maŋa
[ulu öğretmen bana izah etmek lütfunda bulunsun] (84-4, 56s-196, 84-59, 80s-100, 84-59, 74s-67, 84-59, 70s-43)

-mek-niŋ: menin
-mek-niŋ köz-ünür az-unta ayıġ tü-

[menin görünür hayatta kötü seme-] (84-17, 32s-34)

meniŋ: benim
-di.meniŋ isig öz-ümge ancaḳı-y-
[di. Benim sıcak özüme ancacık (zerre-)] (84-17, 42s-95, 84-59, 70s-42, 84-17, 42s-100, 84-4, 54s-183)

meŋilig-: beğenile-
emgeklig boslar. et'öz-in meŋilig-
[emekli olsa kendisi için beğenile-] (84-17, 36s-51, 84-17, 42s-102)

meŋiz-i: yüzü Atl(ı)ġ kız erti.
Körki meŋiz-i ay t(e)ŋri til-
[adlı kız idi. Görünüşü yüzü Ay tengri kur-] (84-40a, 18s-47)

meŋü: ebedi
Ḳırḳın-ları-mın barça pek meŋu saḳındım
[cariyelerimi hep berk ebedi sandım] (84-4, 50s-150)

miniŋ: benim
Inaru meniŋ uluşumta biçin avḳa barmaŋ-
[ileri, benim memleketimde maymun avına çıkmayın (gitmeyin)] (84-40a, 14s-25)

munuŋ: bunun
Yalŋuk birgerü yıġılsar munuŋ bilge biligin
[insanlar hep birleşseler, bunun (bu maymun beyinin) irfanın-] (84-40a, 14s-13)

muŋ: sıkıntı
sarva uz anmaklıġ san. bu muŋ
[… düşün. Bu sıkıntıyı] (84-17, 40s-86)

muŋadınçıġ: harikulâde
Tınl(ı)ġlar bodistv-nıŋ taŋlançıġ muŋadınçıg
[canlılar Bodhisattva'nın hayret edici, harikulade] (84-40a, 16s-31)

neŋ: Hiç
Barayın neŋ siz-iŋ aç emgek-iŋiz-ni
[varayim. Hiç sizin açlık emeğinizi] (84-59, 84s-130)

nıŋ: ın
nıŋ aruḳ-ları tınmışta kin. yig edgü
[rın yorgunlukları dindikten sonra. En iyi] (84-59, 68s-28)

-niŋ: -in
-niŋ oŋ ḳolı bilekindin kesilip ḳılıcı
[in sağ kolu bileğinden kesilip kılıcı] (84-4, 48s-135, 84-17, 42s-101)

-nuŋ: in
-nuŋ ötügin tınlagalı unamatın köz-
[-ın ricasını dinlemeye razı olmayıp, göz-](84-17, 46s-127)

oŋ: sağ
-niŋ oŋ ḳolı bilekindin kesilip ḳılıcı
[in sağ kolu bileğinden kesilip kılıcı] (84-4, 48s-135)

öŋlüg: renkli
Avış-dın önmiş esriŋü öŋlüg
[Avıçı'den yükselmiş alaca renkli] (84-4, 50s-158, 84-17, 42s-103, 84-17,46s-126, 84-40a, 18s-49, 84-17, 36s-58)

öŋre: önce
şastr(a)da işdilür. öŋre ertmiş ödün
[şastrada işidilir. Önce geçmiş zamanla] (84-17, 34s-39)

öŋtün: önden
Öŋtün yorıtġuçı boluŋlar bir ok siz-
[önden (ona) rehber olun. Siz)(84-59, 70s-41)

örletmeŋler: kızdırmayın
Adın-lariġ bir ksan ödün y(i)me örletmeŋler.
[Başkalarını bir lâhzecik dahi kızdırmayın](84-59, 68s-35)

öz-üŋte: özünde, canından
Oġrın seniŋ isig öz-üŋte ul…
[defalar, senin canından…](84-59, 74s-61)

öz-üŋ-te: özünden
öz-üŋ-te artuḳraḳ açınu küyü küz-edü
[özünden ziyade bize acıyıp himaye ederek gözedip] (84-17, 40s-82)

öz-üŋüz-ler: özleriniz, canınız
öz isig öz-üŋüz-ler üçün adın-

[kendi canınız için başka-](84-59, 70s-36)

öz-üŋüz-ler-ni: özlerinizi, canlarınızı
-niŋ öz-üŋüz-ler-ni satġın alayın uz-
[-in canlarınızı kurtarayım. Uzun] (84-17, 42s-101)

purohiti-siŋe: başrahibine
z-ülüp öz purohiti-siŋne ince tip tidi
[… kendi başrahibine söyle dedi] (84-40a, 12s-3)

saḳınıŋlar: tasavvur edin
Ḳördüm tipsaḳınıŋlar bu muntaġ edgü-
[gördüm deyip tasavvur edin. Böylece iyilik](84-59, 70s-45)

saŋaru: sana doğru
Kösüsin saŋaru yaḳın kelyük-biz. köz-lüg
[isteğiyle sana doğru yakın gelmişiz. Gözlü] (84-59, 66s-22)

seniŋ: senin
Oġrın seniŋ isig öz-üŋte ul…
[defalar, senin canından…](84-59, 74s-61, 84-17, 40s-79)

sıġun-lar-nıŋ: geyiklerin
Biş yüz sıġun-lar-nıŋ yirçisi iligi
[beş yüz geyiklerin rehberi illisi] (84-17, 36s-62)

-sıŋa: menine

-sıŋa inçe tip ötündi. Yirtünçü,

[-menine şöyle deyip rica ett: Yeryüzün-] (84-4, 54s-176)

sıŋar: yana

-dın sıŋar d(a)ntipala ilig erdi, onda oḳ

[den yana Dantipala illi idi, onda tam]((84-17, 42s-104)

sıŋar: yana

sıŋar bardı. Iraḳtın öz ……

[yan+a vardı. Iraktın …t[iz?] ((84-17, 42s-105)

-siŋe: resine

-siŋe kim teğdi, erki anı nomlayu y(a)rlıḳa

[resine kim değdi, ikin? Onu izah lûtfun-] (84-17, 32s-35)

siŋirip: sindirip

kod/ titsi baḫşı-

[sindirip (yuttu yok etti) … Öğrenci öğret-] (84-4, 54s-175)

siz-iŋ: sizin

Barayın neŋ siz-iŋ aç emgek-iŋiz-ni

[varayim. Hiç sizin açlık emeğinizi] (84-59, 84s-130)

süŋükin: kemiğini

Süŋükin kötürüp strayastriş t(e)vri yiriŋe

[kemiklerini göklere kaldırıp Trayastrimsat cennetine] (84-59, 86s-139)

t(e)ŋgri: tengri(ler)
Ḳılmış-ları tükel bilge t(e)ŋri t(e)ŋrisi
[ettiklerini! Tam irfan sahibi tengri(ler) tengrisi] (84-4, 56s-185)

t(e)ŋri: ilâh[î]
[öğretmenine şöyle deyip rica etti: ilâh(î)] (84-17, 32s-26)

t(e)ŋri: tengri
Atl(ı)ġ kız erti. Körki meŋiz-i ay t(e)ŋri til-
[adlı kız idi. Görünüşü yüzü Ay tengri kur-] (84-40a, 18s-47, 84-40a,14s-19, 84-40a, 14s-12, 84-40a, 18s-42, 84-4, 56s-197, 84-59, 86s-135, 84-17, 30s-19, 84-40a, 16s-33, 84-59, 787s-93)

t(e)ŋridem: ilâhi
İltü bardı. Onta tegdükte ḳamaġ t(e)ŋridem
[iletti vardı. Oraya değdikte, bütün ilâhi] (84-59, 86s-140, 84-59, 78s-94)

t(e)ŋrike: tengriye
Yörgemiş-te örü kök t(e)ŋri-ke
[kaplayınca dikilerek gök tengriye] (84-4, 52s-160)

t(e)ŋriler: tengriler
Uluġ t(e)ŋriler uluġı ḳormuz-ta t(e)ŋri
[Ulu tengrilerin büyüğü Kormuzda tengri] (84-59, 787s-93)

t(e)ŋrisi: tengrisi
Ḳılmış-ları tükel bilge t(e)ŋri t(e)ŋrisi

[ettiklerini! Tam irfan sahibi tengri(ler) tengrisi] (84-4, 56s-185)

taġ-lar-nıŋ: dağların
Bedük taġ-lar-nıŋ
[büyük (yüksek) dağların] (84-4, 52s-165)

taŋlançıg: hayret edici
Tınl(ı)ġlar bodistv-nıŋ taŋlançıġ muŋadınçıg
[canlılar Bodhisattva'nın hayret edici, harikulade] (84-40a, 16s-31)

taŋlançıġ: hayret verici
Yörüŋ yinçü tiz-miş teg taŋlançıġ yörüŋ
[bembeyaz inci diz(i)miş gibi hayret verici bembeyaz] (84-40a, 18s-51)

tavariŋiz: mülkünüz
Aş-ıŋız içküŋüz ediŋiz tavarıŋız egsüki
[aşınız içkiniz malınız mülkünüz eksiği] (84-17, 44s-117)

tavışġan-nıŋ: tavşanın
… Bodis(a)tv(a) oġuşluġ tavışġan-nıŋ
[Bodhisattva soylu tavşanın] (84-59,64s-4, 84-59, 64s-9, 84-59, 78s-95, 84-59, 64s-11)

tın(ı)ġ-lar-nıŋ: mahlûkların
Ḳayu? tınl(ı)ġ-lar-nıŋ utlısı sevinçsiz
[işte? hangimahlûkların sükran sevinçsiz] (84-4, 54s-184)

tın/(ı)ġ-nıŋ: canlının
anın bu edgülülüg ḳutluġ tınl(ı)ġ-nıŋ bilge
[Bu sebeple, bu iyilekte olgun mes'ut mahlûkun yüksek] (84-40a, 14s-15)

tıŋlayu:dinleye
M(e)n ötügümin tıŋlayu y(a)rlıḳaz-un. Kim
[istirham ederim. İstirhamımı kabul etmek lütfunda bulunsun. Her kim] (84-17, 44s-119)

tiliŋe: diline
Kelip anıŋ ara oġuluġ yılan tiliŋe
[gelip onun arasında ağılı yılan diline] (84-17, 46s-130)

titisi-siŋe: öğrencisine
-ler. Ötrü ṣastrapiryi baḫşı titisi-siŋe
[lar. Bunun üzerine ṣastrapriya mürebbi öğrencisine] (84-40a, 18s-41)

tutduŋ: tuttun
tutduŋ. kayu ḳorkınçsız yıŋaġ erser ol
[tutduŋ. Hangisi korkusuz yan ise o] (84-17, 40s-83)

türtüŋü: mehlem
-çe saḳınur erti. ḳanl(ı)ġ türtüŋü üz-e
[cek sayar idi. Kanlı melhem ile] (84-17, 36s-52)

üz-meŋler: üzmeyin, kıymayın
-lar-nıŋ isig öz-in üz-meŋler

[-ların canına kıymayın](84-59, 70s-37)

yalŋuk: insanlar
Yalŋuk birgerü yıġılsar munuŋ bilge biligin
[insanlar hep birleşseler, bunun (bu maymun beyinin) irfanın-] (84-40a, 14s-13)

yalŋuḳ-lar-nıŋ: insanların
Siz yalŋuḳ-lar-nıŋ begi siz siġun-
[Siz insanlar beyisiniz geyik-] (84-17, 44s-110, 84-17, 28s-1)

yalŋuḳ-lar-nıŋ: insanların
Yalŋuḳ-lar-nıŋ teg oḳ ol tip s(e)n
[insanların gibi aynendir deyip sen] (

yalŋuz: yalnız
-ler. Ay braman baḫşı negü boltuŋ yalŋuz
[-ler. Ey Brehmen öğretmen, ne oldun, yalnuz] (84-59, 82s-113)

yaŋılıp: şaşırıp
Serü umatın tört yıŋaḳ-ıġ yaŋılıp ög-
[tahammül edemeyip sağını solunu şaşırdı bihuş] (84-4, 52s-170, 84-59, 82s-116)

yaŋku: yankı(lı)
Korku teg yaŋku ün esittildi
[korkugibi yankılı ses işidildi (duyuldu) (84-4, 52s-162)

yıŋaġ: yan
tutduŋ. kayu ḳorkınçsız yıŋaġ erser ol
[tutduŋ. Hangisi korkusuz yan ise o] (84-17, 40s-83, 84-4, 52s-167, 84-4, 52s-164)

yıŋaġta: yanda
yıŋaġta turḳaru biz-ni uduz-up iltdiŋ
[yanda daima bizi ilettin] (84-17, 40s-84)

yıŋaḳ: yan
… barġuluḳ yol yıŋak y(i)me arıttı
[varacak yol yan dahi büsbütün] (84-59, 82s-117)

yıŋaḳ-ıġ: yan(ını), sağını solunu
Serü umatın tört yıŋaḳ-ıġ yaŋılıp ög-
[tahammül edemeyip sağını solunu şaşırdı bihuş] (84-4, 52s-170)

yiriŋe: yerine, cennet
Süŋükin kötürüp strayastriş t(e)vri yiriŋe
[kemiklerini göklere kaldırıp Trayastrimsat cennetine] (84-59, 86s-139, 84-40a,14s-19)

yörüŋ: bembeyaz
Yörüŋ yinçü tiz-miş teg taŋlançıġ yörüŋ
[bembeyaz inci diz(i)miş gibi hayret verici bembeyaz] (84-40a, 18s-51)

yürekiŋe: yüreğine
… yürekiŋe:
[-yüreğine] (84-59, 80s-101)

I. İç seste - ŋ

asaŋılıg, aşıŋız, barmaŋlar, beliŋleyu, bolmaŋlar, boluŋlar, çıŋa, ediŋiz, ertiŋü, içküŋüz, işleriŋe, keliŋler, kiŋrek, köŋül, köŋülgerip, köŋülin, meŋilig, muŋadınçıġ, nıŋar, öŋlüg, öŋre, öŋtün, sakınıŋlar, sıŋar, teŋri, teŋriler, taŋlançıg, tıŋlayu, üz-meŋler, yalŋuk, yalŋuz, yaŋılıp, yıŋag

II. Son seste - ŋ

adasıŋ, adınlarnıŋ, anıŋ, barmaŋ, beginiŋ, boltuŋ, edgülesmis-niŋ, iltdiŋ, işiŋ, maniŋ, munuŋ, neŋ, oŋ, seniŋ, siziŋ, taglarnıŋ, tavışgen-nıŋ, tınıglarnıŋ, tutduŋ, yalnuklarnıŋ, yörüŋ,

DİVANÜ LÛGAT-İT-TÜRK*

Abanğ	eğer
	“abanğ sen borsa sen (Eğer sen varırsan) (I-134)
anğar	“Ona” yerinde kullanılan bir söz.
	“ağnar aydım” (Ona söyledim) (I- 93)
alanğ	düz
	“alang yazı” “düz ova” (I-135)
alanğır	Türkmenlerin yediği
	“geleni” adındaki küçük bir hayvan (I-161)
anğdıdı	hile etti
	“awçı keyikni anğdıdı” (avcı geyiğe hile etti) (I-311)
anğduz	Yerden kazılıp çıkarılır. Karın ağrısına ilaç yapılan bir kök.
	“anğduz bolsa at ölmes” (andız olsa at ölmez) (I- 115)
anğıklandı	takma zülüf koydu
	“uragut anğıklandı” (kadın takma zülüf koydu) (I-311)
anğıl	büsbütün
	“anğıl açuk kapuğ” büsbütün açılmış kapı) (I- 94)
anğıladı	anırdı
	“eşyek anğıladı” (eşek anırdı) (I-311)

* -n͡g- (/ŋ) sesi Besim Atalay tarafından –nğ- biçiminde verilmiştir.

anğıt ördeğe benzer kızıl renkli bir kuş, angıt(I-93)

anğız Anız, buğday ve buğdaya benzer şeyler biçildikten sonra tarlada kalan kökler.(I- 94)

anğladı anladı

“ol sözüğ anğladı” (o, sözü anladı) (I-290)

anğut Şarap tıpası(I-93)

“yurt küçük bolsa anğut bedük ur (delik küçük olsa da tıpayı büyük vur)

asnğardı haylazlaştı

“er asnğardı” (adam haylazlaştı) (I-289)

axsunğ sarhoşlukta kavga eden

“axsung er” (sarhoşlukta kavga eden adam) (I-116)

ay banğ kel

“aybanğ er” (kel adam) (I-116)

aydınğ aydın, ay aydınlığı (I- 117)

banğ bağırarakağladı

“oglan banğ sıgtadı” (çocuk bağırarak ağladı) (III-355)

belingledi belinledi

“er belinğledi” (adam belinledi,- bir korku ile uykusundan sıçradı) (II-409)

belinğ Düşman gelmesi yüzünden halk arasına düşen ürküntü“belinğçi kisi” (çok korkak kişi) (III-370)

bizinğ Bizim

bizinğ ew” (Bizim ev) (III-370)

böng irti yarı, yoğun, obur kişi

böng kişi” (iri yarı, yoğun, obur kişi) (III-354)

böng ses çıkarmak

böng etti” (ağır bir şey yere düşerek ses verdi) (III-354)

börüng suların yerde yaptığı yarıklıklar(III-370)

bulung köşe, bucak, zaviye(III- 371)

burung ok

burung attı” (bir ok atımı yere attı) (III-370)

çalang çalçene

çalang başı (bağıran kişi) (III- 371)

çalang yanmış gibi, çorak (III- 371)

çalpang sıvı çamur(III-385)

çangıladı çeniledi

“it çangıladı” (köpek dövülerek çeniledi) (III-404)

çefşeng koyun kırpılan makas, kırkı(III-385)

çeling Çin

“çeling ayak” (Çin kasesi)

çeng zil çalpara (III-357)

çenğli çocuk oyunu

“çenğli menğli” (bir çocuk oyunun adıdır) (III-379)

çenğlik Sarmaşık otu(III-383)

çenğşi Hotan beyinin adıdır(III-378)

çenğşü küçük hırka (III-378)

çewşeng gözü sulu kimse(III-385)

çıng çınladı

“kulakım çıng etti” [kulağım çınladı) (III-357)

çıngradı çınladı

“ol konğragu çıngradı” (o, çan çınladı) (III-402)

çıngrak müzik aleti sesi(III-383)

çınğrattı çınlattı

“ol konğragu, çınğrattı” (o, cıngırağı konrağı, tongurağı çınlattı) (II-358)

çifşenğ ekşi

“çifşenğ çagır” (ekşi şıra) (III-385)

çinğ tam“çınğ tolu köl” [tam dolmuş havuz) (III-357)

çinğıl çıngıl

“yügün çıngıl çınğıl etti” (gemçıngıl çıngıl etti) (III-366)(III-366)

çiriğ Leğenin ve leğene benzer şeylerin çıkardığı sesi bildirir(III-370)

çunğ iri doğranmış

“çunğ et” [iri doğranmış et) (III-357)

danğ ses vermek

“danğ dunğ etti nenğ” [bir şey dan dun diye ses verdi) (III-357)

danğal Saman kesmiği(III-384)

enğdi şaştı

“er enğdi” (adam şaştı) (I- 174)

enğek Kadınların baş örtülerini bağladıkları ip (I-135)

enğlik Kadınların yanaklarına sürdükleri kırmızı boya (I- 115)

enğreşdi can sıktı

“oglan enğreşti” (çocuk can sıktı) (I-289)

enğtürdi işinde şaşırttı

“erni enğtürdi” (adamı işinde şaşırttı) (I-290)

ernğek armak

“beş ernğek tüz ermes” (beş parmak düz olmaz) (I-121)

ernğen Ergen, bekâr

	“ernğenge eliğ karı böz üm tikemes” (ergenin donu elli arşın bezden dikilmez) (I- 117)
ernğeyü	Altı parmaklı adam (I-136)
ernğeyü	Çok kısa boylu, boyu iki arşın olan adam (I-136)
gölünğ	Su birikintisi(III-372)
ınġrandı	inledi
	“ınğan ınğrandı” (dişi deve inledi) (I-289)
ınğan	işi deve
	“ınğan ınğrasa botu bozlar” (dişi deve inleyince boduk deve ses verir) (I-120)
ınğrattı	inletti
	“ol anı ınğrattı” (o, onu inletti) (II-357)
inğes	yabancı
	“inğes kişi” (yabancı gibi sağına soluna bakan kişi) (I- 94)
inğir	aydınlıkla karanlığın birbirinekarışması (I-94)
inğliç	kebapla yenir,sarımsağa benzer bir dağ otu (I- 115)
iriğ	irin(I-135)
izdenğ	balık avlanan bir çeşit ağa (I- 116)
kadhınğ	kayın ağacı(III-369)
kağnı	kıpçaklardan büyük bir adamın adıdır (III-379)
kalınğ	çehiz
	“kalınğberse kız alır, kerek bolsa kız alır” (çehiz veren kız alır, gerekli olan pahalı alır) (III-371)
kalınğuladı	suyun yüzeyinde olmak
	“er suwda kalınğuladı” (adam başını sudan yüksek tuttu) (III-410)
kalklanğ	kalkan(III-386)

kalnğu suyun yüzünde durmak

"suwda kalnğuladı" (suyun yüzüne çıktı) (III-379)

kalnğuk başta hasıl olankepekler(III-383)

kanğ kazın seslenmesi

"kaz kanğ etti" (kaz ses verdi) (III-358)

kanğdaş babaları bir olan kardeşler

"kanğdaş kadaş"(III-382)

kanğlı kağnı, üstüne ağırlık yükletilen kağnı arabası (III-379)

kanğrak damak(III-383)

kanğsık üvey

"kanğsık ata" (üvey baba) (III-383)

karanğgu karanı, karanlık(III-388)

kaşanğ köleye söğülduğu zaman kullanılan bir kelime. Alçak(III-370)

kazanğku karışmış, dolaşmış

"yıp kazanğku boldi" (ip açılamıyacak derecede çok karıştı) (III-388)

kaznğuk Kazık (III-383)

kefşenğ Harman temizlendiksen sonra gelen kimseye verilen buğday arpa gibi armağan III-385)

kenğedi danıştı, görüştü

"ol manğa kanğedi" (o işini benimle görüştü) (III-396)

kenğes az miktarda

"kenges suw" (az miktarda su) (III- 364)

kenğeş işlerde danışma, görüşme(III-365)

kenğeşdi danış etti, danıştı

"ol manğa kenğeşti" (o benimle danıştı müsavere kıldı) (III-394)

kenğirsidi tencerenin dibi yandı

“aşıç kenğirsidi” (tencerenin dibindeki şey yandı) (III-409)

kenğütti genişletti

“er ewin kenğütli (adam evini genişletti) (II-326)

kınğır şaşı

“kıngır er” (şaşı adam) (III-363)

kınğrak et ve hamur kesilen satıra benzer büyük bıçak(III-382)

king geniş

“kinğ nenğ” (geniş nesne) (III-358)

kinğitti genişletti

“er ewin kinğitti” (adam evini genişletti) (III-396)

kinğründi genişledi

“ol kinğründi” (adam genişledi, bir zaman nimet içinde yaşadı) (III-400)

kinğudi genişledi

“yer kinğüdi” (yer genişledi) (III-396)

kinğut uygur sınırında bir şehir adı(III-362)

kinğürdi genişletti

“er ewin kinğürdi” (adam evini genişletti) (III-392)

koçnğar koç

“koçnğar başı bir asaçta pismas” (iki koç başı bir tencerede pişmez) (III-381)

konġur boğuk

“konğur ün” (boğuk ses) (III-363)

kongur kestane rengi

“konğur koy” (kestane renginde koyun) (III-363)

konğradı kalınlaştı

“oglan üni konğladı” (çocuğun sesi kalınlaştı) (III-402)

konğragu Çan, tongurak(III-387)

konğragu kulağın altında bulunan çıkıkça kemik(III-387)

konğurdı söktü, kanırdı

“er yıgaç kongurdı” (adam ağacı söktü, kanırdı) (III-392)

konğuz osurgan böceği(III-363)

könğlek gömlek(III-383)

könğleklendi gömleklendi

“er könğleklendi” (adam gömleklendi, gömlek giyidi) (III-411)

könğül kalp, gönül, anlayış

“közden yırasa könğülden yeme yırar” (gözden ırak olan gönülden de ırak olur) (III-366)

könğüllendi gönüllendi

“er işka könğüllendi” (adam işe gönüllendi) (III-408)

Körüng̃ Bir gölün adı(III-370)

Körüng̃ Kaşgar dağlarında bir gölün adı (III-135)

köznğü ayna(III-379)

kunğ kas, adale [kunğ et] (III-358)

künğ cariye (III-358)

künğürendi kendi kendine söylendi

“er ska künğrendi” (adam işe harınlaşarak kendi kendine söylendi) (III-399)

künğüz örenliklerde, yıkıntılarda bulunan küllük,gübre(III-363)

manğıg adım

“anınğ manğıg kör” (onun adımını gör) (III-365)

manğrattı bağırttı

“ol anı manğrattı” (O, onu bağırttı) (II-358)

menğ ben, yüzde bulunan ben

“Menğlig harç tuz kıya” (Ey benli esmer) (III-359)

menğ kuş yemi

“kuş tuzakka menğ uçun ılınur” (kuş tuzağa dene için tutulur, takılır) (III-358)

menğdedi yoldu

“ol anınğ saçın menğdedi” (o, onun saçını yoldu) (III-401)

“saçın kıra menğdedi” (şaçını kırarak yoldu) (III-401)

menğdeşdi kılları almak

“ikki uragut mağdeşdi” (iki kadın birbirinin yüzünün kıllarını aldılar) (III-399)

menğgü sonsuzluk, sonsuz, ebedi

“menğgü ajun” (sonu olmıyan dünya (ahiret)) (III-378)

“togup takı kalmadı menğgü eren” (Doğan adamlar da ebedi kalmadı) (III-378)

menğiledi beyin yemek

“er menğiledi” (adam beyin yedi) (III-405)

menğiz beniz

“kızıl menğizlik” (kızıl benizli) (III- 363)

menğizlendi benizlendi

“er menğizlendi” (adam benizlendi, güzelleşti) (III-407)

menğletti yemletti

“ol kazığ menğletti” (o, kazı yemletti) (II-359)

menğradı bağırdı

	“er manğradı” (adam bağırdı) (III-402)
menğzedi	benzedi
	“bir nenğ Birge menğzedi” (bir şey bir şeye benzedi) (III-403)
menğzetti	benzetti
	“olbir nenğni birge menğzetti” (o, bir şeyi bir şeye benzetti) (II-358)
mınğar	pınarı, su gözü(III-363)
mınğar	su gözü, su pınarı(III-376)
minğ	bin, sayıda bin
	“birin birin minğ bolur, tama tama köl bolur” (birer birer bin olur, damlıya damlıya göl olur) (III-360)
minğdetti	dittirdi
	“ol anınğ saçın minğdetti” (o, onun saçını dittirdi) (II-358)
minğeşdi	ata binişti
	“ol meninğ birle minğeşdi” (o, benimle bir ata binişti) (III-399)
mönğdi	tekmeledi
	“at mönğdi” (at ayaklarını toparladı ve tekmek attı) (III-390)
munġ	16-17 yaşlarındaçıkan diş
	“munğ tag öndi” (ergenlik dişi çıktı) (III-359)
munġar	buna“munğar atdım” (buna söyledim) (III-375)
munğ	bun, mihnet
	“erge munğ tegir tag senğiriğe yel tegir” (adama bun gelir, dağ başına dağ çıkıntısına yel değer) (III-360)
munğar	buna
	“men munğar aydım” (ben buna söyledim) (III-363)
munğkardı	bunalttı
	“ol anı munğkardı” (o, onu sıkıntıya soktu, bunalttı) (III-397)

munğlug sıkıntılı olan

“munğluğ er” (bunlu, sıkıntılı adam) (III- 382)

munğuktı bunaldı

“er munğuktı” (adam bunaldı, sıkıntıya düştü) (III-395)

münğredi böğürdü

“udh münğredi” (öküz böğürdü) (III-403)

münğretti böğürttü

“ol udhnı münğretti” (o, öküzü bağırttı) (II-358)

münğüz boynuz

“münğüzmunğuz” (boynuz boynüz: bu bir çocuk oyunudur(III- 363)

münğüzgek çalışma yüzünden elde peyda olan katılık, nasır(III-388)

münğüzlendi boynuzu çıktı

“kuzı münğüzlendi” kuzunun boynuzu çıktı) (III-408)

nenğ nesne, şey

“bu ne nenğ ol” (bu nasıl nesnedir) (III-360)

nenğ mal

“bulmış nenğinğ sewersen” (Eldeki mala sevinirsin) (III-360)

oldanğ mestinm altı.

“ıtka uwut atsa oldanğ yemes” (köpeğe utanma verilse mestin altını yemez) (I- 116)

onğdi soldu bu fiil yazma nüshada

“onğmak”şeklindedir. basma nüshayanlıştır.

“barçın bu dugı onğdi” (ipek kumaşın rengi soldu) (I- 175)

onğuktı soldu

“er yüzi onğuktı” (adamın yüzü soldu) (I-216)

onğuktı yüzü burüstü

	“anınğ yüzü onğuktı” (onun yüzü hastalıktan buruştu) (III-394)
onğuldı	düzeldi
	“sökel onğuldı” (hasta düzeldi) (III-395)
onğultı	iyileşti
	“sükel onğultı” (hasta iyileşti) (I-216)
otunğ	odun (I-134)
otunğluk	odunluk (I-162)
önğdi	deldi
	“ol yıgaç önğdi” (o ağaç deldi) (I-174)
önğdün	öndün, önden
	“öngdün yorıt” (atını önden sür) (I- 115)
önğeyük	bir şeye mahsus olan
	“önğeyük nenğ”(bir şeye mahsus olan) (I-162)
önğik	kadınların takma olarak keçi kılından yaptıkları zülüf
	“öngik yürgeyek” (ulanmış zülüf) (I- 135)
önğin	başkası“bu attan önğin keldür” (bu attan başkasını getir) (I- 94)
önğlendi	renklendi, kızardı“üzümönğlendi” (üzüm renklendi, kızardı) (I-285)
önğük	yastıkların uçlarına yapılan ipek salkımlar, saçaklar (I- 135)
önği	başka (I-135)
örüng	gençlerin tırnakları üzerinde bulunan aklık
	“tırnğak örüngi” (tırnak beyazlığı) (I-134)
salınğuladı	sarktı
	“üzüm salınğulak” (üzüm çardaktan sarktı) (III-410)
salnğu	kendisiyle çakıl taşı atılan sapan (III-379)
sanğa	sana
	“sanğa aydem” (sana söyledim) (III- 368)

sanğan tadı buruk olan

“sanğan nenğ” (tadı buruk olan her nevi nesne) (III-375)

sanğkur Sonkurkuşu, yırtıcı bir kuştur(III-381)

sanğladı pisledi

“kuş sanğladı” (kuş pisledi) (III-403)

sanğlattı pisletti

“ol kusni sanğlattı” (o, kuşu pisletti) (II-359)

senğeç fındık gibi küçük ve tatlı bir elma(III-381)

senğek su içilen testi(III-367)

senğir dağ çıkıntısı, dağ burnu(III-362)

senğregü kendisine engi hastalığı bulunan at; burnundan irin gibi sümük akar (III-387)

seringüledi kaydı

“er seringüledi” (adam buz üstünden kaydı) (III-409)

sınġar bir şeyin tarafı, canibi, yanı

“sınğardın yorı” (yandan yürü) (III-375)

sınğarladı yardımzıdz bıraktı

“ol anı sınğarladı” (o, onu yalnız ve yardımcısız bulduğu için zayıf gördü. Ondan öç aldı) (III-409)

sınğarsuk iki kişi bir ata bindiğinde ikincinin oturduğu yer(III-388)

sınğıladı zırıncıdı

“it sınğışladı” (soğukta köpek zırıncıdı) (III-405)

sınğil erkeğin (kocanın) küçük kız kardeşi (III- 366)

sınğuk sınık, kırılmış

“sınğuk nenğ” (sınık, kırılmış nesne)(III-365)

Sidhinğ gölün adı (III-135)

Sidinġ bir gölün adı(III-369)

sinğ çınlamak, vızıldamak

“kulakım sinğ etti” (kulağım çınladı)

“kimünçe sinğ etti” (sivrisinek vızıldadır) (III-358)

sinğdi sindi, hazmedildi

“aş sinğdi” (yemek sindi, hazmedildi) (III-390)

sinğek şehirlilerin dilince sivrisinek göçebeler dilince karasinek

“kudhu sinğek yılanlar” (Cibinler sinekler yılanlar) (III-367)

sinğillendi kız kardeş edindi

“ol kızığ sinğillendi” (o, kızı, kız kardeş edindi) (III-408)

sinğir sinir

sinğirdi sindirdi

“yağını terige sinğirdi” (yağı deriye sindirdi) (III-392)

sinğirledi sinir sardı

“ol yasın sinğirledi” (o, yayına, sinir sardı) (III-409)

sinğirlendi sinirlendi

“et singirlendi” (et sinirlendi, sinir çoğaldı) (III-407)

sinği sinen

“bu aş ol sinği” (bu aş içe sinen yemektir) (III-368)

sinğişdi çekildi

“suwlar kamuġ sinğişdi” (sular bütün çekildi) (III-394)

sinğtürdi sindirdi, hazmetti

“süçik aşığ sinğtürdi “ (şarap yemeği sindirdi) (III-397)

sinğürdi yuttu, hazmetti

“ol tançu singürdi” (o, tıkımı yuttu) (III-392)

sinğüt arşılığına bir şey verilmeyen ve geri gönderilmeyen armağan

(III-362)

sonğ sonra anlamındadır.

“sen meninğ sonğda kel” (sen benden sonra gel) (III-357)

sonğ bir adamın çoluğu çocuğu (III-357)

sonğ her şeyin ve her işin sonu

“bu söz sonğında aygıl” (bu sözden sonra) (III-357)

sonğdadı koğaladı

“ol yagını sonğdadı” (o, düşmanıkoğaladı) (III-400)

sonğ kuş pisliği (III-357)

sonğradı sözü reddetti

“er ışka sonğradı” (adam işi kabul etmekte tembellik etti ve sözü reddetti) (III-402)

sözenğri saçma sapan konuşan

“sözeğri kişi” (saçma sapan söyliyen kişi) (III-389)

suwlanğ kıvırcık olmayan, düz(III-386)

suwlanğ dal budağı olmayan

“suwlanğ yıgaç” (dalı budağı olmayan ağaç) (III-386)

Sünğuş Erkek adlarındandır(III-365)

sünğü Süngü, mızrak(III-368)

sünğük kemik

“edhgü er sünğuki erir atı kalır” (iyi adamın kemiğiçürür adı kalır) (III-367)

sünğüledi süngüledi

“ol anı sünğüledi” (o,onu süngüledi) (III-405)

sünğüş savaşta saldırma ve süngü dürtme (III-365)

sünğüşdi savaş esnasında süngüleşmek

	“ikki er birle sünğusdi” (iki adam birbiriyle süngüleşti dürtüştü) (III-394)
sünüklendi	kemiklendi, büyüdü
	“oglan sünğüklendi” (çocuk kemiklendi, büyüdü) (III-408)
şebinğ	küçük demir çomak, baston(III-369)
şünğle	argu diyarından biten bir ottur. Kökü çıkarılarak yenir(III-379)
tang	tan yeri
	“tanğ attı” (Tan yeri ağırdı) (III-355)
tanğ	acayip
	“tanğ nenğ” (acayip şey, şaşılacak nesne) (III-355)
tanğ	elek
tanğ	ses vermek anlamında kullanılır.
	“tang tunğ etti” [katı bir şey sert bir şey üzerine düşerek ses verdi) (II-355)
tanğ	tan, sabah vakti
	“tanğ ata yortalım” [Tan atarak yürüyelim) (III-355)
tanğdı	sardı
	“anınğ başın tanğdı” (o, onun başını bir sargı ile sardı) (III-390)
tanğıldı	sarıldı
	“tanğıldı bas” (baş sarıldı) (III-395)
tanğındı	işi kendin görmek
	“er basın tanğındı” (adam başlı başına bu işi gördü) (III-395)
tanğızdı	şişti
	“er öpkesine tanğızdı” (adam öfkesine şişti) (III-392)
tanğladı	danladı, taaccüp etti
	“er ışığ tanğladı (adam işi danladı) (III-403)

tanğlaşdı şaştı, taaccüp etti

“kişiler bu ışığ tanğlasdı” (halk bu işe şaştı, taaccüp etti) (III-398)

tanğlattı danlattı

“olmeni tanğlattı” (o beni danlattı) (II-358)

tanğsuk şaşılacakşey

“tanğsuk nağ” (şaşılacak şey, acayip nesne) (III- 382)

tanğuk hakanlar sefere çıktığında onlara yemek ve yemeğe benzer verilen armağan (III-365)

çevgen oyununda –gerilen ipten- topu geçirebilen adama verilen ipek kumaş parçası (III-365)

savaşta mızrakların ve ayrakların uçlarına takılan ipek kumaş

tapçanğ sofra biçiminde üç ayağı bulunan bir şeydir. Bağ bekçisi üzerine çıkarak çardaktaki üzümleri toplar(III-385)

Tarınğ iki ögüz arasında bulunan bir gölün adıdır. (III-135)

tayanğu mabeynci, perdeci başı(III-380)

taylanğ ince, kibar, rengi parlak, elbisesi temiz

“taylanğ er” (ince, kibar, rengi parlak, elbisesi temiz adam) (III-386)

teğetsi denkleşti

“nenğ tenğeşti” (nesne denkleşti)

“meninğ birle kenğeşdi / Bilgi monğa tenğeşti” (Benimle tanıştı, aklı bana denk oldu)(III-393)

teğrigen tanrıya tapınan bilgin. Müslüman bulunmayan Türklerin dilince

(III-389)

teng fırsat, sıra imkân

“tenğsizde tegirmen turgursa yarağsızda yer barır” (yarasmıyan yerde değirmen yaparsa, imkansız bir sırada yar peyda olur) (III- 355)

Tengelgün dölengeç kuşu. Öbür Türklerin dilince(III-388)

tengüç saçayağı gibi yarım arşın yüksekliğinde olan her şey(III-381)

teng̃ denk akran, ögür

“teng tuş” (denk, es, küfüv) (III- 355)

teng̃di havalandı

“kuş teng̃di” (kuşhavalandı) (III-390)

teng̃ek hava(III-366)

teng̃elgüç dölengeç denilen kuş(III-388)

teng̃erdi denkleştirdi

“ol nenğni birge teng̃erdi” (o, iki şey arasını veya bir şeyi bir şeye denkleştirdi) (III-398)

teng̃il ellerinde, ön ayaklarında çizgiler bulunan geyik(III-366)

teng̃itti yükseltti

“er okın teng̃itti” (adam okunu göğe doğru yükseltti) (III-396)

teng̃iz deniz (III-363)

teng̃ledi denk etti

“bir neng̃ Birge teng̃ledi” (bir şeyi bir şeye denk etti) (III-403)

Teng̃ri ulu Tanrı

“toyun tapugsak, Teng̃ri sefinçsiz”(toyın topmak ister, Tanrı memnun değil) (III-377)

“tün kün tapun, Teng̃ri de boynamagıl. Korkup ağnar eymeyü oynamagıl” (Gece gündüz tapın Tanrıya, boyun çekme ondan korkup çekinerek oynama) (III-377)

teng̃türdi saldırdı, bıraktı

“ol kuş teng̃türdi” (o, kuşu elinden saldırdı) (III-397)

teng̃ürdi göğe doğru ok fırlatmak

“er ok teng̃ürdi” (adam göğe doğru yükselen bir ok attı) (III-392)

teng̃üt Çin yakınında oturan Türklerden bir bölük (III-362)

teping tegin, samur(III-370)

teriğ derin

“teriğ teğiz” (derin deniz) (III-370)

teriğüklendi derinledi, aktı, çoğaldı

“suw teriğuklendi” (su derinlendi, aktı) (III-411)

tığladı bir şeyin ses çıkarması

“neğ tığladı” (havan gibi ağır bir şey yere düşerek ses çıkardı) (III-404)

tığladı dinledi

“er söz tığledi” (adam söz dinledi) (III-403)

tığlasdı yarıştı

“ol meniğ birle söz tığlaştı” (o, benimle söz dinlemekte yarış etti) (III-398)

tığlattı dinletti

“ol, manğa söz tığlattı” (o, bana söz dinletti) (II-359)

tırğak tırnak (III-382)

tiring tınlamak

“kulakım tiring etti” (kulağım tın etti)(III-370)

toğ don

“toğ et” [don et) (III-355)

toğ eski zamandan kalmış olan yapı (III-355)

tiğ dik

“er tiğ turdı” (adam dik durdu) (III-355)

toğa Bebür. Kaplan cinsinden bir hayvan

“toğa han” toğa tigin”(Bebür gibi kuvvetli yiğit bir adam) (III-368)

tonğdı dondu

“suw tonğdı” (su dondu) (III-390)

tonğladı yiğitçe davranmak“er tonğaladı” (adam yiğitlerin ve kuvvetlerin yaptığı işleri yaptı) (III-405)

tonğuldı ümidini kesti“er istin tonğuldı” (adam işten ümidini kesti) (III-395)

tonğuşdı domuz saldırdı“tonğuz tonğuşdı (domuz, gözlerini dikerek adamın üstüne saldırdı) (III-394)

tonğuz domuz(III-363)

tonğuz türklerin 12’li yıllarından biri(III-363)

tönğderdi dönderdi

“ol ayak tönğderdi (o kabı dönderdi) (III-397)

tulunğ dulun, kulak altı(III- 371)

gemde olan bir halkadır, kulağın altında bulunur(III- 371)

tulunğladı kulağnın altına vurma

“ol kulın tulunğladı” (adam kölesinin dulununa, kulağının altına vurdu) (III-409)

tunğra bedendeki kir(III-378)

tunğra yüz üstü

“er tunğra tüsti” (adam yüz üstü düştü) (III-378)

tunğu sağır(III-368)

tünğitti eğdi

“er başın tünğitti” (adam başını eğdi) (II-326)

tünğitti yükseltti

“er okın tünğitti” (adam okunu göğe doğru yükseltti) (II-326)

tünğlük baca, pencere(III-383)

tünğşü şamdan(III-378)

tüngür dünür (III-362)

tüngürledi dünür saydı

“ol meni tüngürledi” (o adam beni dünür saydı) (III-408)

tüngürlendi dünür saydı

“ol manğa tüngürlendi” (o bana kendisini dünür saydı) (III-407)

tüngüşdi başını eğdi

“ er tüngüşdi” (adam başını eğdi) (III-393)

tüngütti eğdi

“er başın tüngütti” (adam başını eğdi) (III-396)

ujlanğ kaya keleri (I- 116)

unğamuk salak

“unğamuk er” (salak adam) (I-162)

unğra sırt üstü

“er unğra yattı” (adam sırt üstü yattı) (III-378)

ünğtürdi deldirdi

“ol anğar yıgaç ünğtürdi”(o, ona ağaç deldirdi) (I-290)

ünğüjin çölde insanı öldüren umacı, gülyabanı (I-145)

ünğüldı oyuldu

“yıgaç ünğüldı” (ağaç oyuldu) (III-395)

ünğür in, mağara (I- 94)

üreng rum ülkesi yakınlarında, kuzey bölgesinde bir yerin adı (I-134)

ürnğek kireç (I-121)

ürnğerdi ağardı

“ürnğerdi nenğ” (nesne ağardı) (I-289)

ürüng akolan nesne (I-134)

üşenğ düz

	“üşenğ tas” (düz kaya)(I-135)
xulınğ	bir çok renkleri bulunan ve Çin’den getirilen bir çeşit ipek kumaş (III- 371)
yadınğ	yeryüzüne yayılan
	“yadıng suw” (yeryüzüne yayılan biraz su) (III-372)
yağag	Beye birini geçmek, gammazlık etmek
	“anı yanğağ yangadı” (onu Hakana bir geçme geçti, jurnalcilik etti) (III-376)
yalınğ	kınından çıkarılmış
	“yalınğ kılıç” (kınından çıkarılmış kılıç) (III-373)
	“çıplak yalınğ er” (çıplak adam) (III-373)
yalınğkuladı	sallandı
	“kız yalınğkulak” (kız iple salıncakla oynadı) (III-411)
yalnğu	cariyelerin oynadığı bir oyun (III-380)
yalnğuk	bütün insanlara verilen bir ad(III-385)
yalnğuk	cariye(III-385)
yalnğuk	Tanrı esenliyesi Adam atamız
	“yalnğuk oglı yokadhur edhgü atı kalır”(adem oğlu yok olur, iyi adı kalır) (III-384)
yalnğuk	işte, sözde, bunun gibi şeylerde yapılan yanlışlık(III-385)
yalnğus	yalnız
	“yalnğus er” (yalnız adam) (III-384)
yanğ	bir şeyin merkezi, kalıbı
	“börk yanğı” (külah kalıbı) (III-361)
yanğa	derenin yanı (III-369)
yanğag	ağzın iki yanında olup dişlerin oturmuş bulunduğu kemik (III-376)

yanğalduruk kukuleta, başlık(III-389)

yanğan fil (III-376)

yanğan yalnız başı beyaz olan alaca karga (III-376)

yanğeç yengeç(III-384)

yanğıla yeniden,tekrar

"ol işiğ yanğıla kıldı" (o işi yeniden yaptı) (III-381)

yanğıladı yeniledi

"ol tonın yanğıladı" (o elbisesini yeniledi) (III-406)

yanğılgan yanılan

"yanğılgan er" (yanılan adam) (III-388)

yanğku sesin geri helmesi. Yankı

"yazmaz atım yagmur, yanğılmas bilge yankğu" (usta atıcı yağmur, yanılmaz bilgin yankı) (III-379)

yanğkuladı yankılandı

"tağ yanğkuladı" (dağ ses verdi, yankılandı) (III-410)

yanğkurdı ürktü

"er yanğkurdı" (adam görünmeyen bir yerden bir ses veya duygu almış gibi sağına soluna bakındı) (III-400)

yanğradı saklanması gerekeni söyledi

"ol bir söz yanğradı" (o saklanması lâzım olan sözü söyledi)

(III-404)

yanğrak dağ kıvrımı, büküntüsü, uçurum ve altında dere akan bir yoldur ki oradan adam sıçramakla ve buna benzer şeylerle geçebilir.(III-384)

yanğşak yansak kimse, geveze(III-384)

yanğşattı ağrıttı"ol anınğ başın yanğsattı (o, onun başını ağrıttı) (II-359)

yanğzattı öyletti

	“ol anğar sözüğ yanğzattı” (o, ona saklanması gereken sözü söyletti) (II-359)
yaşanğurdı	yaşardı
	“anınğ közi yasanğurdı” (onun gözü yaşardı) (III-407)
yebenğ	kumlu
	“yebenğ yer” (kumlu yer) (III-372)
yeğni	yeni
	“yeğni nenğ” (yeni nesne) (III-369)
yelinğ	yeli çok olan yer
	“bu yelinğ kün” (bu rüzgarlı gün) (III-373)
yenğdi	yendi
	“er anı yenğdi” (bir işte adam onu yendi) (III-390)
yenğe	yenge(III-380)
yetenğ	yün atılan kabartılan atma yayı(III-372)
yinçge	ince
	“yinçge turku” (ince ipek kumaş) (III-380)
yinğ	sümük(III-362)
yinğdegü	sümüklü demektir(III-387)
yinğitti	sümkürdü
	“er yinğitti” (adam sümkürdü) (II-326)
yinğsürdi	ılıklaştırdı
	“ol isiğ suwuğ tumluğka yinğşürdi” (o sıcak suya soğuk su katarak ılıklaştırdı) (III-400)
yonğadı	şikayet etti
	“ol anı begge yonğadı” (o,onu beye şikayet etti)(III-397)
yonğattı	koğuladı

	“ol anı Begge yonğattı” (o, onu Beye koğuladı) (II-326)
yunğ	çiğere bitişik bezli bir ettir(III-361)
yunğladı	yünü kırpmak
	“ol koyun yunğladı” (o, koyunun yününü kırptı) (III-404)
yunğlattı	yünletti
	“ol koyuğ yunğlattı” (o, koyunu yünletti) (II-359)
Yunğu	barman kasabasına akan büyük derenin adı (III-369)
yünğ	pamuk (III-362)
yenğ	yen, elbise yeni (III-362)
yünğ	yün, deve veya koyun yünü(III-361)
yüşenğ	duz
	“yüsenğ taş” (düz taş) (III-372)

I. İç seste –ñg-

añgar, añgdıdı, añgduz, çañgladı, ceñgli, çeñgşi, dañgal, eñgdi, eñglik, erñgek, ıñgan, eñges, iñgir, kalıñguladı, kalñguk, kañgdaş, küñgüz, mañgız, mañgrattı, meñgdedi, meñgü, oñgdı, oñguktı, oñguldı, öñgik, öñgin, öñgük, sañga, sañgladı, senñgeş, sıñgar, sıñgıladı, sıñguk, şüñgle, teñgdı, tañgladı, teñgsuk, teñgri, tuñgra, tüñgşü, uñgamuk, üñgüldi, üñggür, yalñguk, yalñgus, yañga, yañgan, yaşañgurdı.

II. Son seste –ñg-

abañg, alañg, aydıñg, beliñg, biziñg, böñg, çalañg, çalpañg, çeñg, çeliñg, çıñg, çifseñg, dañg, gölüñg, izdeñg, iriñg, kalıñg, kañg, kaşañg, keşfeñg, kiñg, kuñg, meñg, miñg, muñg, neñg, oldeñg, örüñg, siñg, soñg, suwlañg, tañg, teñg, taylañg, tiriñg, toñg, ujlañg, üreñg, üşeñg, ürüñg, xulıñg, yadıñg, yalıñg, yañg, yebeñg, yuñg.

KUTADGU BİLİG

aç- : açmak, izah etmek
aç-tın̄g (1)

açın- : ihsan etmek, ihsanda bulunmak, bağışlamak
açın-dın̄g (3)

aḍaḳ: ayak
aḍaḳ-ın̄g (4)

adaş-: arkadaş, dost
adaş-ın̄g (5)

aḍır-: ayırmak
aḍır-tın̄g (7)

ʿadil-: adâlet, doğruluk
ʿadil-in̄ge (7)

aġ-: yükselmek, çıkmak
aġ-duḳun̄g (8)

aġırla-: ağırlamak, değer vermek, ikram ve ihsanda bulunmak
aġırla-dın̄g (10)

aġız-: ağız
aġız-ın̄g (10)

ajun-: dünya
ajun-nun̄g (12)

aḳıt-: akıtmak
aḳıt-ın̄g (14)

al-: almak
al-madın̄g (16)

ana-: ana, anne
ana-nın̄g (20)

ana- ana, anne
ana-n̄g (20)

ana-: ana, anne
ana-n̄gnı (20)

an̄g-: anmak, anlamak, dikkat etmek (20)

an̄ga: değersizce, kıymetsizce (20)

an̄ga: değersizce,kıymetsizce (20)

an̄gla: anlamak (20)

apan̄g:eğer (21)

arıt-: temizlemek, temizletmek
arıt-tın̄g (23)

arḳa-: arka, yardımcı
arḳa-n̄g (24)

artuḳluḳ-: fazlalık
artuḳluḳ-un̄g (26)

arzu-: arzu, istek, dilek
arzu-n̄g (27)

asıġ-: fayda, kâr, kazanç
asıġ-n̄g (28)

asıg-: fayda kâr, kazanç
asıg-ın̄ga (29)

aṣıl-: asıl, esas
aṣıl-ın̄g (29)

aṣıl-: asıl, esas

ạṣịl-ın̄ga (29)

aş-: yemek . a.s. ziyafet
aş-ın̄g (30)

at-: at (hayvan)
at-ın̄g (32)

at-: ad, isim
at-ın̄g (33)

ata-: baba
ata-nın̄g (35)

ata-:baba
ata-n̄g (35)
ata-n̄gdın (35)

avınç-: avunma
avınç-ın̄g (38)

ay-: demek, söylemek
ay-dın̄g (42)

ayıt-:sormak, söylemek, demek
ayıt-tın̄g (46)

ayın̄gla: kötülemek (46)

ay toldı-: Ay Toldı
ay toldı-nın̄g (48)

azuḳ-: azık, yiyecek
azuḳ-un̄g (50)

ba-: bağlamak
ba-dın̄g (51)

baġırsaḳlıḳ-:merhametlilik, bağlılık
baġırsaḳlıḳ-ın̄g (53)

baḳ-: bakmak
baḳ-tın̄g (53)

bar-: var, mevcut
bar-ın̄g (56)

bar-: var, mevcut
bar-ın̄ga (56)

bar-: erse
bar-dın̄g (58)

barça-: bütün,hep, hepsi,bütünü
barça-sın̄ga (59)

barḳ: bark, mülk, bark-ıngı (60)

bas-: basmak
bas-tın̄g (60)

basın-:basmak, kahretmek, zayıf görmek
basın-dın̄g (61)

basit-:bastırmak
basit-tın̄g (61)

baş-: baş
baş-ın̄g (62)

baş-: bas
baş-ın̄gnı (62)

baş-: bas
baş-ın̄ga (64)

baş-:baş, ön, uç
baş-ın̄g (63)

baylıḳ-: zenginlik
baylıḳ-ın̄g (67)

beḍüt-: büyütmek
beḍüt-tün̄g (69)

beg-: bey
beg-in̄g (70)

bek-: pek, sağlam, muhkem, çâre, tedbir,
bek-ın̄g (72)

bekle-: kilitlemek, bağlamak, muhafaza etmek
bekle-din̄g (73)

belıŋg: korku, ürkme (74)

belıŋgle-: korkmak,ürkmek (74)

berk-: sağlam, kuvvetli, mahfuz
berk-ıŋg (75)

beze-: bezemek, süslemek
beze-diŋg (76)

bil-:bilmek
bil-diŋg (78)

bil-: bilmek
bil-iŋg (78)

bil-: bildiği için
bil-iriŋg üçün (79)

bil-: bilmişin
bil-misiŋg (79)

bil-: bilmek
bil-diŋg (80)

bil-:bilmediğin
bil-mediŋg (80)

bilig: bilgi, hikmet (83)

bilis-: biliş, bildik, tanıdık
bilis-ıŋg (85)

bir-: bir
bir-iniŋg (86)

bir-: bir
bir-iŋge (86)

bir-: vermek (87)

bir-misiŋge (90)

birlik: birlik, vahdet (93)

birlik –iŋg (93)

biti-: yazmak

biti-diŋg (94)

bitig: mektup

bitig-iŋg (94)

biz: biz

biz-iŋg (95)

boḍu- boyamak

boḍu-duŋg (96)

boġuz: boğaz

boġuz-uŋg (96)

bol-: olmak

bol-dunŋg (98)

boşa-: bırakmak, terk etmek, ayrılmak

boşa-ŋg (104)

boyun: boyun

boyun-uŋg (104)

bu: bu

bu-larnıŋg (111)

budun: halk, ulus, kavim

budun-nıŋg (112)

bul-: bulmak

bul-duŋg (114)

bulġaḳ: düşmanın gelmesi yüzünden halk arasında çıkan karışıklık, bulanıklık.

bulġaḳ-ıŋga (115)

burun: burun, burc

burun-ıñgga (117)

buşur-: hiddetlendirmek, can sıkmak

buşur-duñg (117)

but: but, bacak

but-uñg (118)

can: can, ruh, yaşayış, gönül, yürek kalp, kuvvet, kudret

can-ıñg (123)

celle-: celîl,aziz olan

celle-niñg (124)

culeñgbin: bal ile gül yaprağından yapılan bir cins tatlı (126)

çıkar-: çıkarmak

çıkar-dıñg (130)

çıkış: menfaat, çıkar

çıkış-ıñgı(130)

din: din

din-iñg (135)

dost: dost

dost-ıñg (135)

dünya: dünya

dünya-nıñg (136)

eḍ: ipekli kumaş gibi dokuma cinsinden olan kıymetli şeyler

eḍ –iñge (138)

eḍgü: iyi

eḍgü –ñg (141)

elig: el

elig –iñg (145)

emge-: zahmet çekmek, eziyet çekmek

emge-diñg (147)

engek: emek, zahmet, eziyet

engek-iñg (148)

eñg: en, daha (kuvvetlendirme edatı) (149)

eñg: yüz, yanak, damak (149)

eñg-iñg (149)

eñg-: şaşmak

eñg-ip (150)

er: er, erkek, adam

er-niñg (151)

er-: olmak, imek (cevheri fül)

er- diñg (152)

erdem: erdem, fazilet

erdem-iñg (155)

erk: kudret, güç

erk-ligiñg (157)

esri-: kaplan

esri-ñg (160)

eşit-: işitmek, duymak, dinlemek

esit-tiŋ̃ (160)

et: et

et-iŋ̃ni (162)

et öz: vücut, beden, ten

et öz-nıŋ̃ (163)

ev̇: ev

ev̇-iŋ̃ (164)

ev̇ur-: evirmek, çevirmek, döndürmek

ev̇ur-düŋ̃ (165)

fạṣl: fasıl, mevsim

fạṣl-ıŋ̃a (166)

fạżl: fazilet

fạżl-ıŋ̃ (166)

gür:mezar, makber

gür-üŋ̃ (170)

ḥạḳ (ḳ): hak, hakikat, doġru, gerçek

ḥạḳ-ıŋ̃ (172)

ḥal: halı durum

ḥal-ıŋ̃ (173)

ḥạlḳ: halk, insanlar, kimseler

ḥạlḳ-ıŋ̃a (174)

hạva: arzu, nefes, heves

hạva-ŋ̃nı (176)

hịmmẹṭ: gayret, emek, çalışma, çabalama

hịmmẹṭ-iŋ̃ (179)

ḥụḳema: hakimler, alimler, bilginler

ḥụḳema-larnıŋ̃ (180)

ḥụkm: hüküm, emir

ḥụkm-üŋ̃ (180)

ınan-: inanmak, güvenmek

ınan-dıŋ̃ (182)

ıt: it, köpek

ıt-ıŋ̃ (184)

iç: iç

iç-iŋ̃ (185)

iç-: içmek

iç-tiŋ̃ (186)

idi: sâhip, rab, tanrı

iḍi-ŋ̃ (187)

ig: hastalık, hasta

ig-iŋ̃ (188)

i**giḍ-** terbiye etmek, eğitmek, yetiştirmek

igiḍ-tiŋ̃ (189)

il :il, memleket, ülke, halk, saltanat

il-niŋ̃ (192)

ʿịlịm: ilim, bilme, biliş

ʿịlīm-iŋ̃e (196)

irsellik: döneklik, vefasızlık

irsellik-iŋ̃g (200)

isiz: fena, kötü,hayırsız

isiz-niŋ̃g (202)

iş: iş

iş-iŋ̃g (204)

iş: eş, arkadaş

iş- iŋ̃g (205)

it: köpek

it-iŋ̃g (207)

it-: yapmak, etmek, eylemek, kılmak

it-tiŋ̃g (207)

itig: hazırlık, hal, usul,- düzen, süs

itig-iŋ̃g (208)

itil-: düzelmek, yapılmak, yoluna girmek

itil-misleriŋ̃g (209

ḳadaş: kardeş, akraba

kadaş-ıŋ̃grı (213)

ḳaḍġu: kaygı, düşünce

ḳaḍġu-ŋ̃gı (214)

ḳaḍıŋ̃g: kayın ağacı (214)

ḳal-: kalmak

ḳal-dıŋ̃g (216)

ḳạlẹm: kalem

ḳạlẹm-niŋ̃g (217)

ḳamuġ: bütün, hepsi, her

ḳamuġ-nuŋ̃g (219)

ḳan: kan

ḳan-ıŋ̃g (220)

ḳapuġ: kapı

ḳapuġ-ıŋ̃ga (ḳapġınga) (222)

ḳara: halk

ḳara-nıŋ̃g (223)

ḳaraŋ̃gḳu: karanlık

ḳaraŋ̃gḳu (223)

ḳarın: karın

ḳarın-ıŋ̃g (ḳarnıng) (225)

ḳaş: kaş

ḳaş-ıŋ̃g (226)

ḳat-: katmak, karıştırmak

ḳat-tıŋ̃g (227)

ḳatıl-: katılmak, karıştırılmak

ḳatıl-dıŋ̃g mu (228)

ḳạvl: söz

ḳạvl-iŋ̃g (229)

ḳeçür-: geçirmek, bağışlamak

ḳeçür-düŋ̃g (233)

kel -: gelmek

kel-diŋ̃g (235)

kerek: gerek, gerekli

kerek-ıŋ̃g (240)

ḳılıḳ: kılık,huy, gidiş, tavır

ḳılıḳ-ıŋ̃g (248)

ḳılınç: iş davranış, huy

ḳılınç-ıŋ̃g (245)

ḳılḳ: huy, gidiş, tavır

ḳılḳ-ıŋ̃g (250)

ḳız: kız, kız çocuk

ḳız-ıŋ̃g (254)

ḳızart-: kızartmak, mutlu etmek

ḳızart-madıŋ̃g (254)

kiçig: küçük, genç

ḳiçig-ıŋ̃g (255)

kim: kim, kimse

kim-ıŋ̃g (257)

kiŋ̃g: geniş (257)

kiŋ̃ge: geniş (258)

kiŋ̃ge-: danışmak, görüşmek

kiŋ̃ge-yin (258)

kiŋ̃geş: danışmak, görüşme, düşünme (258)

kiŋ̃geşçi: müşavir

kiŋ̃geşçi-ng (258)

kiŋ̃gü-:genişlemek

kiŋ̃gü-şey (258)

kiŋ̃gür-: genişletmek

kiŋ̃gür-ü (258)

kiŋ̃güt-: genişletmek, bollaştırmak (258)

kir-: girmek

kir-diŋ̃g (259)

kişel-: kösteklenmek, bağlanmak

kişel-diŋ̃g (260)

kişi: kişi, insan, adam, kimse

kişi-niŋ̃g (263)

ḳitab: kitap

ḳitab-nıŋ̃g (265)

kizle-: gizlemek

kizle-diŋ̃g (266)

ḳoḍ-: koymak, bırakmak

ḳoḍ-tuŋ̃g (266)

ḳol-: istemek, dilemek

ḳol-duŋ̃g (268)

ḳoldaş: arkadaş

ḳoldaş-ıŋ̃g (269)

ḳon: koyun, bağır

ḳon-ıŋ̃ga (269)

ḳoŋ̃guz: bocek (270)

köç: göç

köç-üńg (273)

kök: kök, temel

kök-üńg (274)

köńglek: gömlek (276)

köńgül: gönül, yürek, anlayış (276)

köńgüldeş: gönül arkadaşı (278)

kör-: görmek, bakmak

kör-düńg (280)

köz: göz

köz- üńg (288)

ḳul: kul, köle

kul-nuńg (289)

ḳulaḳ: kulak

ḳulaḳ-ıńg (290)

ḳulġaḳ: kulak

ḳulġaḳ-ıńg (291)

ḳulluḳ: kulluk

ḳullüḳ-uńg (291)

ḳur: rütbe, derece, toy, maya

ḳur-ıńga (292)

ḳurıt-: kurutmak, soldurmak, yok etmek

ḳurıt-tıńg (292)

ḳuş: kuş

ḳuş-uńg (293)

ḳut: kut, devlet, mutluluk

ḳut-uńg (294)

ḳutul-: kurtulmak

ḳutul-duńg (295)

küç: güç, zor, zulüm

ḳüç-üńg (296)

kün: gün, gündüz

kün-üńg (301)

küńg: cariye

küńg-in (302)

küvenç: güvenç, güven

küvenç-ińg (304)

küzüńgü: ayna (305)

mal: mal

mal-ıńg (307)

mańg-: adım atmak, yürütmek

mańgım: adım (308)

mańgıt-: adım atmak (308)

mẹlịk: hükümdar, melik

mẹlịk-nińg (309)

men: ben

men-ińg (311)

meńg: yem, kuş yemi (313)

meńge: beyin, akıl (313)

meńgi: mutluluk, huzur (313)

meŋ**ilik**: rahat, huzur (313)

meŋ**iz**: beniz, yüz (313)

meŋ**ü**: sonsuz, edebî (313)

meŋ**ülük**: sonsuzluk, ebedilik (314)

meŋ**ze**: benzemek (314)

meŋ**zeg**: benzer, es (314)

meŋ**zet-**: benzetmek (314)

miḥnet: mihnet, sıkıntı

miḥnet-iŋ (315)

min-: binmek

min-diŋ (316)

miŋ: bin (316)

miŋ**er**: biner (316)

mu: bu

mu-nıŋ (317)

muŋ: bun, sıkıntı, acı, ihtiyaç

muŋ-ınga (320)

muŋaḍ -: bunalmak, ihtiyaç duymak

muŋaḍtur-: sıkıntı vermek, muhtaç etmek (321)

muŋḳar-: bunaltmak, can sıkmak (321)

muŋuḳ-: bunalmak, ümitsizliğe düşmek (321)

mülk: memleket

mülk –niŋ (322)

nefs: nefs

nefs-iŋ (326)

neŋ: şey, nesne,mal (328)

niʿmet: nimet

niʿmet –iŋ (330)

oḍġurmuş: odgurmış

oḍġurmuş –nıŋ (332)

oğul: oğul, çocuk, genç.

oġul-uŋ (335)

oḳı-: okumak

oḳı-dıŋ (336)

oḳi: çağırmak

oḳı-dıŋ (336)

ol: o (dır, -dir, -dur)

ol-arnıŋ (343)

oŋ: sağ, sağ taraf, doğru (344)

oŋ-solmak, sararmak(344)

oŋar-: düzeltmek, onarmak (344)

oŋay: yumuşak (344)

oŋul-: iyileşmek, düzelmek (345)

orun: yer, mekân, mevki

orun-uŋ (346)

öç: öç, kin, intikam

öç-üŋni (350)

öḍ: zaman, vakit

öḍ-uṅg (351)

og: akıl, anlayış

ög-üṅg birle (352)

og-: öğmek, medhetmek

ög-düṅg (353)

ögren-: öğrenmek

ögren-diṅg (356)

öl-: ölmek

öl-ürüṅg (360)

ölüm: ölüm

ölüm-nüṅg (361)

oṅg: ön (362)

oṅg: renk (362)

oṅg -: kasdetmek (362)

oṅgdi: kanun, âdet (362)

oṅgdü: kanun, âdet (362)

oṅgdün: önden, önceden (362)

oṅgdür-: kurmak (362)

oṅgi: başka, başkası (362)

örüṅg: ak, beyaz (365)

öte-: ödemek (

öte- diṅg (365)

öz:öz, kendi, nefis, can, ruh, gönül

öz-iṅge (368)

raḥmẹt: rahmet

rahmet-iṅg (368)

ṣạḥabe: sahabe

ṣạḥabe-niṅg (377)

saḳal: sakal

saḳal-ıṅg (378)

san-: sanmak, zannetmek, düşünmek

san-dıṅg (381)

sạray: saray

saray-ıṅg (382)

sen: sen

seniṅg: senin (388)

saṅga: sana (385)

ser-: sabretmek

ser-mediṅg (391)

sevinç: sevinç

sevinç-iṅg (394)

siṅg-: sinmek saklamak, hazmedilmek

siṅg-er (399)

siṅgim: kabul (399)

siṅgür-:sindirmek, hazmetmek (399)

siz: siz

siz-iṅg siz (400)

sol: sol

sol-uṅgdın (400)

soŋ̃g: son (401)

saŋ̃gda: çekiştirmek (401)

soz: söz

söz-nüŋ̃g (403)

sözle-: söylemek,konuşmak

sözle-diŋ̃g (406)

su'al: suāl

su'al-leriŋ̃ge (408)

suḳ: aç gözlü, alçak, haris, tamahkar

suk- ıŋ̃ga (408)

suŋ̃gḳur: sunger kuşu (409)

suŋ̃gu: süngü (411)

süŋ̃gük: kemik (411)

şatu: merdiven

şatu-nuŋ̃g (414)

şer (r): kötülük

şer (r) iŋ̃ge (415)

şükur: şükür

şükür-üŋ̃g (416)

tadu: unsur, tıynet, tabiat

tadu-ŋ̃gnı (417

taŋ̃g: şaşılacak, acayip şey (421)

taŋ̃gıl-: şaşırmak (421)

taŋ̃gırḳa-: hayret etmek (421)

taŋ̃gla-: şaşmak, taaccüp etmek (421)

taŋ̃gsuḳ: acayip (421)

taŋ̃guḳ: armağan (421)

tapın-: tapınmak, hizmette bulunmak

tapın-dıŋ̃g (423)

tapuġ: hizmet, ibadet

tapuġ-uŋ̃g (425)

taş: dış

taş-ıŋ̃g birle (427)

tat: tatmak

tat-tıŋ̃g (428)

tatıġ: tat, lezzet, zevk

tatıġ-ıŋ̃g (428)

tayan: dayanmak

tayan-dıŋ̃g (429)

teg-: değmek, dokunmak, ulaşmak

teg-ümediŋ̃g (432)

tegür-: eriştirmek, dokundurmak

tegür-düŋ̃g (433)

ten: ten, vücud

ten-iŋ̃g (435)

teŋ̃g: denk, benzer, akran (435)

teŋ̃gsizlik: denk olmama, uygunsuzluk olsun (436)

teŋ̃g-: havaya yükselmek, gözden kaybolmak (436)

teŋgeḍ-: gelişmek (436)

teŋgeş: denk (436)

teŋgeş-: denkleşmek (436)

teŋgeşçi: kıyasla hareket etmek (436)

teŋgi-: havaya yükselmek, gözden kaybolmak; (436)

teŋgiz: deniz (436)

teŋgle-: denklem, denkleştirmek (436)

teŋgri: Tanrı (437)

teŋgrilik: Tanrılık (437)

tẹrẹŋgbin: kudret helvası (438)

tın: ruhı, nefes, soluk

tın-ıŋg (441(

tıŋgla-: dinlemek (442)

tırŋgak: tırnak (443)

ti-: demek

ti-diŋg (444)

til: dil

til-iŋgde (446)

tilek: dilek

tilek-iŋg (449)

tir-: dernek, toplamak

tir-diŋg (450)

tiril-:dirilmek, yaşamak

tiril-diŋg (452)

tiş: diş

tiş-iŋg (453)

tişi: dişi, kadın

tişi-niŋg (454)

tiyiŋg: sincap (454)

toŋg: sert, katı (459)

toŋg-: donmak (459)

toŋga: yiğit, kahraman (459)

toŋga alp: Tonga Alp-Er (460)

toŋguz:domuz (460)

toŋgdi: ters hareket, kanunsuzluk (461)

toŋgit-: eğilmek, dönmek (461)

töŋgül -: ümit kesmek, vazgeçmek, dönmek (461)

törüt-: yaratmak

törüt-tüŋg (463)

tuŋgu: sağır (466)

tuş: eş, benzer, denk

tuş-uŋg (470)

tut-: tutmak

tut-tuŋg (471)

tük: çok, fazla, en ziyade

tük-ming (477)

tümen: pek çok, on bin

tümen ming- (478)

tün: gece

tün-üñg (479)

tüp: dip, esas

tüp-üñgi (480)

tüş: düş, rüya

tüş-nüñg (481)

tüş-: düşmek, inmek

tüş-tüñg (482)

uḳ-: anlamak

uḳ-tuñg (489)

uḳuş: akıl, anlayış

uḳuş-nuñg (491)

ul: temel

ul-uñg (491)

ʿulẹma: âlimler

ʿulẹma-larnıñg (493)

uluġ: ulu, büyük

uluğ- uñg (494)

unıt-: unutmak

unıt-tıñgmu (495)

ur-: vurmak, döğmek

ur-duñg (496)

usan-: gafil olmak

usan-dıñg (498)

uzat-: uzatmak

uzat-tıñg (501)

ʿuẓr: özür

ʿuẓr-üñg (501)

ülüg: hisse, nasip, pay, kısmet

ülüg-üñg (505)

ün: ses, ün, şan

ün-üñg (506)

üñgür: mağara (506)

üsk: huzur, nezd, kat

üsk-iñge (507)

üsteñg:üstün, galip

vẹzir: vezir

vẹzir-niñg (510)

yaġı: düşman

yaġı –nıñg (513)

yaḳa: yaka, elbise yakası

yaḳa-ñgnı (515)

yalavaç: elçi, peygamber

yalavaç-ımıznıñg 571

yalıñg: çıplak (518)

yalñgu-: tutuşmak (518)

yalñguk: insan (518)

yalñguz: yalnız (518)

yalñguzluk: yalnızlık (518)

yaŋ: merkez, adet, kaide, tarz (520)

yaŋlıġ: gibi (521)

yaŋgan: fil (521)

yaŋı: yeni (521)

yaŋıl-: yanılmak (521)

yaŋqu: yankı (521)

yaŋqula- yankılamak (521)

yaŋluq: yanlış (521)

yaŋsaġuçı: kıskanan, kıskanç (521)

yaŋşa-: baş ağrıtmak, gevezelik etmek (522)

yaŋşaq: geveze (522)

yaŋza-: ikrar etmek, beyan etmek, kabul ve ifade etmek (522)

yaŋzaġ: kıyas, mısal (522)

yaŋzat-: kastetmek, ikrar ettirmek, söyletmek (522)

yarlıġ: buyruk, emir, ferman

yarlıġ-ıŋnı (526)

yarut-: aydınlatmak, parlatmak

yarut-tuŋ (528)

yas: zarar

yas-ıŋa (528)

yaş: yaş, ömür

yaş-ıŋ (529)

yat: yabancı

yat- ıŋa (531)

yaz-: şaşırmak, yanılmak

yaz-madıŋ (534)

yazuk: suç, günah

yazuk-uŋa (535)

yetür-: yetimek, yetiştirmek

yetür-düŋ (537)

yıl: yıl

yıl-ıŋ (539)

yılqı: hayvan, hayvan sürüsü

yılqı- nıŋ (539)

yıra-: uzlaşmak

yıra-dıŋ (540)

yi-: yemek

yi- diŋ (541)

yiŋ:elbise yeni (545)

yir: yer, toprak, yeryüzü

yir- iŋ (547)

yol:yol, sefer

yol- uŋ (551)

yolçı: yolcu

yolçı- ŋ (552)

yoŋa-: şikayet etme (552)

yoŋaq: gammazlık (552)

yaŋgaḳçı: gammaz (552)

yorıḳ: akma, akıce, huy, hareket

yorıḳ- ıŋg (554)

yorıt-: yürütmek

yorıt- tıŋg (554)

yör-: çözmek, yarmak

yör- duŋg (555)

yurt: yurt, yer

yurt- uŋg (559)

yügür-: koşmak, seyirtmek, yürümek

yügür- düŋg (560)

yük: yük

yük- uŋgni (561)

yüŋg: yün (562)

yüz: yüz, çehre

yüz- uŋg (563)

I- İç Seste –ŋg-

anaŋgnı, aŋga, ataŋgdın, ayıŋgla, başıŋgnı, beliŋgle, biriŋge, culeŋgbin, etiŋgni,, faslıŋga, havaŋgnı, ʿilīm-iŋge, ḳaraŋgku, kiŋgeyin, kiŋgüşey, köŋgül, meŋgilik, meŋgze, miŋger, aŋgar-, oŋgay, oŋgul-, öçüŋgni, öŋgdi, siŋger, siŋgim, soŋgda, suŋgkur, taduŋgnı, taŋgsuk, teŋgsizlik, teŋgeşçi, unuttıŋgmu, üŋgür, yalıŋguk, yalıŋguzluk, yaŋglık, yaŋgan, yaŋgak, yüküŋgni.

II- Son Seste –ŋg-

açtıŋg, adakıŋg, adırtıŋg, aġırladıŋg, baktıŋg, basındıŋg, basıŋg, canıŋg, çıhardıŋg, dostıŋg, edgüŋg, eligiŋg, erniŋg, erdemiŋg, faẕl-ıŋg, gürüŋg, ḥaḳḳıŋg, halıŋg, himmetiŋg, ınandıŋg, içtiŋg, igiŋg, ilniŋg, işiŋg, ḳamugnuŋg, ḳaranıŋg, keldiŋg, kerekiŋg, kızıŋg, maliŋg, meniŋg, mindiŋg, munıŋg, nefşiŋg, niʿmetiŋg, oğuluŋg, olarnıŋg, okıdıŋg, ödüŋg, öğrendiŋg, ölürüŋg, rahmetiŋg, sakalıŋg, sevinçiŋg, söznüŋg, şatunuŋg, şükürüŋg, tapındıŋg, tegürdüŋg, teniŋg, tışıniŋg, uluŋg, uktuŋg, urduŋg, urduŋg, ölüsüŋg, vezirniŋg, yaġınıŋg, yalıŋg, yaşıŋg, yetürdüŋg

DEDE KORKUT

ʻalinüñ (75-16)
ʻaḳluñ (155- 10)
ʻalinüñ (108-25)
ʻamelüñ-mi? (125-18)
ʻarabanuñ (234-27)
ʻavratuñdan-mı (248-11)
ʻaybuñ (147- 9)
ʻAzrāʾilüñ (179- 8)
ʻAzrāʾİlüñ (181- 8)
ʻAzrāʻilüñ (178- 23)
ʻışkuñuza (143- 21)
aṣduñ (191-19)
aṣlanuñ (190-34)
aṣlanuñ (191-1)
aṣlanuñı (190-30)
adamuñ (177- 22)
aduñ (214-2, 232-16, 241-4, 28, 242-9, 207-12)
ağacuñ (115-17, 150- 5, 153- 13, 176-20, 184- 23, 225-4, 94-22)
ağamuñ (228-20, 228-9)
ağañ (107-7, 227-30)
ağañuzuñ (138- 6, 141- 11)
ağardugınuñ (178- 29)
ağasınuñ (233-9)
ağayıluñ (229-17)
ağıluñ (97-15)
ağladuğuña (155- 12)
ağladuñ (154- 21)
ağlatduñ (210-26)
ağzınuñ (188- 32)
ağzuñ (103-17, 107-8, 12, 221-21, 227-20, 227-3, 232-8, 233-4)
aḳcañ(183- 21)
akınçılaruñ (192-35)
akıtduñ-ise (87-10)
akiñ (156- 13)
alañ (133- 15, 156- 4, 251-4)
alduñ (191-18, 215-28)
alduñuz (142- 17)
aldurduñ (134- 23, 87-12)
alınçuğuñ (136- 9)
alınduñ (224-17)
alınmaduñ (203-6)
alınuñ (194-5)
Allahuñ (127-10)
almaduñ (155- 3)
alnuña (103-18)
alnuñda (115-23, 177- 1, 184- 25, 198-29, 206-18, 251-16)
alpuñuz (213-33)
altuñda (217-24)
altuñdağı (173- 9, 221-9, 223-9, 98-10)
aluñ (106-10, 190-12)

amanatuñ (207-23, 29)
aña (119-16, 124-20, 135- 16, 138- 4, 5, 146- 5, 159- 17, 177- 18, 181- 10, 12, 14, 18, 185- 28, 186- 17, 199-12, 209-21, 210-9, 216-13, 224-34, 228-27, 230-29, 235-12, 13, 245-4, 77-7, 183- 6)
anamuñ (133- 16, 163- 8, 193-7, 86-16)
anañ (103-10, 115-21, 153- 14, 171- 11, 14, 172- 5, 182- 18, 191-35, 206- 17, 222-19, 251-15, 88-14, 90-7, 95-1, 183- 27)
anaña (135- 18, 181- 22)
anañdur (181- 21)
anañı (111-13, 134- 10, 186- 34, 211- 19, 227-31, 231-22)
anañun (239-13)
añaru (77-11)
anasınuñ (108-15, 184- 16, 187- 23, 211-2, 3, 25, 226-21, 229-26, 84- 10, 89-15, 91-16)
añdı (143- 12, 173- 1, 228-12, 229-19, 245-11,)
añdurtmayasın (221-22)
añdurursın (108-6, 173- 16)
añla (133- 18, 103-4, 118-16, 121-3, 154- 8, 144- 17)
añlañ (95-16)
anlaruñ (146- 15, 244-9)
añmadı (120-9)
añmaz (83-14)
añradı (172- 18)
añsuzun (242-17)
anuñ (120-16, 174- 9, 175- 1, 5, 6, 7, 8, 180- 16, 18, 181- 16, 185- 8, 186- 17, 27, 28, 29, 30, 187- 6, 235-19, 76-10, 76-17, 79-24, 83- 17, 73-4)
anuñ-içün (158- 9, 203-6, 234-13, 239- 27,)
anuñ-içün-ki (177- 7)
anuñ-ile (190-6, 191-7, 209-6)
añaparu (132-9)
arañ (133- 6)
aruzuñ (207-14, 244-12, 247-3, 250- 33, 251-2)
aslanuñ (187- 18)
asmaduñ-mı (189- 15)
aşduñ (217-18)
aşuñ (248-25)
atamuñ (188- 32, 240-7)
atañı (134- 10)
atanuñ (74-8)
atasınuñ (187- 23, 229-25, 242-29, 184- 16)
atdurduñ (224-13)
atınuñ (102-17, 112-20, 179- 12, 218- 23, 25, 229-32, 230-11, 249-26, 86-3, 86-5)
atlarınuñ (225-28, 225-31)
atlaruñ (103-14, 111-10, 123-6, 210- 18)
atmaduñ (155- 2)

atumuñ (248-24,)
atuñ (104-3, 115-19, 150- 6, 159- 23, 163- 14, 173- 18, 176- 22, 183- 22, 189- 13, 191-17, 196-22, 217-24, 218-31, 220-24, 227-13, 86-22, 94-24, 98-10,)
atuñ-ile (167- 7)
atuñ-mıdur (217-4)
avuñ (190-18)
ayagınuñ (136- 6)
ayaguñ (209-8)
ayağınuñ (219-18)
ayġıruñ (149- 12, 173- 7, 229-15)
ayıduñuz (249-1)
ayırduñ (213-25, 215-1,)
ayırmañ (228-8)
ayırur-iseñ (240-22)
ayuñ (231-2)
azsañ (213-31, 232-11)
başuñuza (100-7)
babamuñ (133- 15, 135- 2, 163- 7, 193-6, 196-23, 198-6, 86-15, 87-13, 165- 15)
babañ (115-21, 183- 27, 95-2, 91-14, 85-12, 251-15, 237-32, 222-18, 213-34, 210-4, 206-16, 191-34, 186- 6, 182- 18, 172- 5, 171- 12, 168- 7, 153- 13)
babaña (135- 18, 91-15, 242-27)
babañı (186- 34, 91-10, 12, 14, 231-22, 227-30, 211-18, 200-14)
babanuñ (135- 13, 189- 16, 91-9, 10)
babasınuñ (118-5, 85-22, 85-16, 83-14, 242-18, 211-1, 25, 184- 18, 180- 22, 160- 19, 138- 7, 137-bagruñ **17, 120-5)**
(138- 19)
bağlan (168- 20, 191-10, 219-29, 220-20, 222-15,)
bağlaruñ (179- 22)
bağlatduñ-mı (163- 24)
baḳa-y-idüñüz (77-3)
baḳduñ (154- 19, 154- 20, 154- 21)
baḳdurduñ-mı (163- 26)
baḳışuñdan (142- 3)
bañ (237-23, 152- 17)
baña (102-15, 80-19)
bañladukta (78-13, 85-4)
bañlatdum (237-23)
bañlayanda (75-21)
basaṭuñ (210-12, 215-20, 212-2, 30, 213-3, 215-20)
basuñ (109-4, 169- 5, 192-3)
başar-iseñ (123-5)
başuñ (118-21, 75-7, 239-24, 231-18, 227-26, 217-23, 214-20, 195-32, 34, 194-2, 6,)
başuña (147- 17, 160- 1)
başundağı (98-12)
başuñı (80-13)
başuñ-içün (241-14)
başuñuz (240-16)
baturduñ (217-7)

bayındıruñ (116-19, 218-6)
bayınduruñ (221-7)
bayıruñ (202-11)
bazirganlaruñ (119-8)
bazirganuñ (118-11)
begendüñ (119-10)
begilüñ (216-28, 221-30, 32, 223-17, 22, 25)
begilüñ-de (219-31)
begilüñdür (221-28, 223-9, 10, 11, 12)
beleñ (126-9)
beñzedürem (142- 4)
beñzemedi (76-3)
beñzemez (240-4)
beñzer (136- 9, 10, 11, 12, 106-19, 135- 3, 151- 9, 171- 10, 181- 6, 226-5, 231-2, 243-3, 244-16, 79-15, 17, 96-18, 98-2, 249-25, 73-7)
beñzer-idi (202-11)
beñzetdi (141- 16)
beñzi (207-25, 218-27)
beñzini (178- 3)
beynüñ ((155- 11)
beyregüñ (130-6, 10, 13, 131-1, 16, 19, 133-4, 6, 137- 12, 122-6, 14, 241-20, 251-2, 249-24, 248-15, 17, 247-19, 153- 11, 151- 7, 14, 18, 150- 1, 11, 149- 23, 148- 13, 143- 11, 141- 10, 14, 139- 12, 15, 18, 21, 24)
beyregüñdür (140- 3)
bıñar (138- 8, 207-16, 17)
bıñara (207-17, 26)
bıñardan (138- 9)
bınārlarum (181- 9)
bıñaruñ (208-4)
biginüñ (185- 30)
biglerinüñ (91-5)
biglerüñ (217-26, 117-3)
bigümüzüñ (138- 2)
bigüñ (145- 19, 97-1, 21, 96-8, 17, 21, 78-9, 191-9, 153- 2, 131-13, 130-18, 127-7, 122-26, 120-11, 13, 118-5, 116-12, 114-22, 113-3, 12, 112-7, 106-4)
bigüñe (241-22, 242-3, 15)
bigünüñ (113-21, 135- 8)
bigüñüz (119-17)
bildüñ (168- 14, 212-20)
bileklerüñ (141- 22)
biliñ (173- 24)
bilsüñ (249-22)
bilüğüñde (98-18)
bilüñ (218-11, 234-16)
biñ (115-1, 97-9, 96-15, 77-17, 77-11, 236-5, 6, 7,8, 9, 10, 11, 12, 13, 216-3, 199-3, 176- 4, 158- 12, 156-10, 15, 154- 1, 128-6, 7, 8, 127-1, 2, 3, 15, 16, 17, 18, 126-22, 116-3)
bindügüñde (196-22)
bindüñ (163- 14, 191-17, 218-31, 86-22)

binidüñ (92-10)
binmedüñ-mi (189- 13)
birinüñ (212-15)
birligüñ (177- 22)
birligüñe (205-5)
bişigünüñ (112-5)
bişigünüñ (174- 6)
boṣtanuñ (101-7)
boġazuñdan (80-10, 107-11, 195-31)
boynuñ (143- 7)
boyuña (160- 14, 84-20, 91-13)
buṭuña (219-21)
budağuñ (227-9)
buganuñ (82-4, 5, 6, 8, 11, 13, 189- 25, 28, 34, 216-31)
buğañuzı (189- 25)
buğranuñ (185- 34)
buğranuñ (187- 16, 17)
bularuñ (185- 32)
bulduñ (194-14)
bulduñ-mı (185- 15, 186- 8)
buluşmaduñ-mı (140- 8, 10, 12)
buña (132-3, 73-7, 242-15, 225-9, 218-19, 141- 14)
buñaldı (104-1, 205-12, 244-15, 220-11, 179- 14, 161- 17, 123-13)
buñaldi (209-8)
buñalduñ (128-20)
buñalmışsın (174- 1)
bunıñ (215-12, 13)
bunıñı (213-27)
buñlar (245-3)
bunlaruñ (226-1, 234-18)
buñlu (143- 19, 249-6, 248-18, 246-3, 244-17, 244-14, 220-29, 191-34,)
buñludur (128-13)
bunuñ (112-8, 12, 18, 22, 82-10, 77-5, 77-4, 240-8, 240-18, 239-4, 225-20, 216-10, 208-18, 192-15, 189-32, 188- 33, 145- 9, 131-19, 129-1, 124-11, 121-12, 113-4, 8, 13, 17,)
burnuñdan (107-12)
buzlatduñ-mi (195-6)
buzltduñ-mi (164- 1)
bükdüñ (191-23)
canavaruñ (185- 31)
canuñ (178- 33, 88-20)
canuña(183- 32)
ceddüñ (204-24)
cıdañ-ile (167- 7)
çabanuñ (91-1)
çadıruñ (80-20)
çalar-iseñ (126-13)
çaluñ ögüñ (192-14)
çapuñ (219-30, 220-21)
çatladuñ (221-34)
çayıruñ (122-1, 22)
çayuñ (177- 5)
çekmedüñ (155- 2)
çeküñ (106-9, 107-3, 5)
çeñesine (191-2)

çerinüñ (241-12)
çetügüni (156- 8)
çıḳaruñ (107-1, 230-23, 235-21)
çıkduñ (86-23)
çıkduñ-mı (148- 17)
çıñlar (164- 7)
çırağuñ (95-3)
çiçegüñ (123-1, 124-17,)
çobanuñ (102-20, 102-8, 230-26, 207-24, 111-17, 109-20, 105-13)
çolġaduñ (224-12)
çoluğuñ (230-27)
dedeñdur (239-13)
dedenüñ (126-10, 126-20)
delünüñ (129-4)
deñedüm (202-4)
deñiz (117-19, 73-16,158- 1, 156-20,156- 14, 136- 4, 119-10)
deñize (201-27, 225-23)
deñizi (202-1)
deñizinde (237-13)
deñizlerüñ (108-24)
deñlü (221-31, 242-20)
depegözüñ (211-28, 31, 212-5, 9, 10, 18, 22, 24, 31, 215-16, 22)
derenüñ (195-14)
deriñligi (205-11)
develeruñ (210-20, 111-11, 150- 7)
devenüñ (191-10, 12, 192-11)
devletüñ (94-19)
devletüñdür (100-1)
devletüñüz (145- 3, 74-22)
dibüñ (109-5)
didügüñ (100-1)
didügünüz (177- 21)
didüğüñ (99-21)
didüñ (186- 19)
dileñ (122-8)
diler-iseñ (199-8)
dilüñ (103-18, 233-5, 232-9, 227-4, 150- 12, 107-9,)
dimez idüñ (239-21)
diñ (248-29, 76-21)
diñle (133- 18, 159- 17, 154- 18, 121-3, 118-16, 103-4,)
diñledi (76-21)
diñleñ (95-16)
diñlesüñ (184- 21)
diñleyende (75-24)
dinüñ (235-11, 235-19)
dinüñe (224-25)
dir- idüñ (178- 30, 32)
dirgürüñ (92-5)
dir-iseñ (214-9)
dirligüñ (235-7)
dizinüñ (116-11)
dizinüñ (96-3)
dizüñ (173- 25)
doḳdüñ-mi (148- 20)
dostluguñ (245-13)
dostuña (246-11)
dökdürdüñ-mi (163- 27)

dökmedüñ (155- 3, 160- 13)
döküñ (168- 22, 219-30)
döndüñ (163- 17)
döşeñ (79-22)
duʿālınuñ (81-4, 11)
dumrulañ (178- 6, 7)
dumruluñ (177- 27, 184- 15, 16, 21, 180- 13)
dügünüñ (138- 10)
düldülinüñ (108-25)
düsmenligüñ (245-13)
düşdügüñde (196-23)
düşmenüñe (246-12)
düşüñ (195-11)
ecelüñ-mi (125-18)
edüginüñ (212-1)
egleñ (220-22)
egnüñde (217-25)
egnüñdeki (223-11)
ehlinüñ (81-6)
ellerüñ (194-4)
elüñ (126-13, 143- 1, 2, 3)
elüñde (209-8, 231-28)
elündeki (173- 10)
elüñden (147- 19, 235-14)
elüñe (236-19, 238-11, 26, 237-7, 237-28)
emrenüñ (225-1)
eñse (250-22)
eñsemden (99-17)
eñseñde (192-2)
eñsesinde (112-6, 174- 7)
eñsesine (191-14,199-18, 205-14,228-2)
eñşişmedin (249-14)
erenlerüñ (119-6, 127-10)
eruñ (75-5, 130-8, 77-12)
erüñdür (217-4)
erüñ-midür (217-4)
etegüñe (125-22, 188- 22)
etmegüñ (249-32)
etüñ (163- 17)
etüñden (107-6)
eyledüñ (191-22)
eyleñ (117-5, 193-15, 219-32)
eylesüñ (145- 10)
ʿemmiñe (239-27)
Fāṭımanuñ (101-8)
fiʿlüñ-mi (125-18)
geldügüñde (140- 7, 9, 11)
geldüñ (122-26, 218-30, 217-17, 195-3, 191-16,)
geldüñ-ise (93-6)
geldüñüz (188- 7)
geleçegüñ (229-25, 210-24)
gelinlerüñ (178- 26)
gelinümüñ (106-19, 151- 9, 181- 6)
gelinüñ (229-20, 237-33)
gelişüñ (122-23)
gelmez-isen (228-31, 32, 33)
gelüñ (106-10, 83-15, 92-1, 90-21, 239-3, 32, 235-21, 234-11, 230-32, 34, 209-6, 161- 9,)

gerek idüñ (186- 19)
getürdügüñ (210-24)
getürdüñ (207-29, 207-24)
getürenüñ (229-3)
getüre-y-idüñüz (133- 7)
getürüñ (119-2, 84-6, 17, 236-1, 235-30, 230-23, 221-22, 23, 189- 7, 151- 16, 148- 9, 143- 11, 127-1, 3,4, 126-4, 125-6)
getürür-iseñüz (127-4)
gevdenden (80-13)
geyiklerüñ (89-6)
geyiklerüñüz (238-16)
geyüñ (248-28)
geyüñüz (129-18)
gezer-idüñ (103-9)
gider-isen (104-17)
giñ (125-22, 230-35, 212-30, 203-22, 188- 22, 179- 3, 158- 24)
girçeklerüñ (74-20)
girdüñ (179- 3, 191-21)
girdüñ-mi (213-1)
gitdügüñ (232-35)
gitdüñ (131-8)
goyürseñ (74-2)
göksinüñ (179- 14)
göksüñ (222-32)
göksüñde (103-21)
gölüñ (192-21)
gönderüñ (115-20)
gönderüñi (104-4)
gördügüñ (134- 15)
gördüñ (124-5, 154- 21)
gördüñ-ise (140- 13)
gördüñ-mi (103-5, 142- 13, 212-33, 213-8)
görmedüñ-mi (189- 17)
görseñ (81-1, 2)
görüñ (122-9, 240-16)
gövdeñde (88-21, 89-11)
gözçügezüñ (136- 10)
gözinüñ (107-20, 74-8, 195-15, 138-12, 130-16,)
gözlerinüñ (146- 14)
gözlerüñ (141- 18, 88-18)
gözüñ (105-5, 183- 4, 233-18, 231-19, 228-26, 194-3, 173- 26)
güldüñ (154- 19)
güler-idüñ (135- 11)
günahuñuz (177- 2, 115-24, 153- 16, 184- 26, 206-19, 215-30, 225-5, 233-29, 243-16, 251-18)
güñden (84-4)
güñüm (222-31)
Gürcistanuñ (216-4)
güyegünuñ (143- 22)
haberüñ (138- 1)
ḫanuñ (82-1, 83-11, 84-3, 14, 15, 18, 81-15,24)
hişaruñ (136- 18)
hünerüñ (186- 9)
ḥadduñ (204-22)

ḥalalınuñ (243-21)
ḥalanuñ (206-4)
ḥalanuñ (103-11)
ḥalanuñı (173- 26)
ḥaluñ (217-28, 219-22, 235-7)
ḥasretüñ (182- 21)
ḥasretün oğluñ (150- 9)
ḥünerüñ (226-15)
ḥüseynüñ (101-6, 109-2)
ḫaberüñ (140- 17, 19, 21,99-9)
ḫaluñuz (138- 1)
ḫanumuzuñ (218-9)
ḫanuñ (112-19, 116-4, 5, 11, 125-9, 131-21, 22, 132-4, 144- 10, 199-5, 200-16, 207-1, 216-22, 217-7, 20, 220-26, 223-20, 224-33,225-8),249-7, 78-19, 78-20, 80-18, 86-10, 86-6,88-3, 90-17, 91-5, 6, 95-7, 96-9, 99-10)
ḫanuñuz (213-32, 232-12, 183- 33)
ḫazineñi (103-15)
ıraguñdan (98-5, 98-20)
ısmarladuğuñ (128-20)
içüñüz (155- 16)
ideçegüñ (248-2)
idüñ (100-7, 219-21, 109-8, 219-21)
ikimüzüñ (184- 12, 184- 13)
ileyüñde (140- 24)
ileyüñüzde (75-9)
iñledi (219-19)
istedüğüñ (124-14)
ister-iseñ (149- 9)
işledüñ (119-9)
itdüñ (203-5)
itmedüñ (204-14)
itüñi (156- 8)
itüñüz (147- 7)
ivümüñ (106-18, 151- 8, 181- 5)
ivüñ (103-10, 76-7,104-17, 244-6, 76-6)
ivüñe (169-9)
ivüñi (104-13, 111-3)
ivüñüz (147- 6)
ḳadduñ (204-23)
kāfirlerüñ (103-13, 133- 10, 98-24)
ḳāfiruñ (205-10, 99-2, 3, 98-25, 97-6, 96-13, 240-1, 235-31, 230-1, 224-23, 27, 224-2, 219-26, 199-14, 18, 187- 26, 176- 2, 172- 9, 167- 19, 161- 13, 14, 16, 159- 18, 158- 2, 4, 6, 156- 7, 152- 6, 136-3, 129-20, 114-22, 110-5, 106-17, 107-7, 18)
ḳaftanınuñ (96-15)
ḳaftanuñuz (141- 12, 13)
ḳalʿanuñ (113-19, 199-13,201-11,206-9)
ḳalʿañuzda (232-3)
kalasınuñ (118-19)
ḳalıñ (211-14)
ḳalıñlığı (185- 27)
ḳalḳanuñı (104-5)
ḳalsuñ (142- 16)

kaluñ (142- 16, 186- 20, 187- 21, 211-25, 226-20, 228-6,)
ḳañ (186- 9)
ḳañatlaruñ (176- 21, 94-23)
ḳanḳıñuza (106-2)
ḳanḳıñuzdur (106-3, 106-5)
ḳañlı (184- 28, 30, 185- 7, 11, 18, 22, 186- 1, 5, 14, 21, 22, 191-28, 198-16,)
ḳañrıluban (142- 3)
kanuñ (194-7, 80-15, 195-33, 214-21, 227-27, 239-25,)
ḳanuña (248-12)
ḳapañ (179- 2)
ḳaplanınuñ (238-15)
ḳapuñdan (103-24)
ḳapunuñ (212-13)
ḳarṭaşuñ (226-15)
ḳaraçucuñ (144- 14, 201-4,)
ḳarañu (114-21, 163- 19)
ḳarañu (214-5, 232-11, 232-26, 86-25, 99-3)
ḳarçaruñ (126-14, 127-9)
ḳardaşumuñ (226-16)
ḳardaşuñ (126-2, 207-11, 215-28, 233-7, 233-8, 210-5,)
ḳarındaşumuñ (126-21)
karınuñ (84-1,)
ḳarnuñ (105-6, 105-12)
ḳarsuña (192-5, 154- 21)
ḳarularuñdañ (194-4)
ḳavağuñ (144- 20)
ḳavatuñ (178- 2)
ḳavmınuñ (73-8)
ḳayanuñ (238-15)
ḳaytabanuñ (205-21, 229-13, 232-33, 206-2)
ḳazanuñ (100-21, 98-3, 4, 97-2, 5, 8, 96-22, 95-15250-4, 9, 15, 28, 34, 249-28, 248-27, 247-10, 246-14, 245-3, 244-11, 243-23, 242-31, 241-18, 241-15, 240-27, 239-7, 9, 11, 234-9, 18, 21, 22, 220-28, 175- 9, 168- 5, 166- 25, 162- 7, 16, 21, 156- 10, 100-23, 104-15, 105-8, 106-8, 107-7, 111-24,)
ḳazuñ (161- 16, 238-24)
kelimüñ (108-22)
kendüñe (124-13, 129-6, 169- 4, 136-4)
kendüzüñi (239-26)
keñeşdi-mi (217-22)
kesdüñ (155- 14, 225-15)
kesdürdüñ-mi (195-5)
kesilmesüñ (94-22)
kesmedüñ (155- 2, 160- 12)
kesuñ (222-16, 168- 21, 219-29)
keşişüñ (155- 9)
ḳığırduñuz (247-5)
ḳılduñ (204-18, 224-14, 224-9)
ḳılıcınuñ (194-30, 32, 231-26)
ḳılıcuñ (104-6, 94-24, 237-8, 236-20, 228-17, 223-10, 221-13, 176- 23,

175- 4, 174- 2, 8, 13, 16, 20, 115-19, 114-1, 113-3, 8, 12, 16112-11, 17, 21,)

kılıcuñdan (236-21, 238-29, 237-29, 237-9)

kılıcuñı (98-16)

ḳılıcuñ-ile- mi (197-15)

ḳırañ (210-16)

ḳırduguñ (210-22)

ḳırdurduñ-mı (219-1)

ḳırḳuñuza (188- 2)

ḳıyamatuñ (114-11, 175- 14)

ḳıyanuñ (214-22)

ḳızçuğazuñ (235-16)

ḳızınuñ (107-16)

ḳızınuñ (148- 6, 173- 5, 207-20)

ḳızlaruñ (178- 26, 142- 16, 197-19)

ḳızsuñ (212-7)

ḳızumuñ (106-19, 151- 9, 181- 6)

ḳızuñ (106-2, 108-16, 113-2, 122-2, 123-7, 8, 15, 16, 19, 237-33, 207-24, 188- 5, 185- 27, 153- 1, 147-1, 142- 21, 140- 23, 139- 10, 131-21)

ḳızuñdan (112-1)

ḳızuñı (188- 23, 191-4)

kibinüñ (77-4)

kiçdüñ (191-20, 24, 217-19)

kiçer-iseñ (123-4)

kiçüñ (248-26)

kiminüñ (145- 18)

kiminüñ (208-17)

kiminüñ (94-7)

kimüñ (241-15, 241-13, 139- 1, 2, 3, 4, 5, 138- 22, 137- 10, 11, 124-8, 122-2, 24)

kimündür (122-13)

kişinüñ (194-32, 218-16)

kocanuñ (206-22, 226-4, 226-9, 83-24)

ḳoçumuñ (236-32)

ḳoçuñ (212-22, 232-34)

ḳoduň (206-3, 206-4)

ḳolañını (235-32)

ḳollaruñı (231-21)

ḳoltuguña (188- 22)

ḳoltuğuña (125-22)

ḳoñ (108-18, 145- 9, 146- 2, 212-7)

ḳoñ-a (145- 16)

ḳonduruñ (78-3, 78-6, 79-23)

ḳoñlegi (132-4)

ḳoñşı (100-14, 77-3)

ḳoñur (100-22, 96-6, 11, 250-15, 207-15, 172- 15, 171- 3, 168- 4, 19, 162- 14, 159- 23, 156- 16, 156-1,144- 15, 104-3, 100-7, 100-4,)

ḳoñur atuñ (169- 3)

ḳoñül (135- 4, 163- 11, 183- 12)

kopuzuñ (137- 13)

ḳorḳuduñ (125-8, 15, 126-9, 221-34)

ḳorunuñ (225-27, 225-31)

ḳorḫdüñ (237-4)

ḳoşañ (145- 7)

ḳoyuñı (206-3)
ḳoyunuñ (150- 8, 207-21, 210-22, 238-22)
köñlin (73-17)
köñlinde(184- 6)
ḳöñlinden (241-16)
köñlindesin (180- 8)
könline (188- 33)
köñline (73-4)
ḳöñlüm (191-5, 183- 5, 228-26, 218-15, 192-36)
köñül (133- 26, 86-19, 217-15, 187-11, 186- 30, 134- 16, 132-14, 131-10,)
köñülde (218-13)
köprisünüñ (177- 11)
ḳulaçuğuñ (136- 12)
ḳumaşuñ (152- 18, 206-11)
ḳurtarsaña (200-14)
ḳurtılduñ (127-9
ḳurtılduñ-mı (212-32, 213-7)
ḳurtulduñ-mı (212-25)
ḳuşuñ (144- 11, 95-3, 201-2, 152- 18)
ḳuyruğuñ (212-21)
ḳuyunuñ (235-2)
künbedüñ (212-36)
leşkerüñdür (100-1)
mağaranuñ (212-12)
maḳṣuduñ (116-17, 146- 3)
maña (101-12, 99-21, 98-11, 13, 15, 17, 19, 93-1, 4, 92-10, 13, 16, 19, 90-5, 6, 89-11, 13, 88-21, 87-9, 10, 11, 12, 20, 87-8, 80-16, 249-17, 247-13, 17, 246-3, 246-16, 244-14, 242-9, 242-13, 241-4, 9, 14, 17, 28, 33, 239-21, 233-17, 232-3- 23, 228-23, 224-16, 223-25, 221-9, 11, 13, 15, 17, 19, 220-30, 219-2, 214-2, 11, 212-2, 210-11, 12, 209-13, 24, 32, 208-10, 205-27, 202-9, 201-6, 197-11, 196-15,195-8, 193-16, 191-4, 186- 8, 18, 21, 185- 3, 6, 16, 179-29,
178- 21, 173- 7, 9, 11, 12, 170-21,166- 23, 165- 4, 8, 11, 14, 164- 21, 164- 12, 159- 12, 158-13, 156- 22, 155- 1, 12, 150- 10, 148- 12, 22, 145- 22, 143- 6,140-13, 139- 6, 137- 13, 137- 1, 124-8, 11, 12,122-20, 119-13, 118-22, 117-5, 8, 15, 110-24, 104-3, 4, 5, 6, 7, 8, 103-5, 102-5)
mañlarsın (173- 15)
mañrışmadın (249-13)
mañrışup (166- 9)
mañrıyayın-mı (166- 10)
medinenüñ (108-21)
meliküñ (153-2)
meydanuñ (189- 29, 82-2, 7)
Muhammedüñ (75-13)
muña (213-12)
munuñ (212-4)

muraduña (152- 1)
muraduñı (146- 16)
Muḫammedüñ (236-15)
nämerdlerüñ (84-7)
nâmerdüñ (85-11)
neñe (84-5, 16)
nesneñ (104-19)
neyledüñ (166- 23)
nirede-y-idü ñ (103-9)
nolduñ (128-20, 135- 12)
nolduñuz (226-12)
obanuñ (76-20)
ocaġuñuza (77-14)
ocağınuñ (74-9)
ocağuña (76-10, 76-18, 77-4)
odañ (92-19)
oġlanuñ (88-10, 15)
ogluñ (87-23)
ogullaruñ (233-18)
oğıluñ (101-23)
oğlancuḳlaruñ (208-17)
oğlançuğınuñ (86-4)
oğlançuğumuñ (162- 18)
oğlançuğumuñ (86-6)
oğlanuñ (155- 14, 94-6, 90-9, 12, 15, 89-14, 85-12, 82-19, 81-15, 230-5, 230-30, 230-14, 19, 30, 226-13, 223-27, 222-1, 200-10, 167-12, 13, 166- 25, 162- 2, 161- 17,)
oğlınuñ (106-11, 185- 30, 224-29, 225-26, 225-7, 242-30)
oğlumuñ (85-13)
oğluñ (103-13, 111-8, 151- 2, 169- 19, 210-34, 215-21, 229-19, 83-12, 22, 84-12, 15, 85-20)
oğluña (121-7, 10)
oğluñı (121-11, 210-33, (84-18, 22, 85-21)
oğluñ-ile (163- 14)
oğluñ-mıdur? (120-15, 17)
oğluñuzı (228-5)
oğuzuñ (118-12, 14, 73-2, 99-10, 95-7, 85-6, 83-23, 81-1, 80-21, 240-31, 223-5, 207-23, 29, 207-15, 195-24, 193-10, 131-14, 121-17,)
oḳuñ (104-7, 98-18)
olanuñ (218-13)
ola-y-idüñ (182- 8)
olduñ (158- 14, 246-10, 233-6)
olduñuz (129-14)
olmaduñ (204-12)
olsañ (134- 6,7, 8,10, 220-31, 214-8, 211-15, 192-11,80- 11, 164- 22, 140- 2, 139- 11, 14, 17, 20, 23)
oluñ (117-9)
olur-iseñ (109-7, 184- 12, 164- 13,155-4, 135- 19, 128-1, 127-5,)
olur-iseñüz (128-1)
oñaldı (90-16)
oňar (205-8)
oñat görüñ (221-29)
oñmez (73-11)

onuñ (123-3, 221-8)
ordumuñ (101-12, 102-15, 102-5, 99-5)
orduñ (96-5)
orḫaçuğun (136- 13)
otağuñ (122-3, 4)
otaḫlaruñ (210-16)
oḫınuñ (153- 7)
oḫñı (197-18)
oḫuñ (197-17, 221-17)
oḫuñ-ile-mi (197-15)
oynamaz-iseñ (147- 17)
oynar-idüñ (135- 11)
oynar-iseñ (147- 16)
öġinir-idiñ (178- 30)
ögrenduñ (248-11)
ögüñ (189- 8, 190-12)
öldüğüñ (84-4)
öldürmez-iseñ (239-2, 84-23)
öldürseñ (158- 12)
öldürüñ (168- 23, 92-5)
öldürür-iseñ (239-1)
ölmedüñ-mi (213-18)
ölmiş-mi-y-idüñ (103-8)
ölülerüñe (235-9)
ölülerüñüzde (235-13)
ölülerüñüzün (235-10)
öñdin (213-33, 214-7, 221-30, 232-13, 232-28, 241-13)
öñin (209-2, 4, 229-14, 16, 18, 237-18)
öñinçe (241-12)
öñinçe (240-30, 31)
öñinçe yorıtduñ-mı (163- 25)
öñinde (226-5, 122-4, 138- 8, 218-18, 225-10, 85-16)
öñinden (189- 33, 34, 85-22)
öñine (100-23, 79-23, 78-4, 78-22, 240-20, 219-8, 217-7, 212-18, 211-31, 34, 207-21, 195-17, 20, 194-24, 191-4, 190-3, 143- 9, 132-5, 107-16)
öñine çıḳduñ (163- 15)
öñlerine (119-3)
öñlerine (233-14)
öñümde (85-13)
öñüme (80-3)
öñüne (85-19)
Paraṣaruñ (133- 9)
Paraṣaruñ (134- 21)
Paraṣaruñ (241-7)
paralañ (246-16)
paraşaruñ (113-1)
paraşaruñ (96-10)
parmağuña (149- 20)
parmağuña (212-27)
parmaḫlaruñ (143- 3)
pasanuñ (191-9)
pasınuñ (118-18)
pehlivanlaruñ (119-6)
peygamberüñ (113-14)
peyġamberüñ (126-1, 17)
peyġamberüñ (77-13)
piçegüñ (123-17)

poladuñı (173- 11)

putlaruña yalvarur-iseñ (224-19)

pürenüñ (117-18)

pürenüñ (118-1)

pürenüñ (119-18, 19)

saçuñ yolduñ-mı (148- 19)

ṣadağuñda (104-7)

saña (100-6, 183- 1, 2, 3, 28, 182- 33, 34, 35, 155- 6, 98-7, 93-7, 91-15, 90-7, 8, 89-1, 10, 12, 88-13, 87-21, 84-4, 15, 80-17,80-14, 250-28, 248-9, 232-4, 24, 230-25, 33, 228-30, 223-27, 222-13, 19-3, 213-8, 19, 212-27,209-9, 197-10, 32, 196-15, 195-9, 190-32, 185-20,184- 20, 178- 22, 174- 1, 173-13, 169- 17, 166- 4, 165- 5, 164-22, 164- 13, 159- 13, 56- 23, 155- 2, 13, 150- 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 146- 13, 145-20, 143- 6, 141- 19, 21, 23, 140-14, 139- 7, 137- 4, 136- 14, 134-1, 130-1, 125-18, 123-1, 21-4, 118-21, 117-2, 7, 111-15, 16, 10-12,14, 16, 20, 22, 109-6, 108-20, 107-13, 105-12, 103-6, 102-6, 102-16, 101-13,)

sazuñ (163- 22, 238-19)

seçilüñ (221-33)

seçüñ (230-3)

senüñ (103-18, 103-24, 104-12, 107-6, 112-1, 120-15, 17, 250-10, 246-11, 245-13, 239-13,237-33, 237-32, 235-14, 232-14, 227-29,224-18, 208-11, 207-12, 204-23, 195-32, 178- 33, 173- 24, 172- 7, 170- 10, 169- 19, 149- 7, 140-17, 19, 21, 138- 17, 136- 9, 10, 11, 12, 13, 121-7, 10, 183- 27, 183- 32)

senüñ aduñ (147- 8)

senüñ atuñ (123-2)

senüñ atuñı (149- 16)

senüñ içün (158- 21, 24, 27, 184- 9, 10, 11, 221-10, 12, 14, 16, 18, 20,)

senüñ ivüñ (149- 13)

senüñ orduña (165- 27)

senüñ oḫuñı (149- 17)

senüñ yüzüñe (155- 11)

senüñ-de (92-10, 13, 16, 19, 93-1, 4)

senüñ-içün (134- 9, 11, 159- 2, 5, 8, 11, 160- 8, 171- 2, 3, 4, 5)

senüñ-ile (123-2, 3, 4, 9, 146- 17, 201-10, 13, 197-6, 167- 5, 149- 15, 147- 10,)

sevdügüñ (134- 16)

sevdüñ (197-9)

seviñdüñ (154- 20)

sevindürdüñ (142- 5)

sevişdügüñ (149- 21)

siñ siñ siñler (102-18)

siñegi (211-30, 229-4)

siñirledi (122-5)

sinirler-idi (85-16)

siñirli (85-23)
sizüñ (143- 21, 224-24, 238-16)
soluña (154- 20)
soñ (115-15)
soñı (115-22, 206-17)
soñra (129-18, 183- 17, 24, 182- 23, 81-12, 76-21, 246-17, 235-22, 200-5, 191-8, 190-7, 147- 17, 145- 11)
soḥbetüñüz (155- 16)
sögüp-durur- idüñ (136- 22)
söyler-iseñ (76-7, 77-12, 77-5)
sözlerüñ (150- 14)
sularuñ (108-23)
suñümi (202-3)
suyuñı (125-21)
suyuñı (188- 20)
süñusi (222-8)
süñusiñ (223-24)
süñü (201-8, 240-28)
süñüçügüñ (88-19)
süñükleri (190-1)
süñüklerüm (178- 18)
süñüler (223-33)
süñüleri (224-1)
süñüligi (212-7, 9)
süñümi (248-7)
süñüñi (221-15)
süñüsi (194-19)
süñüsin (160- 22, 250-26, 242-1, 241-34, 203-21, 193-26,)
sürdüñ (204-19)
sürdüñ (224-10)
sürüñ (190-4)
ṣaçuñ (181- 34)
ṣāhinüñ (192-5, 234-8)
ṣakaluñ-ile (195-31)
ṣalmaduñ (203-3)
ṣancıdanuñ (237-19)
ṣançuñ (107-2)
ṣapanınuñ (109-20, 21, 110-3)
Ṣarabuñ (199-6)
ṣığınuñ (216-31)
ṣızlatduñ (210-27)
ṣoñ (243-13)
ṣoñı (176- 23)
ṣorar-iseñ (214-10)
ṣoruñ (223-6)
ṣoyuñ (188- 25)
ṣularuñ (150- 4)
ṣularuñ(183- 19)
ṣuyınuñ (144- 13)
ṣuyınuñ (201-3, 95-6)
ṣuyumuñ (210-28)
ṣuyuñ (115-17, 176- 20, 184- 24, 227-7)
ṣapanınuñ (98-23, 99-1)
ṣarabuñ (84-11, 91-20, 95-15)
ṣavaṣduğuñ (169- 4)
ṣişligüñ (92-13)
ṣişüñ (92-4)
ṣölenüñde (210-22)
ṣuña (223-6)

şuyuñ (94-22)
taʿālanuñ (126-13, 151- 6, 180- 17)
takınduñ-mı (212-29)
tañ (130-10, 78-11, 85-1)
Tañrı (107-9, 184- 4, 7, 14, 183- 31, 206-10, 75-21, 75-19, 75-12, 75-10,73-12, 95-3, 94-20, 88-20, 81-4, 80-1,4,5, 79-4, 77-3,76-3, 75-4, 73-17, 239-22, 237-17, 227-4, 226-31, 224-6, 7,215-13, 13-28, 205-1, 2, 3, 4, 5, 204-10, 190-32, 188- 22, 180- 6, 9, 10, 167- 4, 5, 162- 11, 152- 18, 137- 1, 129-1, 115-18,)
Tañrıdan (172- 16, 191-9)
Tañrılu (238-36)
Tañrım (212-26, 212-32, 213-7, 19)
Tañrıñ (224-18)
Tañrıña (224-17)
Tañrınuñ(168- 9, 108-17, 126-1, 16, 179- 17, 182- 16, 218-12, 92-3)
Tañrıya (192-14, 19, 206-8)
tayıñ (249-5, 29, 33)
tekerü öñine (192-34)
tekürinüñ (185- 25)
tekürüñ (190-3, 225-29, 235-4)
tepesinüñ (82-13)
tiñdüren (236-29)
töküñ (222-17)
turalınuñ (193-25, 32, 194-24, 31,195-5, 196-20)
turuñ (219-28)
tutduñ (204-21)
tutdurduñ-ise (165- 14)
tutuñ (168- 19, 219-28)
Türkistanuñ (144- 12, 201-1)
Türkmenüñ (223-5)
Ṭaġınuñ (89-21, 23, 25, 90-2)
Ṭañ-ile (190-3)
Ṭoñuz (231-14)
Ṭuralınuñ (189- 26)
ṭaguñ (125-20)
ṭağıtmañuz (155- 17)
ṭağlaruñ (115-16, 94-21, 225-3, 218-15, 206-15, 184- 22, 153- 12,)
ṭağuñ (150- 3, 202-1, 227-5)
ṭağuñı (188- 19)
ṭalusınuñ (86-1)
ṭañ-ile (171- 2, 195-3, 241-25)
ṭartuñ (106-8)
ṭayıñdan (249-1)
ṭoğanuñı (238-27)
ṭoğmaduñ (204-11)
ṭonatduñ (225-16)
ṭonuñ (221-11, 223-11)
ṭoñuz (136- 23, 143- 4, 169- 22, 238-33, 239-6)
ṭoyuñ (138- 10)
ṭoyurduñ (225-16)
ṭoyuruñ (141- 8)
ṭurduğuñda (196-21, 203-2)
ṭurduñ (163- 13)
ṭurışuñdañ (142- 2)

ṭurmaduñ-mı (189- 12)
ṭuruñ (248-23)
ṭutamaduñuz (230-13)
ṭutdurduñ (224-11)
ṭutdurduñ-mı (195-4)
ṭutıla-y-idüñ (182- 7)
ṭutuñ (220-19, 222-14, 226-13)
uṣanduñ (197-9)
uçuñdan (250-6)
uçurduñ- ise (165- 8, 11)
uçurduñ-ise (87-9)
uçurduñ-mı (163- 21)
uğraduñ-mı (218-33)
uğratduñ-mi (163- 23)
uğruña (104-12)
uğuruñ (187- 22)
uğuruñ (229-24)
ululığuña (204-22)
umuduñ (115-24)
umuñ (213-31, 232-11)
urduñ (204-17, 224-8)
ursan (74-2)
uruñ (228-13)
uruzuñ (144- 16, 161- 18, 19, 20, 162-1, 224-34, 242-16, 28, 95-7)
uzamışuñ (225-18)
ümizüñ (176- 23, 198-29)
üstüñe (81-1)
üşürüñ (246-16)
üzerüñe (194-13, 194-16)
üzerüñüze (219-32, 240-16)
varduñ (163- 18, 182- 18, 217-20, 218-32, 86-24)
varlıguñ (177- 22)
varuñ (106-7, 117-15, 122-8, 133- 6, 230-20, 22, 248-27, 84-6,17)
virdügüñ (235-9)
virdüñüz (142- 17)
virüñ (119-13, 189- 25, 190-4, 191-5,208-10, 209-10, 14, 16, 230-24, 92-4, 6)
yağınuñ (196-15)
yağmalatduğuñ (244-7)
yakañ (80-10)
yaḳañ-ile (107-10)
yakınuñdan (98-20, 98-5)
yalıň (191-14, 192-2)
yalıñ (81-9)
yaltaçuguñ (137- 11, 143- 5)
yaluñuz (165- 4, 20)
yaluñuz (104-1)
yaluñuz (130-21)
yaluñuz (131-8)
yaluñuz (164- 12)
yaluñuz (164- 20, 21, 167- 18), 172-19, 213-22, 23), 215-14, 222-20, 87-8, 19, 20)
yaluñuzça (173- 22)
yaluñuzça (87-2)
yaña (105-16, 219-16, 83-20)
yañadan (118-7)
yañagın (132-12)

yañagum (149- 3)
yañaguñ yırtduñ-mı (148- 21)
yañağın (108-1, 130-16)
yañağını (131-3)
yañakların (134- 13)
yañaklarum (165- 25, 197-26)
yañal (76-1)
yañılsa (236-33)
yañlış (227-29, 228-7)
yanuña (191-18, 203-3, 84-21)
yanuña baḳduñ-mı (148- 18)
yanuña ḳığırmaduñ-mı (149- 14)
yanuñdağı (173- 11, 223-12)
yanuñı (231-25)
yaradanuñ (205-27)
yaraña (88-14)
yaşladuñ (155- 25)
yaşuñ (233-28 (251-13)
yaşuñuz (74-21)
yaḫnınuñ (145- 11)
yayanuñ (161- 21)
yayasınuñ (187- 12)
yayuñ (104-8)
yeñe (233-10)
yeñer (189- 30, 31)
yeñer (82-9)
yeñi (202-11)
yeñiden (104-10)
yeñiden (214-27, 238-27)
yeñimedi (218-21, 230-18)
yeñimeyüp (230-10)
yeñse (185- 28)
yesir idüñ (219-30)
yetdügüñde (227-12, 166- 20)
yetürüñ (119-1, 126-4)
yıḳduñ (163- 16)
yıluñ (134- 4)
yırüñ (186- 25)
yidürdüñ (136- 23)
yidürdüñ-ise (87-11)
yidürdüñ-mi (163- 22)
yigenegüñ (206-14)
yigidüñ (119-10, 120-12, 134- 24, 153-4, 177- 20, 24, 25,178- 31, 179-4, 188- 24, 221-19, 231-1, 83-19,73-14)
yigidüñ içüñ (217-21)
yigidünüñ (152- 15 193-3)
yigidüñüzi (177- 19)
yigitlerüñ (178- 28, 191-18, 219-1, 98-21, 84-20)
yiliçügüñ (136- 11)
yiltenduñ (186- 33)
yimedüñ (204-13)
yimeginüñ (145- 7, 10)
yiñ (159- 2)
yiñine (148- 1)
yiñüm-ile (104-11, 165- 18)
yiñüm-ise (87-17)
yiñüz (155- 16)
yirüñ (110-2,(116-2, 125-12, 154- 1, 172- 7, 201-16 206-8,211-30,

213 -30, 216-2, 232-10, 95-9,75-2)

yirüñden (163- 13, 189- 12, 191-16, 192-1, 195-3, 203-2, 218-30, 220-23, 80-20, 84-20, 86-21, 91-13,217-17)

yirüñe (147- 11)

yirüñüzden (219-28, 248-23, 79-6)

yitmiş-mi-y-idüñ (103-8)

yolçınuñ (230-26)

yoluḳçınuñ (230-26)

yoluñ (137- 18, 162- 13, 99-7)

yoluña (150- 13, 170- 10)

yoluñda (250-11)

yoluñuzça (164- 11)

yonuñ (148- 9)

yorıyısuñdan (142- 1)

yortmaduñ (203-4)

yundañı (238-20)

yuñlu (210-8, 215-18, 238-22)

yükledsüñ (163- 17)

yükletüñ (92-16)

yüñlü (209-15)

yüregüñe (138- 18)

yüzüñ (215-29)

yüzüñe (181- 33)

yüzüñi (107-12, 141- 20)

yüzüñüz (138- 6)

zuñ (233-15)

zülfiḳaruñ (109-1)

I. İç seste –ñg- / -ñ-

ʿaratuñ danmı, alduñuz, alnuñda, alpuñuz, altuñda, aña, bakışuñdan, baña, bañladukta, başuñuz, beñzer, canuña, çıñlar, deñiz, deñlü, deriñligi, elüñde, eñse, etüñden, geldüñüz, geyiklerüñüz, günahuñuz, ḫaluñuz, ḫanuñuz, içüñüz, iñledi, itüñüz, ḳaftanuñuz, ḳalıñgı, ḳañatlarun, ḳañlı, ḳöñlinden, maña, mañlarsın, neñe, oğluñuzı, oñaldı, öñdin, öñinçe, öñine, poladuñı, saña, siñegi, siñirli, soñra, şölenüñde, Tañrı, Tañrım, ṭoñuz, uğruña, üstüñe, virdüñüz, yakınuñdan, yaluñuz

II. Son seste –ñg-

Aṣlanuñ, ağacuñ, alduñ, babañ, başuñ, beğendüñ, canuñ, ceddüñ, çadıruñ, çapuñ, devletüñ, didüñ, diñ, egleñ, elüñ, eyledüñ, geldüñ, gelinüñ, geyürseñ, ḫanuñ, hünerüñ, halanuñ, işledüñ, ivüñ, kāfirlerüñ, ḳalıñ, ḳañ, meydanuñ, munuñ, nesneñ, nāmerdüñ, oğluñ, olduñ, onuñ, parmaḫlaruñ, peygamberüñ, pürenüñ, senüñ, sevdüñ, soñ, şarabeñ, şişligüñ, tañ, ṭuruñ, uruñ, urduñ, ümizüñ, virdügüñ, yakañ, yalıñ, yirüñ, tuñ, zülfikārüñ.

SONUÇ

Nazal “n” İstanbul Türkçesi dışında bütün ağızlarda bugün de en geniş şekilde kullanılmaktadır. Aslında ŋ’li olan kelimeler eski yazı terk edilinceye kadar daima sağır kef ile yazılmışlardır. Yeni yazı ile birlikte ŋ’lerin tarihî imlasına son verilmiş ve ŋ harfi kullanılmaya başlanılmıştır. İstanbul Türkçesinde bu ses değişikliği çok önce vuku bulmuştur ki bunun Osmanlıcanın son devrelerinde olduğu tahmin edilebilir. Türkçeye ait genizden söylenen **sağır kef** artık İstanbul Türkçesinde nun ن gibi telaffuz edilir.[1]

Yalnız ñ konsonantı bazı yazılarda nadir olarak yerini g’ye bırakmıştır: öñ > ög (ön) gibi.

Aynı şekilde ñ > m değişmesi **doñuz** > domuz, **koñşu** > komşu,[2] ñ > ğ değişmesi **añlamak** > ağnamak, **yañlış** > yağnış.

ñ > g >γ değişmesi diğer lehçelerde konuşma ve yazı dilinde mevcut bir ses değişikliğidir. Tat. **müñgüz** ; Kır. **müγüz**; Kazan lehçesinde **mügüz** şeklindedir.

Yazı ve konuşma dilinde ta eskiden **ñ**/**ġ** değişimi nasıl sabit ise yeni lehçelerde (Altay ve Abakan) bunun aksine olan bir **ġ**/**ñ** gelişmesi tespit edilebiliyor. Muhtemelen önce **ñ** sesi **ġ**’ye dönüşmüştür, sonradan ise ikinci bir merhale olarak **ġ**/**ñ**’ye dönüşmüştür. Tebriz ağzında kelime içindeki **ŋ** sesi birkaç örnekte **g**’ye dönüşmüştür.

toŋuz > doğuz

köŋül > kögül> köγül

Bunun gibi, Mişercede ve Karaimcede de **ŋ**’nin **w**’ye dönüştüğü göze çarpıyor.

Mişerce **süwek** “kemik”, Karaimce **süwek**, **suwak**, Balkarca, Kazakça, Tatarca, Başkurtça gibi diyalektlerde ise **ŋ** sesi **y**’ye çevrilmiştir: Balkarca **süyek**, Kazakça **süyök**, Tatarca **söyek**, Başkurtça **büyek**, Mişerce **ceyek**.

---

[1] Nevzat ÖZKAN, “Ahmet Cevdet Paşa-Fuat Paşa -Kavâ’id-i Osmaniyye”, TDK, Ankara 2000.
[2] Tuncer GÜLENSOY, Kütahya Yöresi ve Ağızları, TDK. Ankara 1988

Türkmence, Kazakça gibi diyalektte ise **ŋ** sesi düşmüştür.

Türkmence **süek**, Kazakça **süök**.

Türkçe yanak (<***yaŋak**), Türkmence **yaŋak**, Kazakça, Tatarca **caŋak**, Soyotça **çaŋak**, Oyrotça **yāk**, Kırgızca **cāk**, Yakutça **sıŋax**;

Türkçe tanrı (<-**teŋri**), Oyrotça **teŋeri**, Türkî **teŋri,** Yakutça **taŋara**, Türkçe dünür (<***tüŋür**), Eski Türkçe, Orta Türkçe **tüŋür**, Yakutça **tüŋür** (>tügür, tümür)

Yakutça gibi, birçok Türk diyalektinde de **ŋ** sesi saklanmıştır.

Türkçe sinek (<***siŋek**), Orta Türkçe **siŋek**, Türkmence **siŋek**, Soyotça, Sagayca **sēk**

Türkçe deniz (<***teŋiz**), Orta Türkçe **teŋiz**, Oyrotça **teŋis**;

Azeri Lehçesinde **n**'nin diftonglaşarak bütünüyle kaybolduğu yerler vardır:

ataŋuz > atauz "babanız"

keldiŋiz > geldiz "geldiniz"

Karaçaycada –**ŋ**- > -**g**-, Özbekçe içseste –**ŋ**- > -**γ**- gelişmeleri görülür.

Kırgızcada içseste –**ŋ**- > -**g**- gelişmesi vardır:

maŋa > maġa "bana"

Son olarak bu sesin düşmesi sonunda kelime içindeki ünlünün uzadığını görüyoruz:

Kırgızca, Oyrotça, Soyotça **sōk, cāk, çäk, sēk** (<**siŋek** "sinek"), **sīr** (<**siŋir** "sinir").

"ñ" ünsüzü, bugün Batı Grubu ağızlarında Adana, Kayseri, Kırşehir, Kütahya, Nevşehir, Niğde v.s) korunurken Doğu Grubu (Ağrı, Diyarbakır, Mardinv v.s) ve Kuzeydoğu Grubu (Rize, Trabzon) ağızlarında değişerek veya düşerek kaybolmuştur. "ñ" ünsüzün korunması veya bu ünsüzün "n" ile karşılanması hadisesi Anadolu ağızları için ayırıcı bir nitelik taşır.[3]

bunuñ (Adn/AA,10), **deñiz** (Ady/SHN,104), **baña** (Af/ADÜM,56), **yalıñız** (Ky/KGÜ, 21)

aldıñız (Nv/ZK,71), **bıraḫıñ** (Nğ/OAAD, 4)[4]

---

[3] Leyla KARAHAN,"Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması," TDK, Ankara 1996, S.19
[4] T. HAYASHİ,"Anadolu Ağızlarının Coğrafi Dağılımı Üzerine Bir Çalışma",S.237-2241

“n” ünsüzünü korumayan Rumeli ağızları[5] ve bu ağızların bir uzantısı olan İstanbul ağzı, Marmara Denizinin Anadolu yakasındaki Bursa ve İzmit’in Ova ağzını kısmen etkilemiştir. Bu ağızlarda “ñ” ünsüzü yer yer “n” ünsüzü ile karşılanır (Brş/SK, İzmit / KA)

Bu ünsüzle ilgili olarak Batı Grubu ağızlarında seyrek görülen bir başka hadise de “n>g “ değişmesinden sonraki “g” düşmesi hadisesidir. Düşen ünsüz, çoğu zaman ses değerini yanındaki ünlüye yükleyerek bu ünlüyü geniz ünlüsüne çevirir.[6] Bu değişmeler Doğu Grubu ağızlarında daha yoğundur.

düũrcüler (Adn/İY) < **düñürcüle**r, saã (Brs/SK) < **sañ**a, gitmişũz (Sm/EB,112) <**gitmişüñüz**

Örneklerde de görüldüğü gibi, düşen ünsüz, çokluk 2. şahıs iyelik eki ile zamir ve iyelik kökenli çokluk 2. şahıs eklerinin yapısını da değiştirmiştir.

Batı Grubu ağızlarında (Bartın, Amasra) bu ünsüzle ilgili diğer bir değişme ise “ñ>y” değişmesidir.

deyize (İzmt / KA, 42), babay (Gr / HŞ, 78)

“ñ>y” değişmesi ile meydana gelen ”y” ünsüzünde özellikle Bartın ağzında Yakutçadaki geniz “y” sine benzer bir genizlilik hissedilir.

Doğu Grubu ağızlarında “ñ” ünsüzü genellikle diş ünsüzü “n” ile temsil edilmiştir. ñ>n değişmesi daha çok kelime sonunda görülür. Doğu Grubu ağızlarını, Batı Grubu ağızlarından ayıran esas değişme budur.[7]

İçsen (Dy / FO,72),olsan (118) dügünün, (El / Bİ, 6)

Doğu Grubu ağızlarında çok sık görülen bir başka değişme de “ñ>g>ğ” değişmesidir. “ñ” ünsüzü önce ayrışarak “g” ye döner. Daha sonra sızılaşıp “ğ” ye dönüşür. Zamanla da düşer. Bu “ñ” ünsüzün düşmesi Kütahya yöresinde de görülür sōra > **soñra**, āna > **añla**[8] yazı dilimizde kaybolduğu halde hemen hemen bütün Anadolu ağızlarında yaşayan nazal n ler hece kaynaşması ve ünsüz düşmesi gibi durumlarda kaybolurlarken

---

[5] Tuncer GÜLENSOY, “Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Çalışma” , S 117
[6] Geniz ünlüsü bazı çalışmalarda (~) işareti ile gösterilmiş bazı çalışmalarda ise hiçbir işaret kullanılmamıştır
[7] Leyla KARAHAN, Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, TDK, Ankara 1996, S.23
[8] Tuncer GÜLENSOY, Kütahya Yöresi ve Ağızları, TDK. Ankara 1988, S.28

fonksiyonlarını yanlarındaki ünlülere yükleterek bunlara genzellik özelliği kazandırır. Kütahya yöresi ağızlarında genzelleşme daha çok “a” ünlüsü üzerindedir. [9]

s̄ã< sana, b̄ã < bana

Görüldüğü üzere Türkiye Türkçesi edebi dilindeki –ñ-/-ñ yoktur. Fakat Anadolu ağızlarında Eski Türkçedeki pek çok öreğin devam ettiği görülür.

ñ’ deki nazal özellik bazı Anadolu ağızlarında ã, ē, ī gibi ünlülerde de görülür. [10] Burada “ñ” sesi düşerken, nazallık özelliğini ünlüye yüklemesinden başka bir şey değildir. İç seste nazal n (-ŋ-): –a-/-a-, -a-/-u-, -ı-/-a-, -i-/-e-, -ö-/-ü- (aŋa, içiŋe, qaŋı, köŋül) ünlüler arasında kullanılır. Son seste –a, -ı, -e, -i, -u (alıŋ, ayıtıŋ, boluŋ, biziŋ, ılaγmaŋ, neŋ) gibi ünlülerden sonra kullanılmaktadır.

[9] Tuncer GÜLENSOY, Kütahya Yöresi ve Ağızları, TDK. Ankara 1988, S. 28
[10] Tuncer GÜLENSOY, Kütahya Yöresi ve Ağızları, TDK. Ankara 1988

KAYNAKÇA

ARAT, Reşid Rahmeti, **Kutadgu Bilig, I.Metin,** TDK. Yay., İstanbul 1947, LIX+656 S.;II, Tercüme, TTK. Yay. II.Dizi, Ankara 1959, XXVIII+447 s.

ATALAY, Besim, **Divanü Lûgati't-Türk,** C.I-III, Tercümesi; Tıbkıbasım; ve Dizini, TDK.Yay., Ankara 1939-1943.

BANGUOĞLU, Tahsin,**Türkçenin Grameri**, TTK. Yay, Ankara 1986.

CAFEROĞLU, Ahmet, **Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü**, TDK., İstanbul 1968.

ÇAĞATAY, Saadet, Türkçede ñ ~ ġ Sesine Dair, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, MEB Yay., 1954 s.14-38.

DİLÇİN, Cem, **Divani Lügat-it Türk Dizini**, TDK Yay., Ankara 1972.

ERGİN, Muharrem, **Dede Korkut Kitabı I-II,** TDK.Yay., Ankara 1995.

_____, **Osmanlıca Dersleri,** Boğaziçi Yay., 16.bs. İstanbul 1995.

_____, **Orhun Abideleri**, Boğaziçi Yay., 20.bs., İstanbul 1996.

_____,**Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yay., 21.bs., İstanbul 1993.

GÜLENSOY , Tuncer, "**Kütahya Yöresi ve Ağızları**", TDK. Ankara 1988.

_____, "Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Çalışma" **TDAY-Belleten**, Ankara 1984 .

_____, **Türkçe El Kitabı**, Bizim Gençlik Yay. Kayseri 1995.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin, **Karahanlı Türkçesi Grameri**, TDK.Yay., Ankara 1996.

HAYASHİ, T., "**Anadolu Ağızlarının Coğrafi Dağılımı Üzerine Bir Çalışma**"

KARAHAN, Leyla, "**Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması**", TDK, Ankara 1996.

KORKMAZ, Zeynep, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar I-II**, TDK.Yay., Ankara 1995.

KÖKEN, Vedat, **İyi Kötü Prens Öyküsü**, TDK. Yay. Ankara 1998.

ORKUN, Hüseyin Namık, **Eski Türk Yazıtları**, TDK., 3.bs. Ankara 1994.

ÖZKAN, Nevzat, "**Ahmet Cevdet Paşa-Fuat Paşa -Kavâ'id-i Osmaniyye**", TDK, Ankara 2000.

ÖZKAN, Mustafa, **Türkçenin Ses ve Yazım Özellikleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul 2001.

TİMURTAŞ, Faruk K, **Eski Türkiye Türkçesi,** Enderun Yay., İstanbul 1977.

ÖZ GEÇMİŞ

1975 yılında Romanya'nın Köstence şehrinde doğdu (Dobruca bölgesinde yaşayan bir Türk ailenin birinci çocuğudur). 1993 yılında lise eğitimini Liceul Teoretic Cobadin'de (fen lisesi) tamamladı. 2001'de Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. 2002 yılında aynı bölümde yüksek lisan eğitimine başladı. Halen aynı fakültede eğitimine devam etmektedir.

İLETİŞİM:
Hülya NAZİF
Gevher Nesibe Kız Öğrenci Yurdu
Telefon: 0 352 437 73 36
Talas/KAYSERİ